Karacaoğlan

yaşamı·sanatı·şiirleri

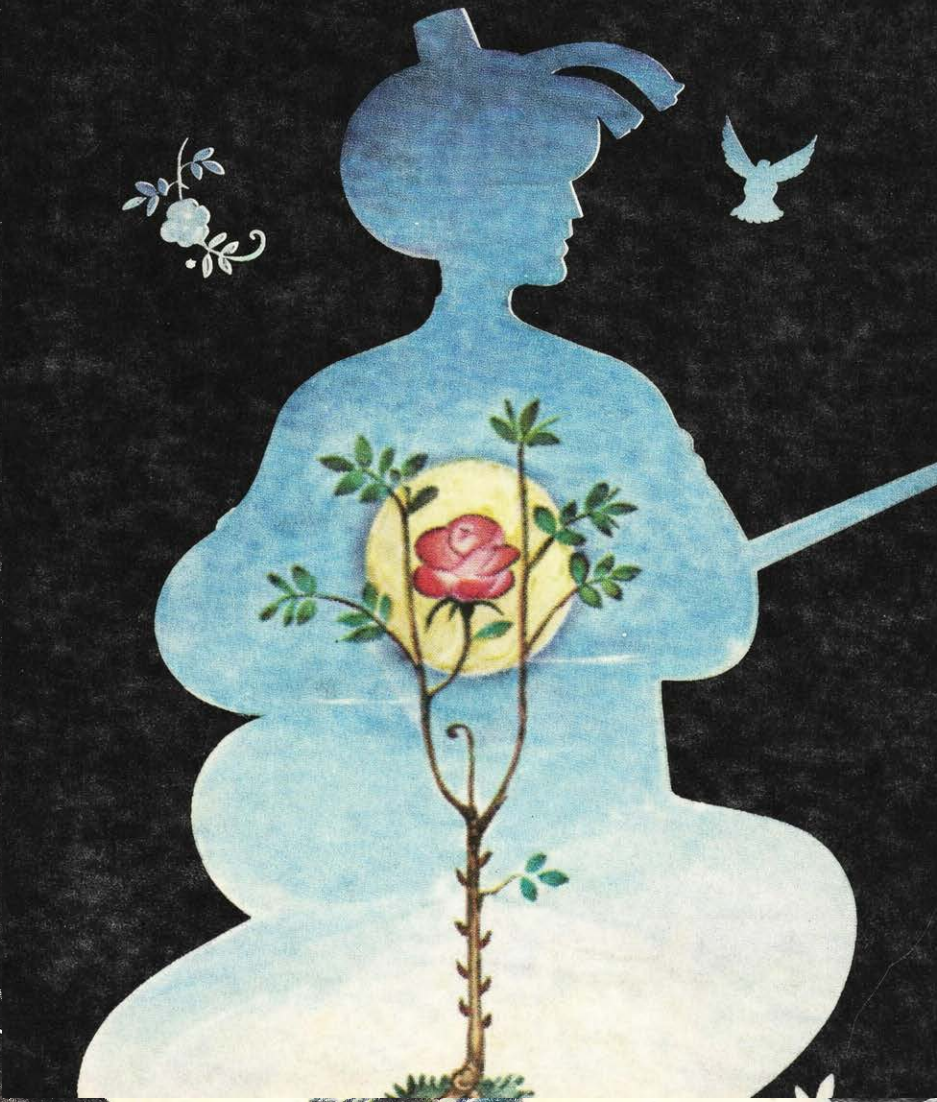

OZANLAR DİZİSİ : 1

Basıma Hazırlayan
Nahit KAYABAŞI

Kapak
Mustafa DELİOĞLU

Dizgi - Baskı
HAŞMET BASIMEVİ
Tasvir Sokak, Kul Han, 16 - 18
Cağaloğlu - İST. Tel. : 22 59 95

Cilt
AYTAÇ CİLTEVİ

Copyright
Deniz Kitap - Yayın - Dağıtım 1983

Genel Dağıtım
DENİZ DAĞITIM
Babıâli Caddesi 14/2
Cağaloğlu - İST. Tel. : 22 06 57

HÜSEYİN SEÇMEN

KARACAOĞLAN

YAŞAMI, SANATI, ŞİİRLERİ

DENİZ KİTAP - YAYIN - DAĞITIM
Cağaloğlu - İSTANBUL

Birinci Basım : 1983

İÇİNDEKİLER

I. KARACAOĞLAN'IN YAŞAMI 9

II. KARACAOĞLAN'IN SOYU VE YAŞADIĞI ÇEVRE ... 14

III. ÖTEKİ KARACAOĞLANLAR 18

IV. KARACAOĞLAN'IN SANATÇI KİŞİLİĞİ 20

A. Âşık Edebiyatı ve Karacaoğlan 20
B. Karacaoğlan'ın Etkilendiği Ozanlar 21
C. Karacaoğlan'ın Yaşadığı Çağın Özellikleri 27
D. Karacaoğlan'ın Şiirleri 29
a) Şiirlerinin Coğrafyası 30
b) Şiirlerindeki Doğal Öğeler 37
E. Karacaoğlan'ın Şiirlerinin Konuları 47
a) Dünyaya Bakışı ve Değerlendirişi 48
b) Sevgi Konusu ve Özellikleri 50
c) Aktöresel Görüşleri 56
d) Dinsel Görüş ve Düşünceleri 56
e) Çağına Bakış Açısı ve Özlemleri 60

V. KARACAOĞLAN'IN ETKİLERİ 65

VI. GENEL DEĞERLENDİRME 70

VIII. ŞİİRLERİNDEN SEÇMELER 79

IX. ŞİİRLERİN DİZİNİ 249

X. SÖZLÜK 255

KAYNAKÇA 286

Bana bilimsel çalışma alışkanlığı kazandıran Hocam Mehmet Çağatay Uluçay'ın ölümsüz anısına...

I. KARACAOĞLAN'IN YAŞAMI

Orta Toroslar bölgesinden başlayarak, Suriye'ye komşu tüm Türkmen oymakları arasında şiirleri ve yaşantısı ile ilgili çeşitli söylentilerin yaşadığı XVII. yüzyılın büyük halk ozanı Karacaoğlan'la ilgili yazılı belgeler yoktur.

Yunus Emre gibi, Karacaoğlan da Anadolu'nun çok geniş bir alanında benimsenmiş, her bölge insanı onu kendinden saymıştır. Boz-Ulus Türkmenlerine bağlı Baraklar, Kilis yöresinde yaşayan Çavuşlu Türkmenleri, Batı Anadolu'da yaşayan Karakeçili oymakları, Karacaoğlan'ı kendi soylarından sayarlar. Silifke, Gülnar, Mut halkı da ona sahip çıktıkları gibi, Diyarbakırlılar da bugün Suriye sınırları içinde kalmış olan Akpınar köyünden olduğunu ileri sürerler.

Radloff'un Kırım'da saptadığı bir söylentiye göre ise, Karacaoğlan Belgratlıdır, gerçek adı Simayil (İsmail) olup, bir sevgi serüvenine karışması yüzünden adını değiştirmiştir. Başka söylentilere göre ise Kozan Dağı yakınındaki Varsak köyünde ya da Feke ilçesinin Gökçe köyünde doğmuş olarak gösterilir. Bugünkü bilgilerimizle Karacaoğlan'ın nereli olduğunu söylemek olası değildir.

Karacaoğlan'ın yaşadığı yüzyılı, doğal ve toplumsal çevreyi aydınlatabilmek için ilk başvurulması gereken kaynak kuşkusuz kendi şiirleridir. Önce, şiirlerinde kaynak olabilecek nitelikteki dizeleri ele alalım. Bir dörtlüğünde şöyle diyor ozanımız:

Karac'oğlan der ki ünüm duyuldu
Bin on beşte göbek adım koyuldu
Çingiroğlu benim özce soyumdu
Şimdi soyka kaldım garip başıma

Bir başka şiirinde de şöyle diyor:

Bin on beşte beratçığım yazıldı
Seksen beşte belkemiğim bozuldu
Bin doksanda mezarımın başında
Döner baykuş öter bülbül (*)

Her iki örnekten de anlaşıldığına göre —eğer şiirler başkalarınca değiştirilmemişse—, ozanımız kendi doğum tarihini 1015 (1606) olarak gösteriyor. 1090 (1679) yılının ise, ozanın ölümünü belirleyen bir tarih olduğu kesin değildir kuşkusuz. Çünkü, kişi kendi ölümünü önceden belirleyemez. «Belkemiğim bozuldu» sözleri de göz önüne alınırsa, 1679 yıllarında iyice yaşlanmış olduğu sonucuna varılabilir. Bu, Karacaoğlan'ın Çingiroğlu adlı bir soydan geldiğini belirtir. Bu saptama, ozanla şimdilerde Gökçeköy'de yaşayan Çingiroğlu ailesi arasında ilgi kurmamıza yardımcı olmaktadır. Çingiroğulları, geleneksel bir tutkuyla yaşatıyorlar Karacaoğlan'ın şiirlerini.

Karacaoğlan'ın yaşamını belirlemede kaynaklık edebilecek öteki şiir parçaları da şunlardır:

Sana derim sana ey Acem Şahı
Üstüne mağripten asker geliyor
Tahtını yıkıp da mülkün almaya
Sultan Murat kalkmış kendi geliyor
.....
Gelen Ahmet Paşam kendidir kendi
Altmış bin dalkılıç kusuru cündî
Kaçma kâfir kaçma ölümün şimdi
Hacı Bektaş Veli kalkmış geliyor
.....

(*) Bu dörtlükteki ölçü ve deyiş bozukluğu, şiirin Karacaoğlan'ca söylenmemiş olabileceği kanısını güçlendirmektedir. Üçüncü dizenin «Bin doksanda mezarcığım kazıldı» biçiminde olması usa daha yatkındır. Son dizedeki deyiş bozukluğunun ise hiçbir biçimde düzeltilemeyeceği açıktır.

.....
Âşıklar der ki n'olacak
Bu dünya mamur olacak
Halep'i Osmanlı alacak
Dağı taşı katar bir gün

Birinci dörtlükte değinilen olayın, IV. Murat döneminde, 1622 - 1639 yıllarında aralıklarla sürmüş olan İran - Osmanlı savaşlarıyla ilgili olduğu genellikle benimsenmiştir. Ancak, destanın başka bir dörtlüğünde, bu savaşlara katılmış gibi gösterilen Küçük Ali Paşa'nın daha sonraki yıllarda yaşamış olduğu unutulmamalıdır.

İkinci dörtlükte ise Osmanlı - Avusturya savaşları konu alınmıştır. Osmanlı ordularının komutanı Köprülü Fazıl Ahmet Paşa'nın adı, «Gelen Ahmet Paşam kendidir kendi» dizesiyle belirtilmiştir. Ahmet Paşa'nın yönetmiş olduğu bu savaşın tarihi 1663 - 1664'tür.

Üçüncü dörtlükte de Halep'in Osmanlılarca ele geçirilmesi olayına değinilmektedir. Birçok araştırıcı bu dörtlüğün Abaza Hasan Paşa'nın devlete başkaldırmasıyla ilgili olduğu görüşündedir. Abaza Hasan Paşa, devlet yönetimine karşı ayaklandıktan sonra birçok başarılar kazanmıştır. Bir ara, Halep'i de ele geçiren Hasan Paşa'yı ortadan kaldırmak için Murtaza Paşa görevlendirilir. 1659 yılında Antep yöresinde sıkıştırılır Hasan Paşa. Halep'e doğru gitmek ister. Ancak aynı yılın kışını Halep'te geçiren Murtaza Paşa, Hasan Paşa'yı ortadan kaldırmayı başarır.

Yukarıdaki dizelerde tarihe tam olarak uymayan yönler bulunmakla birlikte, her üç olayın da XVII. yüzyılda olması ve ozanımızın da bu olaylara ilgisiz kalmayarak şiirlerinde dile getirmesi, yaşadığı yüzyılı aydınlatması yönünden önemlidir.

Karacaoğlan'ın XVII. yüzyılda yaşamış olduğunu gösteren kanıtların en önemlilerinden biri de, IV. Murat döneminde Bağdat Kuşatmasına katılmış ve yiğitliği dillere destan olmuş Genç Osman adlı bir halk yiğidi ile ilgili olarak söylenen destanlardır. Genç Osman üzerine söylenmiş olan en ünlü destan, Kayıkçı Kul Mustafa'nındır. Karacaoğlan da aynı konuda destan söy-

lemiştir. İki ozanın destanları sözcük sözcük benzerlik gösteriyor. Kul Mustafa'nın XVII. yüzyılda yaşadığı kesin. Bu duruma göre her iki ozanın karşılıklı etkileşimleri söz konusu. Bu etkileşimin düzeyini anlamak için iki destanı da yan yana koymak gerekli. Karacaoğlan'ın etkilendiği halk ozanlarını gösterdiğimiz bölümde bu destanları da ele alacağız.

Karacaoğlan'ın XVII. yüzyılda yaşadığını saptamak için kullanılan kanıtlar arasında, Gevheri ile buluşup karşılıklı şiirler söylemeleri, 1707'de ölen Âşık Ömer'in **Şair-nâme** adlı destanında Karacaoğlan'dan söz etmesi de sayılabilir.

Karacaoğlan'ın bir şiirinde Köroğlu ve Ayvaz'ın adları da geçer. Ayrıca, Köroğlu'nunkilere benzer şiirler de söylemiştir ozan. XVI. yüzyıl sonlarıyla XVII. yüzyıl başlarında yaşadığı kesin olarak saptanmıştır Köroğlu'nun. Böylece, Karacaoğlan'ın Köroğlu'ndan daha sonra yaşamış olduğu ortaya çıkıyor.

Buraya dek, Karacaoğlan'ın kendi şiirlerinden yararlanarak yaşadığı çağı belirlemeye çalıştık. Yaşamı ile ilgili söylentilerin de desteği ile onun XVII. yüzyıl içinde yaşamış olduğu sonucuna varıyoruz.

Karacaoğlan'ın nerede ve ne zaman öldüğü de kesin olarak belli değildir. Yapılan araştırmalar uzun yıllar yaşamış olduğunu ortaya koyuyor. Ordu ile savaşlara katılmış, birçok beldeler dolaşmıştır. Onunla ilgili en güvenilir kaynak Hoca Hamdi Efendi'nin anılarıdır; bu anılarda Karacaoğlan'ın Maraş yöresinde, Cezel yaylasında öldüğü yazılıdır. Öldüğünde doksan altı yaşındadır ozan. İsteği üzerine ıssız bir pınar başına gömerler kendisini. Sazını da bir ağaç dalına asarlar. Karacaoğlan'ın Hicri 1100 yılında öldüğünü belirtenler de vardır. Bu tarih, Karacaoğlan'ın öldüğünde doksan altı yaşında olduğunu söyleyen Hoca Hamdi Efendi'nin görüşü ile de uyuşmaktadır. Ölümü ile ilgili söylentilerden birinde ise Tarsus'taki Ashab-ı Keyf mağarasına girdiği ve bir daha çıkmadığı anlatılır. Bu söylentiyle Türkmenler arasında ermiş bir kişi olarak yüceltildiği anlaşılıyor Karacaoğlan'ın.

Ölümünden sonra, Karacaoğlan'ın değişik bölgelerde birçok mezarı çıkmıştır ortaya. Bu bile onun, halk kitleleri arasındaki

ününü açıklamaya yeter. Nizip'te, Oltu'nun Penek köyünde gö mülü olduğunu açıklayan söylentiler vardır. Daha güçlü bir olasılıkla Mut ilçesinin Çukur köyü yakınındaki bir tepe üstünde bulunan mezar kendisinindir. Üzerinde mezar bulunan bu yere «Karacaoğlan Tepesi» denilmektedir.

II. KARACAOĞLAN'IN SOYU VE YAŞADIĞI ÇEVRE

Karacaoğlan'ın soyunu belirlemenin büyük önemi vardır. Sanatçının içinde yaşadığı doğal ve toplumsal çevre doğru olarak kavranacak olursa, onun sanatını oluşturan öğeler de daha doğru biçimde değerlendirilmiş olacaktır.

Ozanın şiirlerinden yola çıkarak, bu konudaki görüşlerimizi belirtmeye çalışalım. Karacaoğlan'ın birçok şiirinde soyuna ve yaşadığı çevreye değinmeler vardır:

Kozan Dağı'ndan neslimiz
Arı Türkmendir aslımız
Varsak'tır durak yerimiz
Gurbette yâr eğler bizi
.....
Göğce idi benim yerim durağım
Evvel yakın idim şimdi ırağım
.....
Göğce'den çıktım çocuktum
Feke'ye geldim ayıktım
Kozan d'ıscaktan bayıktım
Karac'oğlan dön obana
.....

Vatanımız Adana Maraş
Çukurova ilimiz var
.....

Yaylamız Bulgar Dağı'dır

.....
Binboğa'dır benim ilim
İlimden haberin var mı?
.....
Diyarbekir Afşar benim tımarım
.....
Karac'oğlan der kolu bağlıyım
Ciğerciği aşk oduyla dağlıyım
Mamalu'da ben bir Rıdvanoğluyum
Kaplan postu geydiklerim kal demiş
.....
Erzurum'dur benim ilim
.....
Maraş illerine giden kervancı
Selam söyle bizim ile obaya
.....
Karac'oğlan der ciğerim dağlı
Yerim belli derler Sayıloğlu
.....
Karac'oğlan Hasan adım
Güzellerde kaldı dadım
.....
Öz adım Halil'dir köyümüz Hama

Soyca Türkmen olduğunu kesin olarak söyleyen Karacaoğlan, kendi adının Hasan ya da Halil olduğunu da belirtmektedir. Bir kişinin iki adı olamayacağına göre, bunlardan birinin göbek adı geleneği ile ilgisi olabilir. Ozanımız aile soyunu belirtirken de iki ad vermektedir: Rıdvanoğlu ve Sayıloğlu. Birbiriyle ilgisiz gibi görünen bu iki adı uzlaştırmak olasıdır. Bilindiği gibi göçebeler büyükten küçüğe doğru boylara, oymak ve obalara bölünmektedirler. Bunlardan biri bağlı olduğu boyun içindeki daha geniş bir aile adını, öbürü de obası ile ilgili yakın bir soyu belirtmiş olabilir.

Karacaoğlan'ın bağlı olduğu boy kesin olarak belli olmamakla birlikte, «Mamalu» sözcüğünü bir boy adı olarak düşünmek mümkündür. Çünkü Karacaoğlan'ın bağlı olduğu Türk-

menlerin büyük bir kolu olan Mamaluların, Karacaoğlan'ın ölümüne yakın Hama bölgesine yerleştirildikleri kesinlikle bilinmektedir. Ozanın Hama için güzelleme söylemesini anlamlı görüyoruz.

Şiirlerinde birçok coğrafi bölgeyi soyu ile ilgili olarak gösteren ozanın bu saptamaları, XVII. yüzyılda güney illerindeki göçebelerin durmadan yer değiştirmiş olmaları ile açıklanabilir. Bu konuda Mamalu Türkmenlerinin etkinliklerini örnek olarak gösterebiliriz. Gerçekten Mamalu koluna bağlı gruplar, Akdeniz bölgesinin bir bölümü ile Güneydoğu Anadolu bölgesinde Diyarbakır'a uzanan alanda ve Suriye'nin bir bölümüne dağılmış durumdaydılar. Mamaluların büyük bir çoğunluğu 1692 yılında Hama yöresine zorunlu olarak yerleştirilmişlerdi. Bu tarihte Karacaoğlan'ın yaşamakta olduğu düşünülebilir. Böylece, onun şiirlerini Suriye'ye bağlayan çizgi de belirlenmiş olmaktadır. Mamalu Türkmenlerinin Suriye ile doğrudan ilişkileri olduğu bilinmektedir. Kışlakları Suriye'de bulunan bu Türkmenler, yaylak olarak da Diyarbakır ve Maraş yörelerini kullanmaktaydılar. Saptayabildiğimiz kadarıyla aynı Türkmenlerin Tokat ve Sıvas yörelerinde de etkinlikleri olmuştur. Böylece şiirlerinde Erzurum'dan Kozan'a kadar uzanan bölge içinde çeşitli yerleri yurdu olarak gösteren Karacaoğlan, bir yandan uzak soylarının yaşadığı bölgeleri dile getirdiği gibi, bir yandan da yaşadığı dönem içinde kendi obasının çeşitli bölgelere yapmış olduğu göçleri de dile getirmektedir. Yaşamının son dönemleri Toroslar bölgesinde geçmiştir belki. Bu bölgede şiirlerinin daha yaygın olarak yaşaması, yaşantısı ile ilgili söylencelerin bu bölgede yoğun olması, bu durumu açıklamaktadır.

Söylentilere göre, Karacaoğlan'ın babasının adı Kara İlyas'tır. 1604 yılında askere alınmış, bir daha da geri dönmemiştir. Babasının askere alınış tarihi ile ozanın doğum tarihi arasında uyuşmazlık görülmektedir; ancak unutulmamalıdır ki, askere alınma olayı da söylentilere dayanmaktadır.

Buraya kadar yaptığımız açıklamalardan şu sonuçları çıkarabiliriz :

1) Başka kaynak olmadığından Karacaoğlan'ın doğum yılını kendisinin saptamış olduğu 1015 (1606) olarak benimseyebiliriz. Ozanımızın ölüm yılı kesin olarak belli değildir, çok uzun yaşadığı ve XVII. yüzyıl sonlarında öldüğü söylenebilir.

2) Karacaoğlan bir Türkmen ozanıdır. Bize göre, Mamalu Türkmenleri ile yakın ilgisi vardır. Rıdvanoğlu ya da Sayıloğlu soylarından geldiğini belirten Karacaoğlan'ın bu adlarla bağlı olduğu oymak ya da obaları belirtmiş olduğu kanısındayız. Şiirlerinde yurdu olarak gösterilen Varsak sözcüğünü de bir yerleşim yeri olarak düşünebileceğimiz gibi, oymak adı olarak da düşünebiliriz.

3) Karacaoğlan'ın şiirlerinde yansıttığı coğrafi alan, Orta Toroslar bölgesinden başlayarak Suriye'nin bir bölümünü içine alan güney illerimizdir. XVII. yüzyılda bu bölgenin göçebelerin yoğun olarak etkinlik gösterdikleri bir alan olduğu düşünülürse, Karacaoğlan'la ilgili söylentilerin ve şiir geleneğinin bu bölgelerde niçin kesintisiz sürdürüldüğü anlaşılır.

4) Karacaoğlan'ın şiirleri geniş halk kitlelerince benimsenmiş, öldükten sonra birçok bölge halkı, kendi topraklarında gömülü görmek istemiştir onu. Bu yüzden, onun, birden çok gömütü bulunması doğaldır.

5) Kısaca şiirlerinin dili, yaptığı benzetmeler, adının XVII. yüzyıldan önceki cönklerde yer almaması, çağdaşları olan halk ozanları ile ilişkileri, en önemlisi de şiirlerinde değindiği tarihsel olayların incelenmesi; XVII. yüzyılda yaşamış, geniş ün salmış Karacaoğlan adlı bir halk ozanı ile yüz yüze getirmektedir bizi.

III. ÖTEKİ KARACAOĞLANLAR

XVII. yüzyılda yaşadığını belirlediğimiz Karacaoğlan'dan başka Karacaoğlan, Karaoğlan adlarında ozanların da yaşamış olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan ilkinin XVI. yüzyılda yaşamış olduğu tarihsel belgelere dayanarak açıklanabilmektedir. Gelibolulu Mustafa Ali Efendi, 1599 - 1600 yıllarında yazmış olduğu bir yapıtında, kötü ozanlardan söz ederek şöyle demektedir : «Böyle hayvanlar, olgun insanlara vergi şiirden dem vurmak isterler. Güzel okumaya yeltenirler. Aptalları inandırabilirlerse, bu sözleri biz dedik diye yalan söylerler, darda kalırlarsa bu şiirler Karacaoğlan'a isnat edilir.»

Gene İstanbul'da III. Murat'ın yaptırmış olduğu ünlü sünnet düğününü anlatan **Sur-nâme** adlı yapıtta da; «Kimi kaval çalıp ol dağı yankılandırır, kimi Karacaoğlan türküsü ile gönül eğlendirir,» diye açıklama yapılmıştır. Öte yandan, XVI. yüzyıldan kalma başka bir yazmada da Karacaoğlan adlı bir ozanın şiirine rastlanmıştır. Dili yönünden oldukça eski görünen bu şiirden bir dörtlüğü aşağıya alıyoruz :

Çıktı yaylasını bile yayladı
Vardı padişaha b'zi koğladı
Yaktı vilâyeti viran eyledi
Nenüz olduk serdar bizde nenüz var

XVI. yüzyılda yaşadığı anlaşılan Karac'oğlan'dan başka XVII. yüzyılda yaşamış olan ünlü halk ozanı Âşık Ömer'in **Şair-nâme** adlı uzun destanında da Karaca Oğlan adlı bir ozandan küçümseyici bir dille söz edilmiştir. Destanın bu dörtlüğü şöyledir :

Öksüz âşık deyişleri aseldir
Karac'oğlan ise eski meseldir
Ezgisi çağrılur keyfe keseldir
Biz şair saymayız böyle ozanı

Ali Ufki Efendi adlı birinin yazmış olduğu **Mecmua-yı Sâz ü Söz** adlı kitapta da Karac'oğlan tarafından söylenmiş iki türküye yer verilmiştir. Kitabın yazılış tarihi 1648 olduğuna göre, burada sözü edilen ve ünü saray çevrelerine kadar yayılan ozanın hangi Karac'oğlan olduğunu belirlemek güçtür. Ancak Cahit Öztelli, bu Karac'oğlan'ın XVII. yüzyılda yaşamış olan Türkmen ozanı olduğu kanısına vardığından, Ali Ufki Efendi'nin kitabında bulunan türküleri Karac'oğlan adlı incelemesine almıştır.

XIX. yüzyılda Silifke'de yaşamış olan Karacaoğlan adlı bir halk ozanı daha vardır ki, Küçük Karacaoğlan olarak bilinmektedir. Bu ozandan bir koşmayı aşağıya alıyoruz:

Ey ağalar tarih eylen bu yılı
Bin iki yüz otuz sekiz bu sene
Medet insan tevri dönmüş ağılı
Kimi ölür kimi ağlar bu sene

Koç yiğitler ah eder göğüs geçirir
Niceleri damdan yavru uçurur
Halallaşan öz yurduna göçürür
Çok yuvalar ıssız kalır bu sene

Kıran geldi erdem ilinin içine
Ölet oldu sehillerin geçene
Devlet oldu birbirini seçene
Aşirete kıran geldi bu sene

Karac'oğlan kendi kendin şaşırır
Akar gözü yaşı derya coşturur
Medet tecir gelmiş canlar devsirir
Veresi komaz peşin alır bu sene

IV. KARACAOĞLAN'IN SANATÇI KİŞİLİĞİ

A. Âşık Edebiyatı ve Karacaoğlan: Karacaoğlan'ın sanatını tutarlı bir biçimde değerlendirebilmek için, önce, onun bağlı bulunduğu âşık edebiyatının genel niteliklerini belirtmemiz gereklidir. Kişisel yetenekleriyle şiirlerine ne ölçüde yeni öğeler katarsa katsın, Karacaoğlan'ı, yaşadığı tarihsel döneme kalıt olarak gelen âşık edebiyatı geleneklerinden ayrı olarak düşünemeyiz.

Âşık nedir? Âşık edebiyatı nasıl bir edebiyattır? Türk halk edebiyatı geleneğinde âşık, XV. yüzyıldan sonra şiir, nazım ve düzyazı karışımı bir öykü çeşidinin yaratıcısı olan sanatçılara verilen addır. Bunların yaratmış olduğu edebiyata da âşık edebiyatı adı verilmiştir. Kaynağı yönünden gizemci ozanlara uzanan **âşık** sözcüğü, **Hak âşığı** anlamında tekke yörelerinde kullanılırken, daha sonraları dindışı şiir söyleyen tüm ozanlar için kullanılır olmuştur.

Âşığın özellikleri halk kitlelerinin düşünce dünyasında şöyle biçim kazanmıştır: Âşık, şiir söyleme gücünü kutsal bir kaynaktan almaktadır. Bunların —çoğu ergenlik çağlarında— düşlerinde kimi zaman uyanıkken pir (Hızır) elinden ya da pirin kendilerine uygun gördüğü sevgilinin elinden **dolu** içmişlerdir. Tinsel bir içkidir bu, olağanüstü özellikleri vardır. Bu içki, insana şiir söyleme ve sevme yeteneklerini kazandırmaktadır.

Âşık, hem bir şiir yaratıcısı hem de şiirini sazı eşliğinde türkü olarak kitlelere aktaran bir kişidir. Gezici bir sanatçı olan âşık, öteki âşıklardan edinmiş olduğu edebiyat kalıtını gelecek kuşaklara aktarmak zorundadır. Şiir söyleme alanında ustalaşmak için, âşık, belli bir ustaya bağlı olarak çalışır. O, şiir yazmaz, söyler. Şiir söylemek için önceden hazırlık yapmaz,

doğrudan doğruya söyler, doğaçtan. Âşık denilen ozan tipi XV. yüzyıl sonlarında görülmeye başlamıştır. Bu ozanlar, eski Türk edebiyatında önemli bir yer tutan destan türü şiir söyleme geleneğini de sürdürmekle birlikte, çoğunlukla, konusu sevgi olan bir şiir akımı yaratmışlardır.

Âşık edebiyatı büyük kentlerde, klasik denilen divan edebiyatına koşut olarak doğmakla birlikte, en zengin verimlerini köylülük arasında, küçük kentlerde, göçebe ve yarı göçebeler arasından yetişen ozanlarca vermiştir. Gezginci olan âşıklar, kültürel yönden az gelişmiş geniş kitleler içinde dolaşarak, şiirlerini geleneksel kalıplar içinde söylemişler ve öz olarak ilişki içinde bulundukları kitlelerin dünya görüşlerini dile getirmişlerdir. Bu yüzden, âşık edebiyatı verimlerini divan edebiyatında olduğunca içerik yönünden belli kalıplara bağlamak olası değildir. Ancak, seslendikleri kitlelerin yaşama biçimlerine göre âşıkları, köy-kent, göçebe ve tarikat âşıkları diye gruplara ayırabiliriz.

Bir yandan İslam inançlarının, öte yandan gizemci halk edebiyatının, daha önemlisi de ozanların yetiştikleri doğal ve toplumsal çevrenin çeşitli öğelerinin bileşimi ile boy atmış olan âşık edebiyatı, en ünlü ozanlarını XVII. yüzyılda yetiştirmiştir.

Karacaoğlan, XVI. yüzyılda biçimlenmeye başlayan âşık türü şiirin en gelişkin yüzyılı olan XVII. yüzyılda yaşamıştır. Bu yüzyıla gelindiğinde, âşık edebiyatı temel kurallarına ulaşmış bulunuyordu. Karacaoğlan, kendinden önce gelen ozanlardan biçim ve özce yararlanmış; deyiş özgünlüğü, sanat yeteneği, imge zenginliği ile taşıyıcısı olduğu şiir geleneğinin en ünlü kişisi durumuna gelmiştir.

B. Karacaoğlan'ın Etkilendiği Ozanlar : Karacaoğlan'ın sanatçı kişiliğinin oluşmasında XVI. yüzyıl ozanlarından Öksüz Dede, Kul Mehmet, Âsık Garip ve Pir Sultan Abdal'ın önemli etkileri olmuştur. Bu etki, özellikle dil, anlatım ve biçim bakımlarından olmuş görünse de, konu ve imge ortaklıklarının bulunduğu da kesindir. Öte yandan, Karacaoğlan, kendi çağdaşı olan Kayıkçı Kul Mustafa'dan da etkilenmiştir. Bu etkileşimin karşılıklı olduğu da düşünülebilir.

XVI. yüzyıl halk ozanlarının Karacaoğlan üzerindeki etkilerini gösteren en iyi kanıt, ozanımızın onların şiirlerine yazmış olduğu benzek (nazire)'lerdir. Bu benzeklerden örnekler vererek Karacaoğlan'ı âşıklar geleneğine bağlayan bağlardan bir bölümünü görelim.

III. Murat döneminde yaşadığı bilinen Öksüz Dede'nin şiirleri ile Karacaoğlan'ın şiirleri arasındaki benzerliği aşağıya alacağımız iki örnekle gösterebiliriz. Öksüz Dede'nin Tuna ırmağını konu alan şiiriyle Karacaoğlan'ın Hama konulu şiiri arasında konunun işlenişi, imgeler ve uyaklanış yönünden açık benzerlikler vardır.

Öksüz Dede :

Misâl-i Cennet'tir evvel baharı
Açılur kırmızı gülü Tuna'nın
Öter bülbülleri leyl ü nehârı
Eser bâd-ı seher yeli Tuna'nın

Karacaoğlan :

Çıktım Kırklar Dağı'n seyran eyledim
Sallanarak gider yolu Hama'nın
Yel vurdukça dertli dolap iniler
Burcu burcu kokar gülü Hama'nın

Öksüz Dede, bir başka şiirinde şunları söyler sevgilisine : 'Seni gizli gizli seviyorum; ne olur bu gizimi başkalarına açıklama ,sevginle bana acılar veriyorsun, beni bu acılarla öldürme. Bu şiire karşı söylediği benzek koşmasında, nerdeyse aynı duygu ve düşünceler içindedir karacaoğlan :

Ala gözlerine kurban olduğum
Şayedüp âleme bildirme beni
Açup da gerdanı durma karşımda
Ecelimden evvel öldürme beni

1605 yılında öldüğü sanılan Üveys Paşa Oğlu Kul Meh-

met'in şiirleri en güçlü etkiyi yapmıştır Karacaoğlan'ın şiirleri üzerinde. XVI. yüzyıla değin, daha çok Yunus Emre geleneğine bağlı olan halk şiirimiz, gizemci bir anlayışla sürmüştür. Kul Mehmet'in şiirlerinde gözlediğimiz ilk yenilik, gizemci dünya görüşünün kesinlikle silinmeye yüz tutmuş olmasıdır. Sevgi ve sevgilinin betimlenmesi, dünya ve yaşam ile ilgili tasarımlar, duygu ve düşüncelerin açıklanmasına temel olan imgelerin seçiminde gerçekçiliğe yönelim içindedir Kul Mehmet. Karacaoğlan'da gördüğümüz dış gerçekçiliğin en önemli kaynağı, bizce Kul Mehmet'in şiirleridir. Ozandan alacağımız birkaç örnekle bu görüşümüzü doğrulamaya çalışalım :

Bahane yok bir yerinde ey güzel
Soyunup libasın bir hoşça düzel
Alnına güzellik yazılmış ezel
Boyanmış kaşların siyah reng ile
.....
Hüda verüp sarılaydım ben sana
.....
Koynunda turunçu gizli
Tatlı dillü şirin sözlü
Şahin gibi kara gözlü
Kul olmaya geldim sana
.....
Soyunup giren koynuma
Rahimsiz gelmez aynuma
Siyah zülfünü boynuma
Salan dilberün kuluyum

Dünya görüşleri birbirinden çok ayrı olmakla birlikte, Karacaoğlan'ın XVI. yüzyıl tarikat ozanlarından Pir Sultan Abdal'ın etkisinde siirler yazdığı görülmektedir. Pir Sultan Abdal'ın köylü Aleviliği ile ilgili inançlarını ve Osmanlı saray'ının halka gittikçe yabancılaşan tutumunu yeren şiirleri bir yana bırakılacak olursa; özellikle, insanın varlık ve yokluk sorunu, bu dünyada çektikleri konusunda Karacaoğlan ile Pir Sultan Abdal'ın ortak

bir dil alışverişi içinde oldukları görülür. Bu alışverişin alıcısı Karacaoğlan'dır kuşkusuz. Şimdi iki ozandan seçtiğimiz örnekleri bir arada gösterelim.

Pir Sultan Abdal :

Ben de şu dünyaya geldim geleli
Ağır çifte döner harmanım mı var
Neyleyim dünyanın dolu malını
Hesabın görmeye fermanım mı var

Bu mülkün hesabın bizden sorarlar
Anın için elin çekmiş veliler
Harami var deyü korku verirler
Benim ipek yüklü kervanım mı var

Yitir şu gönülden hileyi yitir
Ceht eyle elini anana yetir
Bana derler gam yükünü sen götür
Benim götürecek dermanım mı var

.....

Pir Sultan Abdal'ım derdim överler
Ağu oldu emdiceğim şekerler
Güzel sevdim deyü adım çekerler
Benim pirden gayrı sevdiğim mi var

Karacaoğlan :

Üryan geldim gene üryan giderim
Ölmeye elde fermanım mı var
Azrail gelmiş de can talep eyler
Benim can vermeye dermanım mı var

Dirilirler dirilirler gelirler
Huzûr-ı mahşerde divan dururlar
Harami var diye korku verirler
Benim ipek yüklü kervanım mı var

Er isen erliğin meydana getir
Kadir Mevlam noksanımı sen yetir
Bana derler gam yükünü sen götür
Benim yük götürür dermanım mı var

Karac'oğlan der ki ismim överler
Ağu oldu yediğimiz şekerler
Güzel sever diye isnat ederler
Benim Hak'tan özge sevdiğim mi var

Karacaoğlan ile Pir Sultan Abdal arasındaki söyleyiş yakınlığını gösteren şu örnekler gerçekten ilginçtir.

Pir Sultan Abdal :

.....
Gamdan hisar oldu mekânım yurdum
İşitmez avazım dinlemez virdim
Bir değil beş değil on değil derdim
Düğümler baş verdi sıralandı gel
.....
Ne çekerse dertli sinem dağ olmaz
Günler gelir geçer ömür çoğalmaz
Neşterlidir yaralarım unulmaz
Göğerdi çevresi karalandı gel

Pir Sultan Abdal'ım haftada ayda
Günler gelir geçer bulunmaz fayda
Gönül Hak arzular canım hayhayda
Toprağım üstüme kürelendi gel

Karacaoğlan :

Bağlandı yollarım kaldım çaresiz
Gayrı dünya bana aralandı gel
Derildi dertlerim artsız arasız
Üst üste dizildi sıralandı gel

Yâri görse idim haftada ayda
Sevip ayrılmaktan ne buldum fayda
Azrail göğsümde canım hayhayda
Ciğerimın başı yaralandı gel

Karacaoğlan der ki başa yazıldı
Dîdem yaşı Ceyhun oldu süzüldü
Kefenim biçildi kabrim kazıldı
Mezarımın üstü karalandı gel

Verdiğimiz bu örnekler dışında Pir Sultan Abdal'ın «Ummana dalmaya geldim» bağlama dizeli nefesine, Karacaoğlan, «görmeye geldim» redifli koşmasını benzek olarak söylemiştir.

Köroğlu'nun «İndim geldim Cirit-Afşar iline / İlleri var bizim ile benzemez» dizeleri ile başlayan koşmasıyla Karacaoğlan ın «İndim seyran ettim Firengistan'ı / İlleri var bizim ile benzemez» dizeleriyle başlayan ünlü destanı arasında büyük benzerlikler vardır.

Karacaoğlan'ın söyleyişleri üzerinde etkili olan ozanlardan biri de Kayıkçı Kul Mustafa'dır. Her iki ozanın koşmaları arasında benzerlikler vardır; aynı konularda destanlar söylemişlerdir; ikisi arasındaki biçim ve öz iletişimi açıkça çıkmaktadır ortaya. Ordu ozanıdır Kayıkçı Kul Mustafa. Bağdat Kuşatmasına katılmıştır. Bu kuşatmada büyük yararlıkları görülen Genç Osman adlı yiğidi övmek için söylediği destan pek ünlenmiştir. Acem Şahı'na seslenen bir başka destanı daha var Kayıkçı Kul Mustafa'nın. Karacaoğlan da aynı konuda destan söylemiştir; biçim, imge, duyuş yönünden Kayıkçı Kul Mustafa'nınkiyle çakışmaktadır da. Kul Mustafa'nın destanı herkesçe biliniyor. İki ozan arasındaki iletişimi göstermek için Karacaoğlan'ın **Genç Osman Destanı**'ndan yalnızca bir dörtlük alıyoruz:

İbtidâ yürüyüş oldu Bağdat'a
Sıçradı hendeği geçti Genç Osman
Vuruldu bayraktar kaptı bayrağı
İrişti bedene dikti Genç Osman

Bu kısa karşılaştırma göstermiştir ki, Karacaoğlan, tarihsel bir süreç içinde gelişen, XVI. yüzyılda yeni bir çığır açan âşık edebiyatının kendisinden önce yetişmiş ozanları ile ilişki içindedir. Kendisine ulaşan âşık şiirinin öz ve biçimce varmış olduğu düzeyin bilincindedir o. Bu kalıtı, çıkış olarak değerlendiren ozan, kendi yaşam deneyimleri ile zenginleşen dünya görüşünü engin bir söyleyişle bize ulaştırmıştır.

C. Karacaoğlan'ın Yaşadığı Çağın Özellikleri : Sanatçı, tarihsel sürecin önüne koyduğu olanaklar ve deneyimlerle kendi çağını kuşatan sorunlar içinde doğar ve gelişir. Bu sorunlar, sanatçının bağlı olduğu yakın çevresi ile bu çevreyi doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen daha geniş çevrelerin karşılıklı çelişki ve uzlaşmaları içinde ortaya çıkar. Bu sorunlara yaklaşırken doğrudan bir anlatım yolu izlemez sanatçı. Sanatsal anlatımda imgeler, duygusallıklar geniş bir yer tutar. Bu nedenle, kimi kez küçük bir imge bile, çağdaşları olan insanlara bakış açısını açıklayıverir sanatçının. Coşkun sevgi şiirlerinin arkasında büyük toplumsal bunalımların bulunabileceği unutulmamalıdır hiçbir zaman. Yüzeysel incelemelerle bir sanatçı için «doğa ozanıdır», «sevgi ozanıdır» deyivermek soruna yaklaşmak değildir. Özellikle, halk ozanlarının gelişmemiş ortamlarda yaşamış ve şiir söylemiş oldukları gerçeğini gözden kaçırmamak gereklidir. Bu tür toplumlarda, toplumsal davranışları belirleyen kurallar esnek değildir. Geleneksellik, yaşamın belirleyici öğesidir. Böyle bir ortamda çevrelerinin istemlerine uygun şiirler söylemek zorundadır ozanlar. Bu nedenle, halk şiirinde geniş yığınların dinsel düşüncelerini, güzellik ülkülerini, yılgınlıklarını, istemlerini daha yoğun olarak yansımış görürüz. Ozan, şiirini kitle önünde söylemektedir; bir bakıma hesap vermektir bu. Halk sanatçılarını değerlendirme sorununa bu açıdan yaklaşırsak, Karacaoğlan'ın yaşadığı geniş toplumu, içinde yaşadığı doğal ve toplumsal çevreyi tanımaktan başka çıkar yol yoktur.

XVI. yüzyıl, Osmanlı toplum yapısının köken olarak bozulduğu bir dönemdir. Merkezi - feodal bir örgütlenmeye bağlı olarak işleyen üretim düzeni bozulmaya yüz tutmuştur bundan

böyle. Köylülük yoğun baskılar altındadır. Her yörede devlete başkaldıran önderler türemektedir. Devlete kafa tutanları desteklemektedir köylüler. Toplumun tüm katmanlarını etkileyen bu bozulma, göçebeleri de etkileyecektir çok geçmeden. Örgütsel bozulma sık sık köylülerle göçebeleri yüz yüze getirmektedir. Sonunda, devletin göçebeleri güç kullanarak toprağa yerleştirmeye başlaması girişimleri gelecektir gündeme...

Tarihsel gelişimin sonucu olarak, göçebelikten tarım üretimine geçiş, bu tür toplumun biçimlenmesinde etkili olan değer yargılarını, gelenekleri, düşünce ve özlemleri yeni öğelerle birleştirerek değişikliğe uğratmaktaydı. Eski değerlerle yeni değerler çatışmaya girmişti. Bu çatışma, göçebeler arasında olduğu ölçüde toplumun öteki katmanları arasında da yeni bir insan ve dünya görüşü yaratıyordu. XVII. yüzyılda âşık edebiyatının en zengin verimleri ile boy atmasının nedeni de toplumsal yapıyı altüst eden değişmelerle ilgilidir.

Konumuz yönünden büyük değer taşıması nedeniyle göçebelerin genel niteliklerini daha yakından tanımak gereklidir. Göçebeler, —ki Karacaoğlan'ın yaşadığı Güney Anadolu bölgesinde yoğundular— yasalarca belirli kurallar içinde yaşamaları saptanmışsa da hemen hemen hiçbir dönemde bu kurallara uymamışlardır. Boylara bağlı oymakların sık sık yer değiştirmesi yüzünden düzen altına alınmaları da güçtü. Öte yandan kış ve yaz yaşamlarını ayrı ayrı bölgelerde geçirirlerdi. Yaylaktan kışlağa, kışlaktan yaylağa geçerken köylülerin ürünlerine zarar verdiklerinden bu iki toplumsal tabaka arasında genellikle anlaşma yoktu. Özellikle tarım üretimine uygun olmayan dağlık alanlar, bozkırlara ve çöllere komşu yerler, göçebelerin doğal çevresini oluşturmaktaydı.

Göçebelik, tarıma göre geri bir üretim biçimidir. İşbölümü doğal niteliktedir. Bu nitelik, kadınların ve erkeklerin belirli işleri yapmakta uzmanlaşmış olmaları ile ayırt edilir. Kadın ve erkek, yaşam koşullarını birlikte göğüsledikleri için baba baskısına dayanan aile, yerini karı-koca eşitliğine dayalı bir örgütlenmeye bırakmıştır. Kadın-erkek ilişkileri özgür bir ortamda sürüp gitmektedir.

Göçebeler, dinsel inançları yönünden Müslüman olmakla birlikte, kültürel düzeylerinin düşüklüğü, toplumsal değişmenin çok yavaş olması ve oldukça kapalı bir toplum biçimi oluşturmaları nedeniyle, genellikle derin öğretileri gerektirmeyen inançları benimsemişlerdir. Bu inançlar, eski Şaman gelenekleri ile Alevi-Bektaşi inançlarının karışımından oluşmaktadır.

Göçebelerin yaşamında özel bir yeri vardır yiğitliğin. Çetin koşullar altında yaşayan göçebeleri bu düzen içinde tutabilmek, karşı güçlerle boy ölçüşebilmek için savaşkan kişilere gereksinme vardır. Kişisel yiğitlik, göçebelerin temel değerleri arasında baş köşeye oturtulur. Göçebelik, kendini kuşatan doğal çevre ile bütünleşen, doğayı üretim için değiştirme gereği duymayan bir toplum türüdür. Göç, yaylaya çıkmak, kışlağa inmek, göçebe örgütlenmesinde temel yaşamsal etkinlikler olarak göze çarpar. Her toplum bir değerler bütünü oluşturduğuna göre, göçebelerin de gelişme düzeylerine uygun olarak benimsedikleri aktöre kuralları, dünya görüşleri, özlemleri, günlük yaşantılarına yön veren bir yığın törenleri vardır.

Buraya kadar yaptığımız açıklamalarla Karacaoğlan'ın şiirlerini değerlendirmede iki önemli etkeni belirttiğimiz kanısındayız. Bunlardan biri kendisinden önceki ozanların geliştirdikleri şiir geleneği, öbürü de sanatçımızın içinde yaşadığı toplum katının özellikleridir.

D. Karacaoğlan'ın Şiirleri: Karacaoğlan'ın şiirleri biçim yönünden âşık geleneğine sıkı sıkıya bağlıdır. Halkın beğeni ve geleneklerine bağlı olan Karacaoğlan, kendi yaşadığı yüzyılda divan şiirinin âşık edebiyatı üzerindeki etkilerinden uzak kalmıştır. Çağdaşları Gevheri ile Âşık Ömer'de gördüğümüz ve divan şiirinden geçme biçimler olan **divan, müstezat** hiç görülmez onun şiirlerinde. Kullandığı başlıca biçimler **koşma, destan, varsağı, türkü** ve **semai**dir. Tüm şiirlerinde hece ölçüsünü kullanmış olan ozan, bu ölçünün özellikle 11 (6 + 5) ve 8 (4 + 4) kalıpları ile söylemiştir. Dizeler arasında ses uyumunu sağlamak için Karacaoğlan da yarım uyaklara ve redifiere başvurur. Uyak düşürmek için anlamı belirli olmayan, ancak dize içinde çağrışımlara yol açabilen birtakım sözcüklerin kullanılmış o-

duğu da görülmektedir: «**Hey geri de deli gönül hey geri / Hesiri de deli gönül hesiri**» dizelerinde geçen **hey geri, hesiri** sözcüklerinden başka; **fanı, hezel, hezeli, sırçaş, şişine** örnek olarak gösterilebilir.

Karacaoğlan'ın şiirlerinde kullandığı dil XVII. yüzyıl Güney Anadolu Türkmenlerinin dilidir. Günlük konuşma dilidir bu. Gerçekten de Karacaoğlan'ı öteki halk ozanlarından ayıran en önemli yön, onun yerel dili kullanmadaki ustalığıdır. Tüm halk ozanlarında gördüğümüz ortak bir sözlükle seslenme alışkanlığını atmıştır Karacaoğlan... Göçebelerin yaşam deneyleri ile zenginleşen bu dil, Karacaoğlan'ın söyleyiş ustalığı ile birleşince, ortaya halk şiirimizin en etkili yapıtları çıkmıştır. **Alıcı, açındı, asrık, batı esmek, belik, besilek, birke, çezilmek, çığalanmak, dolukmak, eğik, eğleşmek, gelik, göğcek, göbelek, ığranmak, ilkım, kamalak, kavşurmak, savat, sokunma, şıvga, yavıklamak, yekte...** gibi örneklerini söyleyebileceğimiz —sözlük bölümünde örnekler bolca bulunacağı için bunlarla yetiniyoruz— bu yerel dil, Karacaoğlan'ın elinde tüm doğal ve toplumsal ilişkilerin anlatılmasında yetkinlik kazanmıştır.

Yaşadığı yörenin Arabistan'a yakın olması nedeniyle şiirlerinde Doğu dillerinden gelmiş sözcükler de kullanmış olan Karacaoğlan'ın çağdaşları ile karşılaştırıldığında, bu tür sözcükleri en az kullanmış olduğu görülür. Bunlar, bölgesel dil içinde erimiş ve Türkçeleşmiş sözcüklerdir. Çağdaşlarının şiirleri; **sevdâ-yı digergûn, nazar-ı himmet, sâki-i devrân, tîr-i maksud, bezm-i gülistan...** gibi yalnızca divan şiirlerinde görebileceğimiz yabancı sözcük ve kurallarla dolup taşarken, Karacaoğlan'ın kullanmış olduğu halk dili, edebiyatımız için büyük bir kazanım olmuştur.

Şimdi, Karacaoğlan'ın şiirlerinin yapısal özelliklerini, içerik yönünden ne türden bir dünya ve insan anlayışını yansıttıklarını inceleyelim.

a) Şiirlerinin Coğrafyası: Birçok yer adı geçer Karacaoğlan'ın şiirlerinde. Âşık geleneğine uygun olarak diyar diyar dolaştığı anlaşılıyor. Konya, Karaman, İçel, Halep, Mısır, Tokat, Bor, Ankara, Aydın, Adana, Diyarbakır, Kayseri, Mardin, Bur-

sa, Sivas yörelerini gezmiş olduğu açıktır. Avusturya savaşlarına ilişkin şiirleri vardır, Tuna Irmağı için «Tuna suyu gibi çağlar akarım», «Geçerim Tuna'nın seli isen de», «Tuna seli gibi akar dururum» gibi dizeler söylemiştir. Firenk illerini konu alan şiirleri de vardır. Rumeli'de de kimi yerleri gezmiştir belki. Gelenekten gelme bir alışkanlıkla ozanın şiirlerinde gezip görmediği ülkelerden de söz edilir; Çin, Hint gibi. Yaşadığı dönemde, türkülerinin Tuna boylarından Azerbaycan'a değin uzanan bir bölgede söylenmesi, onun gezginciliğini gösteren en güçlü kanıttır.

Karacaoğlan'ın yaşamının uzun bir bölümü Çukurova'da geçmiştir. Şiirleri Suriye'nin bir bölümünü de içine alan güney illerimizin çevrelediği geniş bir alanın anılarını da içerir. Siliktir bu anılar, çokçası kentlerin adları söylenerek geçilir. Bursa ve Hama için söylediği güzellemeler dışında, şiirlerinde adı geçen yerlerin nitelikleri ile hiç ilgilenmemiştir. O kadar ki, yaşadığı doğal ve toplumsal çevreden ayrılmak, kendine yabancılaşma duygusu doğurmuştur onda. Bu durum, onun kendi yöresine ne ölçüde bağlı olduğunu göstermektedir. Yöresine bağlılığı, kendi toplumunun ve çağının doğru bir tanığı yapmıştır onu. Gezip gördüğü yerleri beğendiği de olur, sonuçta o yerlerde vatan tutup kalınamayacağını söyler. Oraların gülü başkadır; insanlarının dili başkadır...

Karacaoğlan'ın şiirlerine yansıyan ve yaşantısı ile bütünleşen coğrafya; yüce dağları, serin yaylaları, göçebeye yol veren belleri, soğuk pınarları, türlü çiçekleri, esen yelleri, baharı, yazı, kışı, kurdu, kuşu ile bulunmaz bir zenginlik kaynağıdır.

Doğal ve toplumsal çevrenin karşılıklı etkilerinin ürünü olan sanatçının doğaya bakışı, doğa ile kendi özel yaşamı arasındaki çelişki ve uyumla, üyesi olduğu toplumun doğayı etkisi altına almada varmış olduğu düzeyle belirlenmiştir. İnsan doğayı kendi özel istemleri doğrultusunda salt bireysel bir anlayışla değerlendiremez. Sanatı bireysel bir etkinlik olarak değerlendiren görüşlere göre Karacaoğlan için kestirmeden «doğa ozanı», «sevgi ozanı» gibi sanlar yakıştırmak elbette kolaydır. Öte yandan, bir sanatçıda doğa ile ilgili öğelerin zenginliğine

bakarak, o sanatçıyı «doğa sanatçısı» olarak değerlendirmek geçerli bir yargı değildir. Önemli olan, bu öğelerin somut yaşam içindeki yerlerinin, yaşam ile bağlarının değerlendirilmesindeki tavrın doğruluğudur.

Köylünün, göçebenin, kentlinin doğaya bakış açılarının birbirinden ne ölçüde ayrı duyguları anlattığını en yalın örneklerle izleyebiliriz. Köylünün yağmur olayı karşısındaki tavrı, ürün mevsimi ile çok yakından ilgilidir. Zamanında yağan bir yağmur için köylü, çoğu kez «altın yağıyor, bereket yağıyor» sözlerini kullanır. Ama tam ürünün olgunlaşma döneminde yağan ağır bir yağmur için hiç de böyle düşünmez. Zararlı çıkma korkusu hemen ardından Tanrı'ya sığınmayı getirir.

Göçebe için de doğanın çok değişik bir anlamı vardır. Tüm yaşantısını dolduran olaylar oldukça el değmemiş bir ortamda oluşur. Göçebenin örgütlenme biçimi ve üretici olarak vardığı düzey çok düşük olduğundan, doğayı emeği ile değiştirme olanağını vermez. Bu nedenle doğanın kendisinden baskın güçlerini çok iyi gözlemlemesi, bu baskıya karşı önlemler alması gereklidir. Bu önlemler doğayı değiştirmek biçiminde değil, ona uyum sağlamak için alınır. Tarihsel süreç içinde durmaksızın yinelenen bu etkinlikler, toplumda doğanın değerlendirilmesi için bir dizi değerler yaratır. Doğa öğeleri bir yandan güzellik anlayışının da temel belirleyicileridir.

Doğa ile ilgili bu açıklamaların aydınlığında, Karacaoğlan'ın şiirlerindeki doğal öğeleri de değerlendirebiliriz. Kimi araştırmacıların yaptığı gibi şiirlerindeki doğal öğelere bakarak ozanımızı hemen bir «doğal güzellikler ozanı» olarak değerlendirmek istemiyoruz. Çünkü onun şiirlerinde doğal çevre yalnızca güzellikleri ile değil, çirkinlikleri ile de boy gösterir.

Âşıkların çoğunlukla kırsal bölge insanı olmaları, onların şiirlerinde çok sayıda doğal öğelerin kullanılmalarını belirleyen etkenlerin başında gelir. Öyle ki, bu tür şiirin çerçevesini doğa oluşturur. Benzetmelerin, ruhsal durumları açıklamanın, anaduyguyu zenginleştirmenin, süslemenin yolu bu öğeleri kullanmaktan geçer.

İnsan dışında tüm öğeleri insanlaştırma eğilimi, âşık şiirinde gözlenen bir durumdur. Bu olgu, halk ozanlarının seslendiği kitlelerin çoğunlukla doğal bir yaşam düzeni içinde olduklarını belirler. Gerçekten de ozan, doğa ile bir arkadaşlık ilişkisi içindedir. Ona dertlerini açar, kendi acılarına ortak olmasını ister. Irmaklarla birlikte gözyaşı döker. Bir ördeğin yapayalnız uçuşu duygulandırır onu. Doğal öğelerin niteliklerini insanların davranışları ile birleştirir. Kekliğin sekmesi, sevgilinin yürüyüşü ile özdeş kılınır. Sevgi, ölüm, ayrılık, yiğitlik gibi temel duygular hep doğanın özellikleri ile dile getirilir...

Bu ilkelerden yola çıkarak, Karacaoğlan'ın şiirlerinde doğa öğelerinin kullanılış özelliklerini gözden geçirelim. Bu konudaki örnekleri şu bölümler altında inceleyeceğiz:

1) Doğanın doğrudan doğruya betimlenmesi,
2) Benzetme öğesi olarak doğa,
3) Doğa öğeleri ile duygular arasındaki doğrudan ilişkiler.

1) Karacaoğlan'ın şiirleri içinde oldukça başarılı soyutlamalarla doğanın doğrudan doğruya betimlendiği şiirlerin sayısı çok geniş bir yer tutmaz. Bu türdeki şiirlerin en ünlüsü, Çukurova'ya ilkyazın gelişini anlatan koşmadır. Koşmanın sonunda, ilkyazla birlikte ozanın kişisel ve çelişik duygularına yer verilmişse de, temelde betimleme düzeyinde kalınmıştır:

Çukurova bayramlığın giyerken
Çıplaklığın üzerinden soyarken
Şubat ayı kış yelini kovarken
Cennet dense sana yakışır dağlar

Ağacınız yapraklarla donanır
Taşlarınız bir birliğe inanır
Hep çiçekler bağrınızda gönenir
Sümbül niçin yaslı bakışır dağlar

Rüzgâr eser dallarınız atışır
Kuşlarınız birbiriyle ötüşür
Ören yerler bu bayramdan pek üşür
Sümbül niçin yaslı bakışır dağlar

Karac'oğlan size bakar sevinir
Sevinirken kalbi yanar göyünür
Kımıldanır hep dertleri devinir
Yas ile sevincin yıkışır dağlar

Koşmanın anaduygusu gene de ilkyaz sevincidir. Ancak kişisel duygular doğal değişmelerin arkasına başarılı olarak gizlenmiştir.

Fesleğen Yaylası da şöyle tanımlanmaktadır:

Kuşlar çağrışıp daldan dala ötüşür
Fesleğen Yaylası yeşil salında
Yeşil ardıç reyhan sümbül kokuşur
Fesleğen Yayla amber toprak yolunda

Sarı çiğdem küme küme serilmiş
Taşlarında kekik reyhan derilmiş
Bu güzellik de ezelden verilmiş
Fesleğen Yayla sağında solunda

Yaz aylarında dağların güzelliği, birçok öğenin bir araya toplandığı

Sarı çiçek sarvan kurmuş oturur
Yaz gelince taze otlar bitirir
Bir yel eser rayihasın getirir
Güllerin leylağa kavuştu dağlar

dizeleriyle dile getirilir. Yaz aylarında yaylanın güzelliği de şöyle betimlenmektedir:

Yaz gelip de beş ayları doğunca
Kıvrım kıvrım gider yolu yaylanın
Lalesi sümbülü boyun eğişin
Rayihası tatlı gülü yaylanın

Bulgar Dağı'nın çeşitli özelliklerini soru yoluyla betimleyen Karacaoğlan'ın şu semaisi ilginç bir örnektir:

Yürü bire Bulgar Dağı
Hemen dağlar sende m'olur
Yaylalı sümbüllü yurtlar
Büyük evler sende m'olur

Eteğinde kervan işler
Yükseğinde döner kuşlar
Kürk geydirir at bağışlar
Hemen beyler sende m'olur

Yaylası ufak tepeler
Yağmur yağar kar sepeler
Kulakta altın küpeler
Hemen güzel sende m'olur

Karac'oğlan düz ovalar
Şahinin keklik kovalar
İnil inil taş yuvalar
Koca seller sende m'olur

Karacaoğlan'ın kimi kez bir tek doğa öğesini ele aldığı, onun çeşitli özelliklerini sayarak betimlediği de olur. Menekşe ile ilgili şu koşmayı örnek olarak verebiliriz:

Kadir Mevlam seni övmüş yaratmış
Cicekler icinde birdir menevşe
Bitersin güllerin hârı içinde
Korkarım yüzüne batar menevşe

Yaz gelir de heveslenir bitersin
Güz gelince başın alır gidersin
Yavru niçin boynun eğri tutarsın
Senin derdin benden beter menevşe

Senin meskenindir kayalar sengi
Kokusu menevşe güller irengi
Aradım dünyayı bulunmaz dengi
Güzel yatağında biter menevşe

Bakmaz mısın Karac'oğlan haline
Garip bülbül konmuş gülün dalına
Kadrin bilmeyenler alır eline
Onun için eğri biter menevşe

Bu örnekler dışında, çeşitli şiirlerden seçtiğimiz benzerlerini de gösterelim :

Irak derler Araba'nın ilini
Köprüsü yok geçemeyiz suyunu
Menevşe yaylanın perçem belini
Lale sümbül bürüsün de gidelim
.....

Bulgar Dağı iki çatal
Arasında güller biter
.....

Hasan Dağı'nın eteği
Çevresi güller biteği
Koç yiğit aslan yatağı
Hiç bu dağın el olma mı

Bursa kentini doğrudan betimleyen şu güzellemeyle bitirelim bu konuyu :

Şu benim mekânım benim yollarım
Aradım yuvayı Bursa'da buldum
Güzeller çok imiş eğlendim kaldım
Kokar menevşesi gülü Bursa'nın

Hak'tan m'olur bu yerlerin yapısı
Evliya mekânı murat kapısı
Aldı beni güzellerin kokusu
Kokar menevşesi gülü Bursa'nın

Hak nazar eylesin pınar başına
Cevher yağar toprağına taşına
Ulu camilerde kandil başına
Altın fener yanar mumu Bursa'nın

Karac'oğlan der ki insem bağına
Arkamı da verdim Keşiş Dağı'na
Yüzüm sürdüm ak gerdanın ağına
Kokar menevşesi gülü Bursa'nın

2) **Şiirlerindeki Doğal Öğeler:** Karacaoğlan'ın şiirlerinde doğal öğelerin en yaygın kullanım biçimi, bu öğelerin benzetme yönü olarak ele alınmasıdır. Bu öğeler içinde en çok çiçekler, kuşlar, ağaçlar, sular, dağlar, pınarlar, daha az olarak da doğal olaylar öne çıkarılmıştır.

Suyun benzetme öğesi olarak kullanılması, yalnızca Karacaoğlan'da değil, tekke ozanları başta olmak üzere tüm âşıklarca da benimsenmiştir. Yunus Emre, Tanrı sevgisinin kendisinde yarattığı coşkunluğu, «Gâh akarım seller gibi» dizesiyle dile getirirken, Gevheri de, «Hasret ile akıp çeşmimin yaşı / Umman oldu gitti sel deyu deyu» dizeleri ile benzer söyleyiş içindedir. Karacaoğlan'ın şiirlerinde de «su», «sel» sözcükleriyle yapılan benzetmeler, genellikle ruhsal coşku durumlarını belirtmek içindir. «Dere suyu gibi çağlayıp coşmak», «Taşkın sular gibi akar çağlarım» gibi örnekler dışında, «su» ve «sel»le ilgili bir yığın dizeyle karşılaşılır onun şiirlerinde.

Ayrılık özleminin kendisini bırakmayan bir sevgili olduğunu belirttikten sonra, bu özlemin kendisinde yarattığı ruhsal gerilimi şöyle dile getirir:

Karac'oğlan eydür âh ü zârımdır
Bu dünyada hasret benim yârimdir
Gâhi bir bulanmak kisb ü kârımdır
Tuna seli gibi akar yürürüm

Başka bir koşmasında kızın kendisini «kale»ye benzetmesi, ele geçirilmesinin kolay olamayacağını söylemesi üzerine, oğlana, «Tuna seli» deyişini kullandırarak şöyle karşılık verdirir ozan:

Oğlan der ki kız kalanı yıkarım
Taşın toprağını suya dökerim
Yüksekten üstüne köprü kurarım
Geçerim Tuna'nın seli isen de

Doğal olaylarla yapılmış benzetmelere de şu örnekleri verebiliriz:

Ala bulut gibi göğe ağarım
Sulu sepken gibi yere yağarım
.....
Al yanaklar domur domur terlemiş
Rahmetin güllere yağdığı gibi
.....
Ala gözlü baharımdır yazımdır
Gidi rakip karakışım güzümdür

Hayvanların niteliklerinden yararlanılarak yapılan benzetmeler, oldukça geniş yer tutar Karacaoğlan'ın şiirlerinde. Bu konudaki örnekleri de sergileyelim:

Uzatır boynunu arar eşini
Bir tek **suna** gördüm göl kenarında
.....
Hani usul boylu **sunam** gelmedi
.....
Karac'oğlan der ki ilden illere
Akam gidem bozbulanık sellere
Gövel ördek gibi gölden göllere
Çırpına çırpına yüzer ikisi
.....
Bir çift **bülbül** geldi kondu çimene
Başı yeşil ayakları kırmızı
Bal akıyor lisanından lebinden
Al yanaklar alma gibi kırmızı
.....
Sevdiğim arzımı demek'çin sana
Bülbül söylediği dil gerek bana
.....
Yârin bahçasında **bülbüller** öter
Ayın on dördünde doğduğu gibi
.....
Koynunda bir çift tomurcuk var deyi
Kondurdum **bülbülü** güle sevdiğim
.....
Bir **bülbül** dadanmış dostun gülüne
.....
Bülbül gibi daldan dala konarsın
.....
Dedim akça **ceren** gölde ne gezer
Ak kınalı **keklik** indi pınara
.....
Çıkar yücelerde salınır gezer
Ceyran yavru güzellere baş m'ola
.....
Gidiyorum yedi benli **cerenim**
.....

Bir çift **keklik** gördüm sıra çekilmiş
Eşinden ayrılmaz seker ikisi
Taramış zülfünü gerdana dökmüş
İnci ile mercan dizer ikisi
.....
Güvercin topuklu hem ince belli
.....
Güvercin duruşlu **keklik** sekişli
Kıl ördek boyunlu **ceyran** bakışlı
Tavus kuşu gibi göğsü nakışlı
Şöyle bir güzel ver gönlüm eyleyim
.....
Keklik gibi taştan taşa sekersin
Top kuş gibi geri dönmüş bakarsın
.....
Hüma kuşu gibi yüksek uçarsın
Pervaz vurup Tercüman'ı geçersin
Bin bir türlü dala konup göçersin
Gönül sana mekân bulduramadım
.....
Karac'oğlan der ki işin doğrusu
Gökte melek yerde **hüma** yavrusu
.....
Güzel seni indiririm havadan
Bir gözleri kanlı **üveyk** olsan da
.....
Telli turnam indi döküldü göle
Yüzünü bürümüş al yeşil vala
.....
Altın kafeslerde durmadan öten
Keklik mi **turaç** mı seçemiyorum
.....
Her olur olmaza meyil aldırmaz
Bir **şahin** avlar da bazım var benim
.....

Göğsü nakış nakış **Tavus kuşuna**
Benzettim yavruyu seçemiyorum
.....
Gökte **gövel ördek şahinin** avı
Açıp kanadımı uçamıyorum
.....
Birini benzettim yavru **şahine**
Birini benzettim aynı **doğana**
.....
Kılavuz ederler **telli turnayı**

Örnekleri kısaca değerlendirecek olursak şunları söyleyebiliriz: Karacaoğlan'ın şiirlerinde hayvanların, genellikle sevgilinin davranış özelliklerini belirtmek için benzetme öğesi olarak kullanıldıkları görülür. Bülbül, doğu edebiyat geleneğinde olduğu gibi, **Gül ile Bülbül** söylencesini anıştıran bağlantılar içinde verilir. Gönül, sevgilinin güzellik «bağ»ı içinde «gül»ünü aramaktadır. Ayrıca bülbül, durmaksızın sevgili değiştiren ayran gönülleri belirtmek için de kullanılmıştır. Sevgilinin kimi niteliklerini Karacaoğlan, şu hayvanlarla simgeleyerek dile getirmektedir: Keklik, sevgilinin yürüyüşünü, ayak bileklerinin güzelliğini ve inceliğini; turna, güzelliği ile seven-sevilen arasında bilgi taşıyan bir ulağı; ördek, güzelliğini ve uçarılığını; tavus kuşu, albenisini anlatmak için kullanılır. Ayrıca hüma, sevgilinin erişilmezliğini, şahin de keskin bakışı ile gönül kapıcılığını simgeler.

Karacaoğlan'ın şiirlerinde çeşitli meyve ve çiçek adlarıyla da birçok benzetmeler yapılmıştır. Benzetmeye konu olan, genellikle sevgilidir. Meyvelerin biçimsel özellikleri ile sevgilinin güzelliği ve etkileyiciliği, tatları ile de tatlı dilli oluşu anlatılmaktadır:

Kaşların göz ile eyliyor cengi
Söyleşir yavrular koç yiğit deyi
Çiçekte meyvede yoktur menendi
Laleden kırmızı, gülden ziyade
.....

Sabahtan uğradım ben bir güzele
Görünce aklımı verdim talana
Leylağı sümbülü bilece yetmiş
Cennet kokuları vardır alana
.....
Gökyüzünde meleklerin pirisin
Yeryüzünde arıların balısın
Yeni açmış has bahçanın gülüsün
.....
Koynunda beslenen ayvayı narı
Çözüp düğmelerin deresim geldi
.....
Sultani kiraza benzer dudaklar
.....
Almayı ayvayı narı turuncu
Dördünü götüren dal incinir mi
.....
Reyhana karışmış gonca gül gibi
Kokup gider bir gözleri sürmeli
.....
Sevdiğim kara kaşlı, gül gibi
.....
Elvan elvan güllü yeşil korusun
Dilerim Allah'tan bahçan kurusun
.....
Dün gece düşümde bir dergâh gördüm
Gül açılmış dikenleri hâr değil
Şikayet olmasın gül yüzlü yâre
Geldim geçtim eğlenecek yer değil
.....
Bin bir çiçekten rengin almışsın
Döndürmüşsün rengin güle sevdiğim
.....
Dağılmış sümbülü solmuş gülleri
Yüzüne dökülmüş teller perişan
.....

Ayva turunç mekân tutmuş koynunu
Kokar güller gibi teri mi bilmem
.....

Yaz gelip de meyveleri yetmemiş
Şeyda bülbül konup figân etmemiş
Bahçasında mor menevşe bitmemiş
Açılmış goncası gülü Zeynep'in
.....

Al Yusuf alması, Aydın turuncu
Güzelin kıymetin bilmeli gelir

Örnekleri çoğaltmak olasıdır; ancak, bu tür sözcüklerin kullanılış amacındaki benzerlik göz önüne alındığında, ozanın, özellikle sevgilinin güzelliğini betimlemekten ileri bir tutum içinde olmadığı görülür.

Karacaoğlan'ın şiirlerinde çok az sayıda da olsa ay ve güneşle ilgili benzetmeler de vardır. Bunlardan bir örnek verelim

Ay ilen bahsetmiş gün ilen doğar

3) Doğa öğeleri ile duygular arasındaki ilişkiler açısından ele alındığında, Karacaoğlan'ın şiirlerinin âşık edebiyatının geleneksel anlatım biçimi ile uyum içinde olduğu görülür. Doğa-duygu bileşimini yansıtan bir anlatımdır bu. Karacaoğlan'da, dışsal öğelerle tinsel öğeler arasında kopmaz bir birlik vardır. Bu birlik, onun duyumsal dünyası arasındaki bağları pekiştirmiş, sanatını özgünleştirmiştir bir bakıma. Yaşantıya karıştıkları ölçüde çok iyi gözlemlenmiş, nitelikleri belirlenmiş dış dünya öğeleri, duygunun yüzeye çıkmasında birinci derecede etkendir. Bu, göçebe toplumunun doğa ile olan yalın bağlılığını, onu henüz emek yoluyla değiştirme düzeyine ulaşmadığını en iyi biçimde açıklamaktadır. Doğal güçler günlük yaşama yön vermektedir, insanlar yalnızca bu koşullara uyum sağlama çabası içindedirler.

Karacaoğlan'ın şiirlerinin öz ve biçim yönünden çözümlen-

mesinde, dış dünyanın gözlenmiş gerçekliğinden yola çıkmak gereklidir. Bu durum ise gözlenenin ötesindeki gerçekleri görmeyi önleyici bir engel yaratmaktadır. Ozanın şiirlerinde dış dünya duygunun uyarıcısıdır hep. İmgenin taşıdığı değer, doğal öğenin göze çarpması ile belirlenir, duygu bu öğelerin renkleri ile bezenir, akıcı ve etkileyici bir söyleyiş elde edilir böylece.

Karacaoğlan'ın söyleyişindeki şiirselliği oluşturan etmen, dış bezemeler ile çok karmaşık olmayan duyguların birlikteliğidir. Göçebe insanın duygusal gereksinmeleri çok yalındır. Doğanın insan yaşamındaki önemini çok iyi değerlendiren İlhan Başgöz, ozanımızın şiirlerindeki doğal zenginliği de şu görüşleri ile çok iyi sergilemektedir: «Konar göçer toplumunda, insan doğa ile alışverişinde asalaktır. Sömürücüdür. Doğa tek yanlı boyuna verir. İnsan doğaya hiçbir şey vermez, ne bilgi ne de emek. Tek yanlı boyuna doğadan alır. Yayla ve ova otunu, çimenini yetirir, il halkı hayvanını otarır, orman ağacını bitirir, insan keser götürür, pınar suyunu getirir, Türkmenin kendi de hayvanı da içer oturur. (...) Kuraklık vurmadıkça bu düzen böyle tek yanlı işler. (...) Doğa insanı zora koşmadan veren, cömert bir anadır. Bu yüzden Karacaoğlan geleneğinin doğaya bakışı sıcak, aydınlık, duru ve sevecendir.»

Ozanın şiirlerinde duyguya öncülük eden doğal öğeler duyguyu ortaya çıkarır ve onu yeniden yaratırlar. Doğa artık insanlaşmıştır. Gerçekten, şiirlerde durmaksızın dış dünya ile yoldaş olmuş bir insan ruhunun yankılarını buluruz. Dağlara, pınarlara dert anlatılır, yol sorulur, sevgiyi filizlendiren yerler acıya ortak edilir, doğada ortaya çıkan değişiklikler, sevinçlerin, acıların, umutların dürtüsü olurlar. Kısaca doğa insanlaşmıştır.

Şimdi, örnekler üzerinde Karacaoğlan'ın söyleyiş yöntemini belirleyen doğa-duygu birliğini inceleyelim:

Yeşil başlı gövel ördek
Uçar gider göle karşı
Eğricesin tel tel etmiş
Döker gider yâre karşı

Telli turnam sökün gelir
İnci mercan yükün gelir
Elvan elvan kokun gelir
Yâr oturmuş yele karşı

Bu iki dörtlükte doğa-duygu birliği nasıl dile gelmektedir? Önce ördek ve turna gibi göze görünen iki nesne vardır. Bunlardan ördek, geleneksel olarak sevgilinin güzelliğini anlatmaktadır. Ozan, ördeği görür görmez sevgilisini anımsamaktadır. Ördeğin eğricesini tel tel etmesi ile sevgilinin saçlarını dağıtması arasındaki ilgi belirlenince, içsel olarak doğan imgenin, sevgilinin güzelliği olduğu, ancak kendisinden ayrı bulunduğu için bir yandan da ayrılık acısının belirdiği görülür. İkinci dörtlükte, belirginleşen özlem duygusunun daha da güçlendiği görülmektedir. Turna, güzelliği ile duyguyu beslemektedir, turnanın tüylerinin güzelliği, inci ve mercan sözcükleri ile nitelenirken, aynı sözcükler, sevgilinin güzelliğini göz önüne getirmektedir. Dış dünya görevini yapmıştır artık. Bu kez, sevgilinin varlığı ozanın çevresini doldurmuştur. Esen yelin taşıdığı kokular sevgilinin yele karşı oturmuş olması ile açıklanmaktadır.

Duygular arasındaki değişik ilişkilerin ördek simgesi ile anlatıldığı bir başka şiire göz atalım :

Uçup uçup dağ salından gelirsin
Gelişin nereden yalnız ördek
Ben bilirim bizim ilden gelirsin
Söylesin bir kelâm diliniz ördek

Ağlamışsın gözyaşını sileyim
Söyle derdin neyse ben de bileyim
Eğer yalnızsan yoldaş olayım
Daha çok ırak mı iliniz ördek

Ağlamışsın gözlerinin yaşına
Uğramışsın zemherinin kışına
Alıcı kuş ile senin işin ne
Ondan yaman olur haliniz ördek

Karac'oğlan der ki bir telin eğri
Sağ yanın sol yanın püskürme benli
Boynunu çevirmiş bir yana doğru
Kaynar pınar olsun yolumuz ördek

Burada, görünüşte bir ördeğin betimlenmiş olduğu sanılabilir. Ördeğin, ozanın illerinden gelmesi, onun da ozan gibi yalnız bulunması, ağlaması, beklenmedik tehlikelerle karşılaşması; ozanın duymuş olduğu üzüntü ve ördeğe kaynar pınarlara ulaşması için dilekte bulunması, kişinin kendi istemlerini ve duygularını dile getirmektedir. Elbette bu durumu somut olarak çözümlemek olanaklı görünmemektedir.

Bilindiği gibi, dağlar, halk şiirimizde sevgilileri ayıran, sılaya ulaşmayı engelleyen, dumanlı başlarıyla ozanlara gizlerini sorduran yerler olarak ele alınırlar. Karacaoğlan'ın söyleyiş yöntemini çok iyi açıklayan şu koşma, somut varlıklarla duygular arasındaki ilişkiyi özetlemesi yönünden gerçekten önemlidir :

Yüce dağlar ne kararıp pusarsın
Aştı derler nazlı yârim başından
Oturmuş derdime dert mi katarsın
Âlem sele gitti gözüm yaşından

Balta değsin ormanların kurusun
Gazel olsun yaprakların çürüsün
Top top olsun geyiklerin yürüsün
Avcıların avın alsın peşinden

Sarp kayalarını taşçılar delsin
Tomurcuk güllerin yad eller dersin
Yarin emaneti var senin olsun
Sakla dağlar boranından kışından

Fenasın da Karac'oğlan fenasın
Od düşe de döne döne yanasın
Yüce dağlar sen de bana dönesin
Ayrılasın yâreninden eşinden

Şiirdeki dağ sözcüğü, ayrılık acısını uyandıran etkendir. Dağların kararıp pusması, çileden çıkarıcı bir etki yapmaktadır ozanda. Sevgilisi bu dağı aşmıştır. Ona ulaşması bu dağları aşmasına bağlıdır. Ancak dağlar, karanlık bulutları ve sisi ile ona yol vermemektedir. Dağlar, sevilene geçit vermiştir ama sevenin yolunu kesmiştir. Bu durum karşısında Karacaoğlan, düştüğü çözümsüzlüğü dağlara ilenmekle ve eylemsizlik tutumuyla aşmak istemektedir.

Şiirlerinde doğa-duygu birliğinin çok değişik örneklerini seçebildiğimiz Karacaoğlan'ın, buna karşıt şiirleri görülse de, yüreğinin derin bir doğa sevgisiyle dolu olduğu kuşku götürmez.

E. Karacaoğlan'ın Şiirlerinin Konuları : Âşık edebiyatında şiirler, konularına göre güzelleme, koçaklama, ağıt, taşlama, muamma ve öğretici nitelikli şiirler olmak üzere bölümlere ayrılırlar. Konusu ne olursa olsun, tüm şiirler, yaratıcısı olan ozanın içinde yaşadığı toplumsal küme ya da sınıfın oluşturduğu değerler dizgesi ile ilgilidir. En kişisel duyguların dile getirilişi gibi görünen sevgi konusundaki şiirlerde bile bir yığın toplumsal koşullanma vardır. Kız ile oğlan arasındaki ilişkilerin ölçülerini gene de toplumsal aktöre kuralları belirler. Ancak, sanatçı yalnızca bir yansıtıcı değildir, var olan değerlerin içinde filizlenen ve gelecekte eskilerinin yerini alacak olan yeni değerleri de sunmakla, hiç değilse sezdirmekle yükümlüdür. Bu nedenle, o güne değin görülmeyen bir konunun yoğunlukla ele alınması bir yandan eskinin yıkılmaya yüz tuttuğunu belirtebileceği gibi, öte yandan yeni bir özlemi de koyar önümüze. Sanat, bir bakıma bu yeni öğelerle eskinin savaşı olarak belirir. Savaşımın gücü de toplumun geçirmekte olduğu evrimle yakından ilgilidir. Toplumda aynı anda birçok değer bir arada yaşar. Bu değerler birbiriyle hem çelişik hem de uyumlu olarak görünürler. Örneğin Karacaoğlan'ın şiirlerinde yansıyan sevgide, geleneksel anlayışta bir sevgi ile yeni bir sevgi biçimi aramanın karşılıklı etkileşimi yatar. Yoksa çok yalın bir gözle bakıldığında, ozana töredışı bir kişi damgasını vurmak kolaylaşır.

Karacaoğlan'ın şiirlerini tek tek ele alarak incelersek, çok önemli sonuçlara varamayız. Şiirlerinin bütününe yansıyan gö-

rüşlerin bir birleşimi yapılırsa; karşımıza sevgi anlayışı, dinsel düşünceleri, aktöre kuralları karşısındaki tutumu, daha açık söylersek, genelde yansıttığı dünya görüşü ile çağına doğru tanıklık eden bir kişi çıkar. Öyle olunca da Karacaoğlan'ın görüş ve düşünceleri önünde şaşkınlığa düşmeyiz. Ozanımızın düşünce dünyasını daha doğru çözümleyebilmek için şu konuları sırasıyla ele alacağız :

a) Dünyaya bakışı ve değerlendirişi,
b) Sevgi konusu ve özellikleri,
c) Aktöresel görüşleri,
d) Dinsel görüş ve düşünceleri,
e) Çağına bakış açısı ve özlemleri.

a) Dünyaya Bakışı ve Değerlendirişi :

Karacaoğlan'a göre dünya geçicidir. Dünyanın geçici olduğunu bilen insan için bir yığın mal mülk kazanmak gereksizdir. «Dünyanın fani olduğun bilirsin / Ev yaparsın çamurlayıp samanı» dizeleri bu duyguyu açıkça dile getirir. Ozana göre, insanın umutları solduktan sonra, bahçesinde güzel sesli bülbülleri dinlemesinin bir anlamı yoktur. Yaşamın sonu ölüm olduktan sonra dünyaya bağlanmanın da bir amacı olamaz. Dünyaya bu edilgen yaklaşım, **alınyazısı** ve **felek** kavramları ile birleşerek kendi içine kapanmayı da getirmektedir. Dünyaya geldiği günden bu yana şakıyıp gülemediğini, her ne tuttu ise elinden alındığını belirten Karacaoğlan, çıkmazlar karşısında dinsel etkilere kapılarak, Tanrı'ya karşı sorumlu olduğunu belirtir. Bununla kalmayıp, öteki dünyada da sorumlu olduğu düşüncesine yönelir. Orada durumunun ne olacağını düşler. Ölümü gene de bir kurtuluş olarak değerlendirir. Yazgısına kargışlar yağdırır. Çünkü ne yaptı ise elinden gitmiş, yıkılmıştır. Yazgısı, önüne sonu gelmez güçlükler yığmış, sınamak istemiştir onu. Şu dizeler onun dünya karşısındaki tutumunu özetlemektedir :

Şu yalan dünyaya geldim geleli
Şakıyıp gülmedim ey zalim felek
Her ne tuttum ise aldın elimden
Nice bir divane dolanam felek

Eller göçün çekti bense çekmedim
Yâr elinden dolu bade içmedim
Bilmem hata ettim kusur işledim
Cahilim kıymatım bilmedin felek
.....
Yandım yakıldım ben ateşlere
Vardım katıldım da ben bir neştere
Delindi ciğerim serildi yere
Beni kaldıracak el bulamadım

Benim bu dünyaya geçmiyor nazım
Felekte kalmadı artık niyazım
Halimi sen anla ey iki gözüm
Derdimi diyecek dil bulamadım

Nelerdir Karacaoğlan'ı dünyadan soğutan? Bu dünyada hiçbir verim elde edememiştir. Düşlediği gibi bir sevgili bulamamıştır. Yazgısı ona onulmaz dertler açmış, tüm varlığını ateşlere boğmuştur. Gençlik döneminde tüm umutları kırılmış, yaşam, tas tas zehir içirmiştir ona. Ayrıca sonu gelmez ayrılıklar, özlemler, elde edilmemiş ergiler, onda karamsar bir dünya anlayışını dokumuştur. Bir koşmasında, dünyanın görünen varlığının daha derinlerini araştırdığını belirttikten sonra; dünyanın daha ötesinin bulunmadığını, verdiği tüm emeklerin boşa gittiğini, bu durumun onu canından usandırdığını söyler. Yaşamın önüne koyduğu çıkmazların nedenini somut ilişkilerde göremeyen ya da görmek istemeyen Karacaoğlan, insanın doğuştan talihli ya da talihsiz olabileceği düşüncesini dile getirmeye çalışır:

Kara günde doğurmuş beni anam
Kan ile yoğrulmuş temelim binam
Safasız ataşa ben nice yanam
Ayıkmıyor sefil başım beladan

dizeleriyle belirtilen bu talihsizlik, dünyadan kurtulma isteğine götürür onu. Dertleri gittikçe artan ozan, yaşamın ağır yükünü

artık çekemediğini, yükünü yüklendiğini ve öteki dünyaya doğru yola düzüldüğünü birçok şiirinde dile getirir. Sonunda, ölümün kaçınılmazlığını belirterek, «Sual eylen bizden evvel gelene / Kim var imiş biz burada yok iken» dizeleriyle yaşamın doğal akışını kavramaya çalışır.

Dünyaya yüz çevirme olayının arkasında, kuşkusuz yalnızca dinsel inançların ve ölümün insanın yazgısında keskin bir bıçak gibi sallanması olamaz. Karacaoğlan'ın dünyayı çekilmez olarak görmesi, yaşamsal etkinlikleri ile de ilgili olmalıdır. Bu tutum, Karacaoğlan'ın kendi çağını değerlendirmesi anlamını da taşımaktadır bir bakıma. İlerki bölümlerden birinde bu konudaki görüşlerini de sergileyeceğiz.

b) Sevgi Konusu ve Özellikleri:

Karacaoğlan'ın şiirlerinde çoğunlukla sevgi konusu işlenmiştir. Öyle ki, birçok araştırmacı ve eleştirmen, bu yüzden «sevgi ozanı» olarak değerlendirmektedir onu.

Sevgi, âşık geleneğinin temel konusudur. Halkın inancına göre ozanlık ile sevgi birlikte doğmuştur. Sevgi ve sevgili kavramları çevresinde, insan duygularının tümü biçim kazanır. Ölüm, yoksulluk, umut, umutsuzluk, ayrılık ve sıla özlemi sevgi konusu ile beslenmektedir.

Âşık geleneğinde sevgilinin nitelikleri ile yansıtılış biçimini

Âşık geleneğinde sevgilinin nitelikleri ile yansıtılış biçimini İlhan Başgöz şu sözleriyle apaçık vurgulamaktadır: «Âşık şiirinin sevgilisi bir kadındır, bir insandır; ama, anadan doğma babadan inme değil. Bu sevgili mistikle Şamanlığın karışımından oluşmuş bir mit'ten doğmadır. Âşığa gerçek hayatta değil düşte görünür. Bir elinde aşk kadehi bir elinde pir'in eli ile görünür. Dili söze, teli sese yatmamış olan çırağı âşıklık zenaatının içine sokup usta yaptığı, ona ince sanatın sihirli kapısını açtığı için etkisi köklü ve kalıcıdır. Genç sanatçı ömrü boyunca yeri yurdu, adı sanı olmayan bu düşsel güzeli hayalleyecek, onun türküsünü çalıp söyleyecektir. Hem doğanın hem de insan ilişkilerinin dışında yaşayan bu güzeller klasik şiirimizin sevgilileri gibidirler. Ordan halkın arasına inmiş silik kopyalardır bunlar. Gelenek bunların halk şiirinde anlatılmasını da kalıplaştırmış, biteviyeliğe sokmuştur.»

Karacoğlan'ın şirlerinde sevgili, soyut varlığı bir yana atılmış, duygularını seveni ile paylaşan somut bir varlık olarak ele

alınmıştır. Gelenekte olağanüstü değerlerle bezenmiş olan sevgili, artık ete kemiğe bürünmüş, insanlar arasında dolaşan, yaşamın tüm etkinliklerine katılan birisi olmuştur. Kimi şiirlerde sevgilinin güzelliği ve nitelikleri gelenekle ilgili görülse de, —sevgiliyi anlatırken kullanılan **hûri, melek, ahû gözlü, dudu dilli** sözleri gibi— bu, Karacaoğlan'ın betimlediği sevgilinin somut varlığını ortadan kaldıramaz.

Benzetmeler bölümünde gösterdiğimiz gibi, betimlenen kadın, doğrudan doğruya yöresini kuşatan doğal öğelerle süslenmiştir. Yaşamın her alanında erkekle birlikte iş görmektedir. Betimlenen bu kadın tipi, gerçekten de yaşadığı ortam içinde belirli işleri yapmakla, toplumsal örgütlenmenin temel taşı olarak görülür. Sabahın erken saatlerinde develerini katarlayarak yaylaya çıkmakta, yayık dövmekte ,suya gitmektedir. Özcesi, günlük yaşantının her anında yerini almış durumdadır.

Bilindiği gibi âşık geleneğindeki kadın, kendisine erişilemeyen ve çoğunlukla da yüz güzelliği betimlenen bir kadındır. Karacaoğlan'ın şiirlerinde sevgilinin boyu, yüzünün güzelliği, gözlerinin rengi, yürüyüşünün etkileyiciliği, gerdanı ve göğüsleri üzerinde durulur. Özellikle göğüsler, somut ilişkilerle başlayan karşılıklı sevginin sonunda ulaşılacağı düşlenen cinsel birleşmenin önsel uyarıcılarıdır. Şiirlerle sevgilinin adı sanıyla söylenmesi de sevgide somutlaşmanın en iyi göstergelerinden biridir. Elif, Zeynep, Hürü, Ürüşen, Döndü gibi adlarla anılan güzeller, Türkmenler arasında yaşayan kadınlardır genellikle.

Somut bir varlık olarak yaşama karışan sevgiliyi anlatmak için elbette soyut kavramlar ve tasarımlar yetmeyecektir. Bu nedenledir ki, Karacaoğlan'ın şiirlerinde, kadın betimleyen sözcükleri, kadının bedensel özelliklerinde birleşmiş olarak buluruz: Göğüsler okşanmak için, yanaklar öpülmek içindir Karacaoğlan'da.

Karacaoğlan'ın şiirlerinde sevgi nedir, sevgi ile amaçlanan nedir? Kadının sevgi konusundaki tutumu nasıldır? Sevgi, her şeyden önce iki cinsi karşılıklı olarak birbirine bağlayan güçlü bir bağdır. Sevginin toplumca hoş görülmesi gerektiğini doğrulamak için Karacaoğlan; dünyada sevgilisine sarılanların Tanrı

katında suçlu görülmeyeceğini, ahrette kendilerine soru bile sorulmayacağını, güzel sevmenin günah olamayacağını, bunun dört büyük dinin kutsal kitaplarında da yer aldığını belirttikten başka, kendisini sevgilisinden ayıranların, İslam dinini yıkıp yaktıkları görüşünü ileri sürer. Böylece sevginin kutsallığına değinilmiş olur. Ancak bu kutsallık sevgiliye dokunmamak, onu yalnızca gönülden sevmek, onun acı verici davranışlarına katlanmak anlamında değildir. Şiirlerinden vereceğimiz örneklerde de görülecektir ki, Karacaoğlan sevgiyi iki cinsin yaşamlarının ayrılmaz bir parçası olarak düşünmektedir. Sevginin amacı, sevenlerin sonunda sarılıp yatmaları ve bedensel olarak karşılıklı doyuma ulaşmalarıdır. Karacaoğlan'ın sevgi ilişkisinde cinsel birliği de getiren anlayışını şu dizelerle örnekleyebiliriz:

Sabahtan uğradım ben bir güzele
Ağlatmadı güzel güldürdü beni
Ben güzelden böyle vefa ummazdım
Ağ göğsü üstüne kondurdu beni
.....
Seherden uğradım dostun köyüne
Hoş geldin sevdiğim in dedi bana
Tomurcuk memesin verdi ağzıma
Yorgunsun sevdiğim em dedi bana
.....
İnsafa gel bir çift şeftali lazım
Gece gündüz hayalinde gezene
.....
Elma diye al yanağı dişledim
İncitmişim dökülesi diş ile
.....
Sevdiğim sinende kırmızı elma
Acap bir el vursam berelenir mi
.....
Dilber at kolların dola boynuma
Ölüm endişesi gelmez aynıma
Bir gece misafir eyle koynuna
Sabah oldu deyi kaldırma beni

.....
Ağ gerdanın altı zemzem pınarı
Ağzımı verdim de kandırdı beni
.....
Karacaoğlan der ki işin doğrusu
Gökte melek yerde hüma yavrusu
Söyleyim ben sana sözün doğrusu
Soyunup koynuna girmeye geldim

Görüldüğü üzere, Karacaoğlan'ın şiirlerinde sevgili, yasak bir meyve değildir. O, göğüslerini sevdiğine açan, kollarını boynuna dolayan, onu koynunda konuklayan, tüm varlığını ona sunabilen bir sevgilidir. Sevgi ilişkisinin kurulmasında ve sürdürülmesindeki etkinlik de sevgilinin özgür davranışlarıyla gerçekleşmektedir. Kız ile oğlanın karşılıklı söyleştikleri bir koşmada, kızın bu özgür tutumu pek güzel dile getirilmiştir. Oğlan, gönüllendiği kıza, ne ölçüde güzel olursa olsun, isterse güzellerin ecesi olsun, yükseklerde uçan gönlünü ele geçirebilecek birinin çıkabileceğini anımsatır. Ona sevgisini açar böylece. Kız da oğlanın sözlerine karşılık olarak kendisini elde etmenin kolay olamayacağını, saçlarından bir tel bile koklatmayacağını söyler. Söyleşmenin sonunda, kız kendi seçim gücünü kullanarak, oğlanın gerçekten kendisini sevdiğine inanır ve şöyle seslenir:

Oğlan seni çaldırmışım kaleme
Dayanamam firkatine belana
Rüsvay etme beni halka âleme
Sarılırım gel oğlan del'isen de

Karacaoğlan'ın şiirlerinde yalnızca kızlara değil, gelinlere karşı da sevgi dolu sözler söylediği görülür. Kimi kez gelinlere gönlünü kaptırdığı da olur ozanın. Kendine uygun eş bulamayan gelinler için kosmalar düzer, daha da ileri giderek gelinlerle bile yatıp kalktığını söyler. Özcesi Karacaoğlan, her yönü ile kadının ve erkeğin özgürce seviştikleri bir ortamı yansıtır. Öyleki, bu sevgi olayında kadın ile erkek aynı anda hem özne hem de nesne durumundadırlar.

Öteki coğrafi bölgelerde yetişmiş âşıkların şiirlerinde, gizemcilikle sıkı bağlar içinde bulunan sevgi anlayışının Karacaoğlan'da ileri ölçüde gerçekçi bir dille açıklanabilmesinin nedeni, göçebe Türkmen toplulukları içinde kadının yeri ile yakından ilgilidir. Göçebe toplumlarında kalıt sorununun doğmamış olması, baba yetkesine dayanan ataerkil aile yapısının oluşmasını önlemiştir. Erkeğin, kadına oranla bir üstünlüğü söz konusu ise de, bu üstünlük, daha çok hayvanların yetiştirilmesi, doğal güçlerle savaşımda kendini gösteren, çok zaman da kişisel yiğitliğin konusu olan bedensel güçle ilgilidir.

Karacaoğlan geleneğini etkili bir biçimde yaşatan Toros göçebelerinden elde edilen bilgiler, bu tür topluluklarda kadının gücünü göstermesi bakımından önemlidir: «Aşiretler içinde kadının önemli bir yeri vardır. Erkekler kadınlara danışmadan bir işe veya pazarlığa başlamazlar (...) Kadın, fahişe bile olsa bund asuçlu kadın değildir. Hatta bu gibi olaylarda erkek sorumlu tutulur, ceza vermek gerekirse kadından önce erkek cezaya çarptırılır.» **Cenu'ta Türkmen Oymakları** adlı yapıttan aldığımız bu bilgilere ek olarak Türkmen oymaklarının XIX. yüzyıldaki yaşamına değinen Cevdet Paşa'nın kadınlarla ilgili açıklamalarını da eklersek, Karacaoğlan'ın ortaya koyduğu sevgi anlayışını doğruya yakın bir biçimde yorumlayabiliriz.

Cevdet Paşa bu konuda şunları söylüyor: «Tecirli boyunda karılar kocalarını boşamak gelenekmiş. Şöyle ki, karı kocasına: 'Ben ondan hoşnut değilim' diye haber gönderdiği gibi kocasından bo şolurmuş. Kocası da boya haber edip kendisini beğenen bir karı var mı diye sordurmuş. Bu arada bir karı çıkıp da ben onu beğenirim der ise onunla evlenirmiş. (...) Anaze yöresinde de karıların kocalarını boşama geleneği olduğu işitildi. Antakya'da da böyle yadırganacak bir gelenek vardır ki, gelenek ve göreneklerince... karı mavi feraceyi giydiğinde kocasından boş olurmuş.»

Bu açıklamalar gösteriyor ki, Türkmenlerin yaşayışında kadın önemli bir oruna ulaşmıştır. Kadının başka erkeklerle olan ilişki sınırı, onun kendi istemi ve kocasını beğenişini sürdürmesine bağlı görünmektedir. Karacaoğlan'ın şiirlerinde yansıtılan

özgür sevgi sorununu bu geleneksel yapıda aramak yerinde olur. Ancak, ozanın kız ile oğlan arasında doğan sevgi ilişkisini cinsel ilişkiye götüren anlayışının sınırları vardır. En azından bu ilişkinin ailelerce de uygun bulunması gereklidir.

Oldukça özgür bir ortamda, gönüllerin karşılıklı eğilimi olarak betimlenen bu sevişme, gizli gizli buluşmalarla başlamakta, sevgililerin karşılıklı olarak birbirlerini seveceklerini belirtmeleri ile kesinleşmektedir. Sevenlerden biri kavlini (sözünü) bozarsa, bu sevgi, arkasında bir yığın acılar bırakarak bitmektedir; ama sevenler hiçbir zaman gizemci duygulara kapılmamaktadırlar. Karacaoğlan'ın bir koşmasında sözün bozulması üzerine oğlanın kıza söylediği şu sözler çok anlamlıdır:

Ala gözlerini sevdiğim dilber
Yâr senin ahdına durmaz mı sandın
Hatırın hoş olsun birin bin olsun
Senden âlâsını bulmaz mı sandın

Doğru gelenlere doğru varayım
Haldan bilenlere kurban olayım
Sen birin bulmuşsun ben de bulayım
Güzeller güzelin bulmaz mı sandın

Sevenler, içtenlikle üleşmelidir sevgiyi. Sevgide güvensizliğin, kuşkunun yeri yoktur. Karşılıklı değerbilirliktir sevgi.

Şiirlerde, sevgiliden ayrılmanın acıları, ona yeniden kavuşmanın umutları, sevgili için yanıp yakınmalar, gözyaşı dökmeler, kıskançlıklar, sözünde durmayan sevgiliye kargışlar yağdırmalar gibi karamsar duygulara da yer verilmektedir. Ancak, sevgi gene de mutluluk veren bir duygu olarak belirmektedir Karacaoğlan'da.

Özcesi, kadın ile erkeğin birlikte paylaştıkları bu yaşam içinde şiirini yaratan Karacaoğlan, âşık şiirindeki sevgili anlayışını büsbütün tersine çevirmiştir. Dinsel baskıların kadınla erkeği ayıran ortamında gerçek kadın karşımıza çıkarılmaktadır. Kadına karşı duyulan sevgiyi bir yığın gölge arkasına saklayan

âşık şiiri geleneği bu noktada aşılmaktadır. Gerçekte baskı altına alınmış ilişkilerin edilgin bir karşı gelimini dile getiren soyut sevginin arkasındaki gerçek bedensel ilişkiler, halk şiirinde Karacaoğlan'ın şiirleri ile yüzeye çıkmıştır.

c) Aktöresel Görüşleri : Karacaoğlan'ın şiirlerinde toplumsal yaşamla birlikte gelişip değişen aktöre kurallarına da yer verilmiştir. Bu kurallar çok yalın öğütler içinde gösterilseler bile, gene de bir insanın birey olarak öteki insanlarla olan ilişkilerini özetlemeleri yönünden önemlidir. Bunlar, bir bakıma toplumun yaşam etkinlikleri içinde oluşturduğu yaşam felsefesinin karşılığıdır.

Ozanımızın şiirlerinde karşılaştığımız başlıca aktöresel öğütleri şöyle sıralayabiliriz : İnsan gönül yıkıcı olmamalıdır, yiğ't bir insanın başına bir dert gelince onu bilip bilmeyene açmamalı, dedikodu yapmamalıdır. Toplantılarda dinlemesini bilmelidir. Az konuşmalı, başkaları iki söylerse insan bir söylemelidir. Kişi iyiliksever olmalıdır, iyilik hiçbir zaman yitmez; olur olmaz şeyler yüzünden insanlara küsmemelidir. Yüksek gönüllü olmamalı, kendini bilmelidir. İnsan yalnızca kendini akıllı sayarsa düzenini bozabilirler. Kişi kendini seveni sevmeli, kötü kimselerle birlikte bulunmamalıdır.

Şiirlerinde öğüt olmamakla birlikte gözlemlerden çıkarılmış yargılar da vardır. Birkaç örnek verelim : Elinde bol varlığı olmayan, kendisi ile yarışanı yenemez. Yiğit kişi öğüt dinler. Yiğit, başı dumanlı, gerektiğinde bir tümeni dağıtacak ölçüde saldırgandır. Yiğit kurt gibi bakar. Yiğit kişi kavgadan kaçmayıp ölünceye dek vuruşmalıdır. Güzel sevmek yiğidin hakkıdır. Kişi dünyaya geldiğinde kuru ağaçtan bitmiş meyveye benzer. Kişi, dostu ağlatıp yağıyı güldürürse, Mısır sultanı olsa ne çıkar? Ağa da, paşa da, bey de olsa bir gün yakasız gömleği giyer. İl için ağlayan gözünden olur...

d) Dinsel Görüş ve Düşünceleri : Karacaoğlan'ın düşünce dünyasında din önemli bir yer tutmaz. Şiirlerinde dile getirilen dinsel duygular oldukça çelişkilidir : Bir yanda Sünni İslam inançları, öte yanda Karacaoğlan'ı belli bir tarikata bağlama-

mıza yetmeyecek ölçüde değinilmiş Hacı Bektaş Velî, On İki İmam gibi Bektaşi-Alevi kaynaklı kavram ve adlar...

Karacaoğlan'ın Tanrı'ya yaklaşımı somut beklentilere dayanmaktadır. Tanrı soyut bir kavram değil, kendisinden beklentilerimiz olan bir güçtür. Özellikle zora düştüğü durumlarda Tanrı'ya sığınıyor Karacaoğlan. Kendisini eğlendirecek güzeller istiyor ondan, at istiyor, varlık istiyor. Kendisini öteki dünyada cehenneme göndermemesini istiyor. Cennet, cehennem, kıyamet gibi dinin temel kavramları katı kurallar içinde ele alınmıyor. Daha çok kültür düzeyi düşük olan göçebelerin anlayabileceği bir biçimde sunuluyor. Kıyamet gününü anlatan bir şiirde bu biçimleştirmeyi açıkça görüyoruz: Kıyamet günü geldiğinde yeryüzü canlılığı sona erer. Gökyüzündeki yıldızlar **derilip ortadan kaldırılırlar. Gökler altüst olur.** İnsanlara karanlık yerde sorular sorulur. Güneş ilk akşamdan (batıdan) doğmaya başlar. Yakarı kapıları kapanır. Hallac-ı Mansur gibi herkes kendine düşeni alır, dağlar dümdüz olur. Tanrı'yı tanıyanlar tanımayanlar, el hakkını yiyenler, al yeşil konaktan erkini yürütenler, beyler, hepsi hepsi yok olur. Yetim iki ulus bir araya gelir. Şiirin sonunda Karacaoğlan, her şeyin dağılıp yıkılması karşısında gizemcilere yakışan şu soruyu sormaktan geri kalmaz: **«Dur bakalım canım mahşer kalır mı?»**

Karacaoğlan, bir şiirinde namaz kılmak ve oruç tutmak konusunda şunları söylüyor:

Ben değilim bunu kitap söyleyen
İnip aşkın deryasını boylayan
Dilini dinleyip gıybet eyleyen
Oruç tutup beş vaktini kılmasın

Başka insanları kınayanların boş yere tapındıklarını göstermesi yönünden büyük önemi vardır bu dizelerin. Yunus Emre'nin bu konudaki görüşlerini anımsatmaktadır. Öte yandan, bir başka şiirinde Karacaoğlan, Hak yoluna girmek istediğini, bu yolun da sevgilinin kırık gönlünü onarmak anlamını taşıdığını dile getirir.

Hırka giyer derviş gibi gezerim
Yâr için abdala uyarım kalan
.....
Sensin gönül şu dünyadan fardan
Ah çeküben yüreğimi eriden
Cansız duvarlara binip yürüden
Hünkâr Hacı Bektaş Pir'den gelirim

Bu dizeler, ozanın tarikat konusundaki düşüncelerini açıklamaktadır.

Çukurova'da derlenen iki şiir, Karacaoğlan'ın katı kuralları olan dinsel inançlara ne ölçüde kuşku ve alayla baktığını göstermektedir, bu durum, onun yaşadığı yöredeki kitlelerin dinsel düşüncelerini vermesi yönünden de gerçekten önemlidir.

Bu şiirlerden biri, din kurallarının uygulayıcısı olan bir kadı (yargıç) için söylenmiştir. Kadı, belki küçümseyici bir dille kendisini karısına, «Bu bir abdaldır» diye tanıtınca ozan şu şiiri söylemiş :

Her sabah her sabah vaaz edersin
Edep nedir erkân nedir yol nedir
Hocam sen de bir inceden bilirsin
Ateş nedir duman nedir kül nedir

İki kardaş bir gömlekte dururduk
Gömlek durur birim birim yörürdük
Günahımız nedir her dem bilirdik
Apdes nedir namaz nedir din nedir

Cennet kapısında üç çocuk bekler
İkisi yürür de biri emekler
Gökyüzünde saf saf olmuş melekler
Onların da şeriati bil nedir

Evveli Âdemde sonradır Ali
Kılıçtan kskindir İslamın yolu
On'ki selvi üç yüz altmıştır dalı
Bucağında biten iki gül nedir

Karac'oğlan der de bu bize ardır
Deryanın yüzünde bir balık vardır
Balığın karnında üç kutu vardır
İkisin bilirik birisin nedir

Bu şiirde doğrudan doğruya Alevi geleneklerini yansıtan görüşler vardır. Ayrıca, katı din adamlarına karşı gizemcilerin alaycı davranışları da bu şiirde yansıtılmıştır. İkinci şiir de gizemci görüşlere götürmektedir bizi :

Evveli yalan dünyaya
Kuran m'indi hece m'indi
Haydin danışak âleme
Gündüz m'indi gece m'indi

Melekler safa düzüldü
İblisin bağrı ezildi
Dört kitap nerde yazıldı
Yoğsa gökten hoca m'indi

Melekler Mevlâ'nın hası
İblis ona oldu âsi
Gökten ol kudret lokması
Toka m'indi aca m'indi

Karac'oğlan eyder ırdan
Destur aldım ben bir pirden
Beytullah'ın üstü nurdan
Beyt mi indi hac mı indi

Şimdi Karacaoğlan'ın şiirlerine yansıyan gizemci görüşleri de içeren dinsel duygu ve görüşlerin toplumsal kaynaklarını inceleyelim. Anadolu din tarihi ile ilgili araştırmalar şunu kesin olarak göstermiştir ki, dış niteliği İslamlık olarak görülse de, göçebeler arasındaki dinsel inançlar hiçbir zaman kesin kuralları olan bir kaynağa bağlanamaz. Göze çarpan ilk durum, göçebelerin çok karmaşık öğelerden oluşan bir din dizgesi

kurmuş olduklarıdır. Bu dizge, İslam dininin yumuşatılmış kuralları, kökeni Şamanlığa dayanan törenler ve Anadolu'da biçim kazanan yerli tarikatların inanç ve törenlerinin karışımından oluşmuştur. Yaşam biçiminin zorunlu sonucu olarak kadının toplumda etkin yer alması, göçebeler arasındaki dinsel inançların biçimlenmesinde etkili olmuştur. Kadını erkekle eşit gören, örtünmeyi benimsemeyen Bektaşi-Alevi tarikatlarının bu tür topluluklarda çok etkili olmasının nedeni de budur. İslamlıkla ilgili inançlar da yalın olarak kavranmıştır. İslam dini ile bağımlı olan tapınma biçimleri de geniş bir yayılma göstermemiştir. XIX. yüzyılda bile Çukurova bölgesinde yaşayan Türkmenlerin günde beş kez namaz kılmayı vergi borcu ile karıştırmaları, ölen bir kimseyi hemen öldüğü yere gömerek namazını sonradan buldukları bir hocaya kıldırmaları gibi oldukça ilginç görünen davranışların temelinde özümlenmemiş İslam dini olduğu açıktır.

Din, insanın bireysel ve toplumsal bilinç düzeyini yansıttığına göre, Karacaoğlan'ın inançlarını oluşturan öğeler arasından kendi çağına, kendi toplumuna bakış açısını belirleyen etmenleri de bir noktaya kadar gösteriyor demektir. Öyle ki, bu toplum kendi üretim ve örgütlenme biçimine uygun bir din kurmak zorundadır. Bu din doğal güçlerle iç içe olmalı, kadını dışlamamalı, göçebenin kültür düzeyine uygun olarak felsefi olmaktan çok, kolay uygulanabilir kurallardan oluşmalıdır.

e) **Çağına Bakış Açısı ve Özlemleri:** Sanatçı, bir yandan yaşamı yansıtırken, bir yandan da yaşamın dönüşümleri arasındaki karşılıklı ilişkileri de en etkili biçimde yeniden kurar. Bu ilkeden yola çıkarsak; Karacaoğlan'ın yaşamı yansıtırken bu yaşamın dönüşüme uğratılacak öğelerini de dile getirmiş olduğunu düşünmeliyiz. Bu yansıtma bir fotoğraf gibi değildir kuşkusuz. Bu dönüşümün öğeleri, belirli imgelerle ortaya çıkmaktadır Karacaoğlan'da.

Geniş bir açıdan bakarsak, Karacaoğlan'ın şiirlerinde, sevginin verdiği mutluluğun yanında, oldukça karamsar bir ruh durumunun da yansıtıldığını görürüz. Genel anlamda dünyadan, alınyazısından yakınma biçiminde sergilenen bu karamsarlık,

yalnızca kişinin özel sorunlarına bağlı olarak açıklanamaz. Özel sorun, genelin bir parçasıdır gerçekte. Ancak, bu sorunun ortaya konulması, çok karmaşık değerlerin etkileşimi yüzünden örtülmüş görünmektedir. Âşık şiirinin, kitlelerin salt güzellik duygularına seslenmek amacıyla söylendiğini düşünmüyoruz. Sanatçının kitlesel bağı güçlü bir biçimde sürmektedir. Özellikle göçebe toplumlarda sanat, yaşamın somut gereksinmelerini de dile getirir. Ortak acıların yansıtılmasında ve sevinçlerin paylaşılmasında halk ozanı, bir bakıma toplumsal bilincin yoğurucusudur.

Karacaoğlan'ın sevgi konusunda —ki bu konuda aktöre kurallarını da zorlayan söyleyişleri vardır— mutlu göründüğü söylenemez. Sevdiğine kavuşamamanın verdiği acılar, geçici sevinçlerle el ele yürür, birbirinin yakasını bir an olsun bırakmaz. Göçebe toplumu her ne kadar kesin bir sınıfsal ayrım göstermiyorsa da, mal varlığına dayalı bir güç sıralanması içindedir. Göçebe düzeni yürütme erkini ele geçirmiş beyler vardır, beylerin oğulları vardır. Nitekim bir şiirinde Karacaoğlan, her güzele gönül verilemeyeceğini, illerinde cana kıyan beylerin bulunduğunu söyler. Böylece o, sevgi ilişkilerinin en önemli engellerinden birini de ortaya koymaktadır.

Karacaoğlan'ın yaşadığı yüzyıl, önceden de söylediğimiz gibi toplumsal yapının geniş anlamda yıkılıp dağılmaya başladığı bir dönemdir. Bu yıkılış, toplumun her katında büyük çalkantılar yaratmıştır. XVI. yüzyılda başlayan devlet yöneticileri ile halk arasındaki çelişkiler, XVII. yüzyılda keskinleşerek sürdürmektedir varlığını. Özellikle çiftçi sınıflar korkunç bir yoksulluk içindedir. Yöneticilerin baskılarına karşı ayaklanan Celâli uğruları, yörelerinde geniş kitleler toplayıp devlet güçleri ile savaşım vermektedirler. Bu gelişmelerin göçebe toplumu üzerindeki etkileri, Karacaoğlan'ın yaşadığı yüzyılda belki geniş boyutları ile yansımıyordu ama, bir yüzyıl sonrasında göçebeler zorunlu olarak toprağa yerleştiirlmeye başlanınca, Çukurova Türkmenlerinin durumu, Dadaloğlu'nun şiirleri ile ulaşacaktır bize.

Karacaoğlan'ın şiirlerinde duygusal yakınmalar yanında

doğrudan doğruya çağının eleştirisini içerenler de vardır. Şu koşmayı birlikte ele alalım :

Hey ağalar ben de hayrette kaldım
Tanrı'nın ödüncü verilmez oldu
Olanca malımı döksem mezada
Erenler yanında bilinmez oldu

Ustalar yapıyı tersine yapar
Esnaflar işine hiyleler katar
Zamane kadısı altına tapar
Doğru hak şeriat sürülmez oldu

Şimdiki beylerin sazı çalınmaz
Az ürüşvet versem o da alınmaz
Boynumuza farzdır beş vakıt namaz
Tanrı'nın namazı kılınmaz oldu

Karac'oğlan der ki dertlerim çoktur
.....
.....
Yiğidin kıymeti bilinmez oldu

Şiirde geçen, ustaların evleri ters yapması, esnafların işlerine hile katması, kadının (yargıç) altına tapar olması, o çağın bozulan düzenini göstermektedir. Bu arada göçebelik yaşamında ortaya çıkan değişme de «beylerin sazı çalınmaz» sözleri ile yansıtılmaktadır. Rüşvet sözcüğü ise başlıbaşına toplumsal bir sorunu ortaya koymaktadır. Bu arada dinsel inançlardaki değişme ve bozulma da dile getirilmektedir. Göçebe toplumu nereye gitmektedir? Göçebeliğin yıkılışı ile birlikte yeni değerler de ortaya çıkmaktadır. Bir yanda eski yaşama duyulan özlem, bir yanda yeni yaşama uyma çabaları sürüp gidecektir. Doğal gelişim süreci içinde toprağa yerleşilerek göçebelikten tarım üretimine geçilmiştir. Karacaoğlan bu dönemi yaşamamıştır ama, geleceğin bu alanda biçimlendiğini görmüştür. Yiğitlik dö-

nemi sona eriyordu. Mülk kazanma tutku olacaktı artık. Toprak temel değer oluyordu göçebeler için. Ozan, bir şiirinde çiftçinin sürülmesini, kendisine bin beş yüz kentten vergi verilmesini istiyor. Böylece, karmaşık bir duygu kümesi içinde yeni yaşam çıkıyor karşımıza. Başka bir şiirinde de tükenmez mal isteyen Karacaoğlan'ın her gün faizden de beş yüz altın elde etmek istemesi ilginçtir. Parasal ilişkilerin göçebeler arasında etkinlik kazanmaya başlamış olmasının göstergesi olarak, «faiz» sözcüğü kullanılmış olabilir. Yeni gelişim, Karacaoğlan'a bir bozulma olarak görünmektedir ki, bu doğaldır; aşağıdaki dizeler bu görüşün yankıları olsa gerektir:

Niderler de insanoğlu niderler
Doğru yolu koyup sarpa giderler
Züğürt isen seni deli ederler
İsterim bildiğin eller bilmesin

Coşkun sular gibi akar su isen
Ararlar bulurlar asıl soy isen
Gayetle severler malı çoğ isen
İsterim akl ile hergiz olmasın

Karac'oğlan eydür mala tapıldı
Dert kalmadı içerime tepildi
İnsana ahrette ik'ev yapıldı
Biri dolup da biri boş kalmasın

Şiirin son iki dizesi, toplumsal çıkmazların dinsel duygu ve inançlarla nasıl bir çözüme ulaştırılmak istendiğini göstermesi yönünden ilginçtir.

Karacaoğlan, çağındaki toplumsal ilişkilerin değişmekte oluşunu «Rağbet kalmadı hiç yoksula bayda» dizesi ile özetler. Yoksulluk, ölümle denk acılar yaratır insanın yaşamında. Ozanın şiirlerinde durmaksızın iyi şeyler istemesi de, yaşamını çekilmez kılan çilelerin somutlaşmasıdır. Varlıklı insanların elde edebileceği nesneleri ister Karacaoğlan:

Beş yüz atım olsa beş yüzü doru
Binse etbâların eylese harı
Beş yüzü de üveyk bini de kırı
Beş yüz yedeğine al ister gönül

Giderek bozulan göçebelik düzeninin yerini tarımsal üretim biçimi alırken, eski değerler dizgesinin yıkılmak zorunda kalacağını önceden söylemiştik. Bu bozulma sürecinde kişilerde beliren en önemli duygular, ya eskiye özlem ya da toplumsal dengenin yeniden kurulmasıyla sağlanacak olan mutluluktur. Karacaoğlan'ın şu şiiri böylesi karmaşık duyguları yansıtmaktadır. Altmış kardeşten oluşan bir aile düşünen ozanımız, kardeşler arasında şöyle bir görev paylaşımı düşünmektedir:

On beşimiz avlağını avlasa
On beşimiz ireçperlik eylese
Otuzumuz ağa misli söylese
İçimizden serdar olsa birimiz

Bu düşünüş, birçok toplumsal gücü bir elde toplama isteğinin bir dışavurumu olsa gerektir.

V. KARACAOĞLAN'IN ETKİLERİ

Yaşamını ve sanatçı kişiliğini elden geldiği ölçüde aydınlatmaya çalıştığımız Karacaoğlan'ın yaratmış olduğu etkileri göstermek gereklidir. Böylece onun âşık şiiri geleneğine katmış olduğu değerler ortaya çıkmış olacaktır.

XVII. yüzyılın ikinci yarısında büyük ün kazandığı anlaşılan Karacaoğlan'ın etkileri iki yönde olmuştur. Birinci etkiyi geniş kitlelerin gönlünde bıraktığı izlerde, ikincisini de kendisinden sonra yetişen halk ozanlarının imge ve söyleyiş yöntemlerine yön verişinde görürüz. Onun ünü özellikle güney illerimizde yaşayan Türkmenler arasında yaygındır. Tüm şiirlerini bu bölgenin coğrafi öğeleri ile süslemiş ve göçebelerin yaşantılarını sevgi konusuna bağlı olarak dile getirmiş olması düşünülürse, bu bölgesel etkinin gücü anlaşılır. Türkmenler, ozanın şiirlerini kuşaktan kuşağa taşıdıkları gibi, onun kişiliği çevresinde bir yığın söylenceler de yaratmışlardır. Karacaoğlan'ın kişiliği zaman zaman kutsal sayılan erenlik derecesi ile süslenmiş, onun sevgi serüvenleri (**Karacaoğlan ile Benli Kız, Karacaoğlan ile Karacakız**) dilden dile günümüze ulaşmıştır. Bu durum, onun Türkmen yaşamı ile sanatını ne ölçüde yoğurmuş olduğunun en sağlam göstergesidir. Karacaoğlan'ın geniş kitleler içinde ününü sağlayan etmen, halk dilinden ayrılmaması ve çağının geleneği olan «âşıkların divan ozanlarına benzeme» eğiliminden uzak kalmasıdır. XVII. yüzyıldan başlayarak âşık şiirini dolduran Arapça ve Farsça sözcüklerin yarattığı dil yabancılaşmasına katılmamıştır o. Bölgesel kullanım özelliklerini içeren Karacaoğlan'ın arı şiir dili, halkın öz dilidir. Öte yandan ozan, içinde yaşadığı toplumun doğru bir tanığı da olmuştur. Sevgi anaduygusu çevresinde Türkmenlerin tüm ya-

şamsal etkinliklerini —göçler, ayrılıklar, yiğitlikler, dinsel görüşler— dile getiren Karacaoğlan, güçlü toplumsal bağları ile kendi söylencesini kurmuştur. Bizce, Karacaoğlan geleneğinin en değerli yönü, halkın onun anısını kesintisiz olarak yaşatmasıdır.

Karacaoğlan'ın âşık şiiri üzerindeki etkisi, çağdaşları olan Gevheri ve Âşık Ömer'le başlar. Bu etki, XVIII. ve XIX. yüzyıllarda yetişen öteki halk ozanları üzerinde kesintisiz sürüp gider. Âşık Ömer, Karacaoğlan'ın hem ününü kıskandığından hem de divan şiirine duyduğu eğilimden ötürü, onun şiirlerinden değersiz söyleyişler olarak söz eder, ozandan bile saymaz onu. Bu tutumu ile Âşık Ömer, divan şairlerinin halk şiirini küçümseyici tutumuna ortaklık etmiş olur. Ama gene de kurtulamaz Karacaoğlan'ın etkisinden. Karacaoğlan'ın ünlü;

Sabahtan uğradım kıza
Boyu selvi dala benzer
Yanında bir gelin vardı
Al yanağı bala benzer

dörtlüğü ile başlayan semaisine nerdeyse aynı sözcükleri kullanarak benzek söyler. İki ozanın koşmaları arasında büyük benzerlikler gösterenler de vardır. Şu örneklere bir bakalım :

Karacaoğlan :

Seherde uğradım bir âdil hâna
Dostum sultan olmuş ilin üstüne
Cemalini gördüm oldum divane
Selamına durdum yolun üstüne

Âşık Ömer :

Kadir Mevlam seni sevmiş yaratmış
Serdar etmiş dilberlerin üstüne

Karacaoğlan :

Ala gözlerini sevdiğim dilber
Uyuyup uykuya kanamaz oldum
Deli miyim Mecnun muyum ben neyim
Sırrımı yâd ile veremez oldum

Âşık Ömer :

Felek aramızı cüdâ edeli
Bir yerde eğlenip duramaz oldum
Firak bülbüller nida edeli
Bir vuslatın gülün deremez oldum

Gevheri ile Karacaoğlan'ın söyleyişleri arasında çok büyük benzerlikler vardır. Bu benzerliğin kurulmasında, belki de Cahit Öztelli'nin iki ozanın buluştuklarını ve karşılıklı şiirler söylemiş olduklarını kanıtlamaya yönelen görüşleri arasında ilgi olabilir. Eğer buluştukları doğru ise bu etkileşimin karşılıklı olması gerekir. Bu etkileşimin niteliğini belirlemede tek bir örnekle yetiniyoruz :

Gevheri :

Mecnun'a dönmüşüm bilmem gezdiğim
Dağlar mıdır sahra mıdır yol mudur
Dostumun bağına girüp dizdiğim
Lale midir sümbül müdür gül müdür

.....

Gevheri der bulmam kimseden vefa
Dost diye sevdiğim etti kim sefa
Hûbların âşıka ettiği cefa
Kanun mudur erkân mıdır yol mudur

Karacaoğlan :

Mecnun'a dönmüşüm bilmem gezdiğim
Dağlar mıdır sahra mıdır bel midir
Dostumun bağına girip derdiğim
Lale midir sümbül müdür gül müdür
.....

Karacaoğlan der bulmadın vefa
Sevdiğim asla sürmedim sefa
Hûbların âşıka ettiği cefa
Kanun mudur erkân mıdır yol mudur

Karacaoğlan'ın yaşadığı bölgede yetişen Türkmen ozanları Gündeşlioğlu ve Dadaloğlu üzerindeki derin etkileri dışında; Âşık Hasan, Âşık İsmail, Deli Boran, Beyoğlu, Hezârî, Ruhsatî, Vahdetî, Hüdaverdi, Hüseyin İrfanî gibi ozanlar üzerinde de güçlü etkileri olmuştur. Biz yalnızca XX. yüzyıl başlarında yaşamış olan Hüseyin adlı halk ozanının bir şiirini örnek vermekle, Karacaoğlan'ın halk şiiri geleneğimize yaptığı etkinin üç yüz yıla yakın süren çizginin kesintisizliğini göstermiş olacağız. Karacaoğlan'ın «ıras geldi» uyaklı koşmasına Hüseyin'in bezek olarak söylediği şiir şudur :

Bu sabah erkenden suya giderken
Burnu ırızmalı kız ıras geldi
Eğildim ağzına sundum öpmeye
Engel aramızdan tiz ıras geldi

Şundan bir dilbere nazar eyledim
Oturdum kendimi kazel eyledim
Seksen şeftaliye pazar eyledim
Bitirdim sayısın yüz ıras geldi
.....
Hüseyin'im eder girdim meydâne
Güzellerin şâhı gelmez yekdâne
Sarılsam der idim beyaz gerdâne
Sinesi sinemden uz ıras geldi

Karacaoğlan'ın şiiri ile bu şiir arasındaki bağı şu dizelerde saptayarak bitirebiliriz konumuzu:

Karac'oğlan der ki hazer eyledim
Dostun bahçasına nazar eyledim
Seksen şeftaliye pazar eyledim
Sayısın yitirdim yüz ıras geldi
.....

VI. GENEL DEĞERLENDİRME

Karacaoğlan'ın şiirlerinde yer alan türlü öğeleri önceki bölümlerde gösterdik. Bu öğeleri karşılıklı etkileşimleri içinde bir bireşime götürmeyi zorunlu görüyoruz. Sanatçı, yapıtını ortaya koyarken iki önemli etkenin baskısı altında bulunur. Bunlardan biri tarihsel sürecin sürükleyip getirdiği olanaklar, öbürü de yaşamın somut koşullarıdır. Tarihsel süreçle gelen değerlerin somut koşullarla yapacağı bireşim, hem eskinin aşılması, hem de yeninin yaratılması için temel koşuldur. Gökten yere inmemiştir sanatçı. Toplumsal bir varlıktır o. Kendini kuşatan toplumsal yapının kurumları içinde serpilip gelişir. Bu yapı, sanatçının önüne savaşım vereceği alanları koyarken, gelecekte biçimlenecek yeni öğeleri de doğurur. Bu değerlerarası çatışma ortamı içinde yer alır sanatçı; egemen üretim biçiminin üzerinde yükselen ideolojinin belirlemeleri onu da kuşatır. Toplumsal ilişkilerin gerisinde, temelde, egemen üretim biçimi vardır. Bu biçim, insanlararası ilişkileri düzenlemekle kalmayıp, gelişim düzeyine uygun düşen düşünce ve imgeleri de filizlendirir. Bu nedenle, bir bilgilenme biçimi olan sanatın anlaşılması yalnızca üretim biçimine dayalı olarak ortaya çıkan toplumsal biçimlenmenin incelenmesiyle olanaklıdır. Toplum, tüm alanlarda karışıksız, türdeş bir üretim biçimini yaşayamaz kuşkusuz. Bir yanda derebeylik üretimi yaşarken, öte yanda hayvancılığa dayanan üretim biçimleri de sürüp gidebilir. Önemli olan, incelenen zaman bölümü içinde egemen olan üretim biçimini belirlemektir.

Egemen üretim biçiminin sürüp gitmesinden çıkarı olanlar, çıkarlarını güvence altına almanın araçlarını yaratırlar. Tüm

toplum katmanlarına kendi görüşlerini benimsetmek isterler, onlara göre, yaşam değişmemelidir. Ama tarihsel evrim durmaz ki... Devinim içindedir toplum. Üretim biçimleri birbirinin yerine geçer. Toplumsal gelişim içinde, egemen görüşlerin karşısına, gelişmenin gücünü yansıtan sınıfların ileriye yönelik düşünceleri çıkar. Sanat ve sanatçı bu çatışma ortamı içinde yerine getirirler işlevlerini. Yeni yeni anlatım biçimleri doğar, yeni öz yeni biçimleri doğurur. Artık yeni insanın boyutları aranmaktadır. Değişmeyen insan doğası anlayışı ile yola çıkarak sanatçıları değerlendirmenin bırakılması gerekir bundan böyle.

Ne türden tarihsel bir kalıtın ortağıdır Karacaoğlan? Bu kalıtın gelecekte alacağı biçim nedir?

Bilindiğince, Türkler Anadolu'yu elde etmeye başladıkları dönemde çoğunlukla göçebeydiler. Emeğin, üretime çok belirli ölçülerde katıldığı bir yaşama biçimidir göçebelik, doğanın verdikleri tüketilir çoğu kez. Bu tüketimi örgütlemek için geleneksel kurumlar yaratılmıştır. Toprak kullanımının yarattığı karmaşık sorunlar daha yoktur ortada. Doğal olarak boy içinde toplumsal bir katmanlaşma vardır. İnsanlar üzerinde etkinlik kazanmanın ilk koşulu, çok sayıda hayvanın iyesi olmaktır. Kişisel yiğitlik, yaşamları dış düşmanlarla durmaksızın savaşarak geçen göçebeler için temel değerlerden biridir. Anadolu'ya gelindiği ilk dönemde, yiğitlik öykülerinin anlatımına dayanan bir sanatın gelişmiş olması da bu dış savaşımların yoğunluğu ile açıklanır ancak. Aşağı yukarı XV. yüzyıl başlarına değin halkın sanat gereksinimi, yiğitlik olaylarını söyleyen kopuzcular ve ozanlarca sağlanıyordu. Derebeylik üretiminin gittikçe yayılması, merkezcil-derebey devlet örgütlenmesini pekiştirmekteydi. Bu gelişim sürecinde iki büyük katmana ayrılmıştı toplum: Üretenler ve üretimden pay alanlar, ya da yönetenler... Üretici güçler; göçebeliğin evrimi ile güçlenen çiftçiler, el sanatçıları ve göçebelerden oluşmakdaydı. Göçebelik yer yer yaşamını sürdürmekle birlikte, belirleyici bir öğe değildi artık.

Anadolu halkının ekonomik işlevleri açısından katmanlara bölünmesi, edebiyatı da derinden etkilemiştir. Üretici sınıfların dünya görüşünü dile getiren halk ozanlarının söyleyişleri kuşku

ile karşılanır olmuştur yönetenlerce. Üretimden pay alanlar halka yabancılaşmışlardır, halk da onlara... Yönetenler kendi yaşam koşullarına uygun düşen bir edebiyat yaratmışlardır. Derebeylik yönetimi kitleler üzerindeki baskısını din aracılığıyla yapmaktadır.

XIII. yüzyıldan başlayarak köylülüğün ve öteki üretici kesimlerin yönetime karşı direnmeleri başlar. Gizemcilik, bu başkaldırının edilgen anlatımıdır. Yoksa, gizemciliğin geniş yığınlarca benimsenmesini açıklamanın olanağı olamazdı. Çoğu, yönetime karşı direnmenin devingen olmayan bir biçimi olarak görünen gizemcilik, özce katılaştırılmış ve kitleleri baskı altında tutmada etkili araçlardan biri olan dine karşıgelimi de içerir. Dine yönelen eleştiri, yönetime karşı ayaklanmanın etkisiz yöntemlerinden biriydi gerçekte. Yaşama umudunu yitiren insanların tekkelere koşması, kurtuluşu kendi güçleri dışında aramalarıydı. XIII. yüzyıldan XV. yüzyıl sonlarına dek halkın edebiyat gereksinmesinin tekke ozanlarınca karşılanmış olmasının nedeni, yukarıda belirttiğimiz görüşlerle yakından ilgilidir.

Gizemciler içinde görüşleri Sünni görüşlere yakın olanları destekliyordu devlet. Mevlâna'nın soylulara özgü gizemcilik anlayışı ile geniş halk yığınlarının yönetimin kokuşmuş dünya görüşlerine karşı filizlendirdiği halk gizemciliğinin çatışması çok doğaldı. Öyle de oldu gerçekten. Mevlâna ile Hacı Bektaş Veli'nin çok ayrı dünyaların insanları oldukları kesindir. Böylece, gizemcilik birçoklarının sandıkları gibi yalnızca Tanrı sevgisi çevresinde biçimlenmiş bir öğreti değil, yoksul insanların karşı geliş biçimlerinden biri olarak irdelenmelidir. Anadolu Selçukluları döneminde Baba İshak'tan XVI. yüzyılda yaşamış olan Pir Sultan Abdal'a uzanan çizgi üzerinde bir yığın Batini halk ozanının kitleleri örgütleyen kişiler olması ne denli anlamlıdır. Bu kişilerin, çok eski çağlarda toplumun türlü görevlerini yüklenmiş olan Şamanların yerini alması da ilginçtir.

Toprağa yerleşmeyle birlikte toplumsal katmanlar arasında işbölümünün yaygınlaşması olgusuyla karşılaşırız. Derebeylik, gelişmeyi önler duruma gelmişti çünkü. Güçlü, merkezci Osmanlı düzeni sallanmaya başlar XVI. yüzyılda. Devletin ge-

niş yığınlarla bağı kopmaktadır. Korkunç baskılara bel bağlanır olmuştur. İran çaşıdı oldukları gerekçesiyle Şii-Bâtini inançlara bağlananlar soykırımlara uğratılmaktadır. Kitleler kendi savaşçılarını bir kez daha yaratmaktadır. Devlete göre uğru, halka göre kurtarıcı olan bu savaşçılar içinde halk ozanları da vardır. Ünü yüzyıllara ulaşan Köroğlu, kitlelerin savaşma istemini dile getiren Pir Sultan Abdal... Devlet bu ozanların kimini öldürüp kimini öldürmek için buyruklar düzenlerken geniş yığınlar onları ermiş orununa yüceltmektedir.

XVI. yüzyılda halk edebiyatında, yeni bir ozan tipi tüm açıklığıyla çıkar ortaya. Gizemcilikten etkilenmekle birlikte, bu tür ozanın şiirlerinde Tanrı sevgisine dayanan gizemcilik silikleşmektedir gittikçe. Sevgi, baş konudur ama, gerçek **kadına** yönelmiştir. Bu kez de toplumcu öz yitirilmektedir. Yoğun bir kişiselleşme gündemdedir. Edebiyata yansıyan bu durum, toplumsal yaşamın sonuçlarından biridir kuşkusuz. Savaşlar yıllar boyu sürmektedir; giden geri gelmemektedir; toprağın verimli işlenmesi söz konusu değildir; köylülük yıkılmaktadır; Celâli ayaklanmaları süresinde kitleler soykırımlara uğramıştır. Özcesi, korkunç baskıların doğurduğu korkunç bir yılgınlık, suskunluk, yeni yeni sığınaklar aramak... Birtakım ozanlar da kendilerine sağlanan olanaklarla devletin sözcüsü olmuştur. Örgütsüz savaşım doğal olarak XVI. yüzyıldan sonra, özellikle de XVII. yüzyılda yaşamış olan halk ozanlarının şiirlerinde, toplumcu özün yitirilmesinde geniş kitlelerin yenilgilerinin büyük etkisi olmuştur.

XVII. yüzyılda halk ozanlarının sayısında büyük bir artış görülür. Gevheri, Âşık Ömer, Kâtibi, Kayıkçı Kul Mustafa, Gâzi, Âşık Hasan, Kul Nesimi, Kuloğlu, Gedayi... Tüm bu ozanların XVI. yüzyıl ozanlarından toplumcu özü yansıtmaları yönünden gerilerde oldukları kuşkusuzdur. Söyleyiş biçimlerindeki güzelliğe karşın, divan şiirinin etkisinde kalmış olmaları, öte yandan da yukarıda belirttiğimiz nedenlere bağlı olarak toplumsal öz zayıflamıştır bu ozanların şiirlerinde. Kuşkusuz, onların toplumun hiçbir sorunu ile ilgilenmediklerini savlamıyoruz. Türlü sorunlar yansımıştır onların şiirlerine de. Ancak, bu sorunları yo-

ğun duygusallıklar içinden ayıklamak oldukça zorlayıcı bir iştir. Gerçeklerden uzaklaşmanın, toplumcu kaynağa uzak düşmenin nedenlerini şöyle açıklamaktadır Rıza Zelyut: «Yalnızca toplumu egemen olan ideolojinin sınıfsal oluşu ve bu feodal ideolojinin, sömürü düzenini sürdürmek ereğini güttüğünü ve emekçi yığınlar gibi ozanları da kuşattığını ve onları kendi anlayışı doğrultusunda şartlandırmaya çalıştığını düşünmekle bu ozanlardaki tutucu öğelerin nedeni ortaya çıkmış olur.» Biz, bu görüşe yalnızca şunu eklemekle yetineceğiz: XVII. yüzyıl, yıkılan derebeylik düzeninden çıkarı olanların her tür araçtan yararlanarak suskunluk yaratmak için çabaladıkları bir yüzyıldır. Bu suskunluğu yaratmak için kullanılan somut baskı araçları yanında, dinsel ve gerici görüşler de en etkili biçimde kullanılmıştır.

Karacaoğlan, özelliklerini belirlemeye çalıştığımız böyle bir ortamda yaşamıştır. O, köylülüğü ilgilendiren olaylardan oldukça uzak kalmıştır. XVII. yüzyılda Karacaoğlan'ın toplumsal çevresini oluşturan göçebeler, yenice baskı alanına girmektedirler. Hiç değilse yaşamının ikinci yarısında göçebelerin köylülere oranla özgür olan yaşamlarının kısıtlanmaya başladığını gördü Karacaoğlan. Deyiş özgünlüğü, sanat yeteneği, imgelerini süslemedeki başarısı ile bağlı bulunduğu halk şiiri geleneğini aşan bir ün sağlamıştır o. Buna karşın, toplumla olan ilgisinin zayıflığı, kendisini ardı arası kesilmeyen yinelemelere düşürmüştür. Çok zengin gibi görünen duygu dünyası gerçekte birkaç öğeden oluşmuştur. Sevgi ve sevgiliden ayrılık, köküne inilmemiş bir yoksulluk ve değişmez konu olan ölüm. Gerçi o iyi bir gözlemcidir ama yalnızca gözlemcidir. Çağının tanığıdır, ama gördüğü ölçüde.

Karacaoğlan, yaşadığı dönemden kişisel bir anlayışla söz eder. Öyle ki insan, ozanın kendisini bu ölçüde toplumsal yöresinden soyutlayabilmiş olmasına şaşar. İnceleme bölümünde ele aldığımız bir iki örnek dışında Karacaoğlan'ın öteki insanlarla ilişkilerindeki tutumunu kesin olarak kavramamıza yardımcı olacak öğeler yok gibidir. Onda sevgi —ki tüm yaşamı boyunca onun ardınca sürüklendiği anlaşılıyor—, yaşamını dol-

duran çilelerin bir avuntusu gibidir. Sevilen kadını somutlaştırmıştır, etten kemikten bir insandır sevgili, gözümüzle gördüğümüz, elimizle dokunduğumuz, öpüp koklaдığımız biridir. Bu yönüyle halk edebiyatı içinde gerçekten üstün bir yeri vardır Karacaoğlan'ın. Ama, bu sevgi belirli bir dünya görüşü ile zenginleşmez. Göçebe toplumundaki yaşamın örgütlenmesinde tuttuğu somut görevler yüzünden Karacaoğlan, kadını, ikinci derecede bir yaratık durumuna indirgeyemez. Kimi kez sevgilisini yererek kadını küçümseyen dinsel görüşlere katılmaya çalışırsa da, yaşam buna kesin izin vermez.

Karacaoğlan'ın dünya görüşü, çoğunlukla sevgidışı konularda söylenmiş şiirlerinde gizlidir. Şiirlerin dış etkisine bakılırsa Karacaoğlan yaşamayı sever; yaşlanmak onun en korktuğu şeydir. Yakından bakılınca gerçekten karamsar bir insanla karşılaşırız. Mutlu değildir o. Öyle ki, mutluluğun doruğuna çıktığı anlarda bile istediğini elde edememenin yakınmaları içindedir. Sık sık gönlünden yakınması, kişiselliğini doyuma ulaştıracak bir ortam içinde olmadığını gösterir. Onun sevgi konusunda en tutarlı görüşü belki de şudur: Sevenler birbirinin dengi olmalıdır. Ancak, bu türden bir sevginin boy atması olanaksızdır. Beyler bırakmazlar ki herkes gönlünün sevdiceğine varsın. Gücü olan beğendiğini almaktadır. Sevgi bir gönül ortaklığı değildir. Güç sorunudur. Kendisi ile ilgili olan bir söylentide (Yaşar Kemal, **Üç Anadolu Ersanesi**, «Karacaoğlan» bölümü) Elif'le evlenir Karacaoğlan. Gönlü sevmiştir onu. Bir yığın acıya katlanmıştır onun için. Çok geçmeden Elif uçar elden, boy beyinin oğlu bir gece yatıverir Elif'le. Beylere karşı kinlenir, kinlenir ya, yapacak bir şey yoktur. Obayı bırakıp gider. Bir ine girer, oradan çıkmaz. Sevgi ilişkilerindeki olumsuzluğu bundan güzel bir biçimde anlatmak elde değildir. Karacaoğlan'ın şiirlerini dolduran sevgi konusundaki tutarsızlıkları besleyen toplumsal yaşam budur işte.

Karacaoğlan, sevginin ardınca sürüklenir durur. Kimi sevdiği de belli değildir. Bir gönül eğlemedir olup biten. Bu sevgi, gizemcilerin yansıttıkları tüm insanları kucaklayan sevgi anlayışından çok çok ayrı bir niteliktedir. Sevginin kişiselleşmesidir

bu, kendi doyumunu içerir, kişinin en kestirme yoldan cinsel ilişkiye varması beklenir. Sevişmenin de sevmenin de kuralları vardır toplum içinde, gelenekler vardır. Karacaoğlan'da her şey silikleşmiştir. Sevişmenin yalnızca ruhsal bunalımları ve doyumları ile yüz yüze geliriz onun şiirlerinde. Kadının etten kemikten yaratılmış olması bile ozanı gerçekçi yapmaya yetmez, kadının toplumdaki yeri ile kavranması da zorunludur. Ozanın şiirlerinde, kadın, bir bakıma cinsel istemlerin oyuncağı yapılmak istenir. Kadınla ilgili tek olumlu tutum, halk şiiri geleneğindeki kadının olağanüstü niteliklerinden soyutlanarak, yaşayan bir varlık durumuna getirilmiş olmasıdır.

Karacaoğlan'ın sevgilisi ile olan bağları konusunda çok çelişkili bir tutum içinde olduğunu izleriz. Bir bakarsınız sevgilisinden ölünceye dek ayrılmayacağını söyler, bir bakarsınız sözünü bozmuştur, bir bakarsınız sevgili bulduğundan övünerek söz eder. Geleneksel öğeler de vardır onun şiirlerinde. Mecnun, bunlardan biridir. Bilindiğince Mecnun, sevgilisi Leylâ'nın ardınca yorulmadan sürüklenir; derken kendi varlığını yitirir, bedensel istemlerle başlayan sevgi Tanrısallaşır. Karacaoğlan'da gittikçe soyutlaşan bir sevgi tasarımı yoktur. Mecnun, sevgisinin gücünü anlatmakta bir anıştırmadır yalnızca. Sevgiliyi betimlerken kullanılan **misk, amber** sözcükleri ile sevgilinin ay ve güneşle karşılaştırılması da halk şiiri geleneğinden gelmedir. Şiirlerinin nerdeyse tümünde gündeme gelen sevgi konusuna bakarak, Karacaoğlan'a «sevgi ozanıdır» diyemeyiz. Çünkü sevgi onda belli bir dünya görüşüne kaynaklık etmez. «Gelip geçici istekler ozanı» demek daha çok yakışır ona. Her gördüğü güzel kız ve gelini sever o. Amaç, bir öpücük almaktır güzelden, onunla sarmaş dolaş bir gececik yatmaktır, turunç gibi göğüslerini okşamaktır. Sevgi konusuna bağlı olarak tüm düşlemeler, didinmeler, yakınmalar hep bu üç amaca ulaşmak içindir.

Karacaoğlan'ın dünya görüşünün karamsar olduğunu söylemiştik. Bu karamsarlık «Felek» sözcüğü çevresinde kümelenen görüşlerde dile gelir çoğunlukla. Felek (gökyüzü), alınyazılarını çizdiği sanılan doğaüstü bir güç anlamına gelir; özcesi, Tanrısal bir güç. Gerçekten önemlidir felekle ilgili şiirler. Bu

tür şiirlerde yaşantı ile ilgili eleştiriler, Tanrı'ya karşı bir suçlama ve yargılama biçimini almaktadır. Felek sözcüğü hem bir sığınmayı hem de başkaldırıyı içerir. Özellikle derebeylik türü toplumlarda düzene karşı yöneltilen eleştiriler, feleğe saldırılıyormuş sanısını verir. Derebeyliğin en güçlü üstyapı kurumu dindir. Dinsel görüşlerden yararlanılır düzenin değişmezliğini ve doğruluğunu göstermek için. Yeryüzünde Tanrı'nın işlerini görendir padişah. Kitleler kendilerini yönetenlere boyun eğmelidir. Herkesin alınyazısı önceden belirlenmiştir, başa gelen çekilmelidir. Kullar, Tanrı'nın verdiği ile yetinmelidir. Böylece derebeylik düzeninin de Tanrısal bir düzen olduğu gösterilmeye çalışılır.

Din, daha kendini bulamamış olan ya da kendini yeniden yitirmiş insanın kendisi ile ilgili duygusu ve kendisi ile ilgili bilincidir. Bu bilinç kendiliğinden oluşmaz. İnsan, içinde bulunduğu koşulların ürünüdür. Bu nedenle feleğe yöneltilmiş olan eleştirilerin temel kaynağı toplumsal yaşamdan beslenir.

Karacaoğlan'ın şiirlerinde, felekle ilgili söyleyişlerde, Alevi-Bektaşi ozanlarında görülen ve tüm toplumu ilgilendiren uyandırıcı ve savaşkan görüşlerle karşılaşmayız. Kişisel yakınmalardır bunlar. Ozan bu dünyaya geldi geleli ak gün görmemiştir, düzenini bozmuştur felek, tüm varlığı elinden gitmiştir. Uyumuş uyanmış, durmaksızın acı çekmiştir. Güçlü saydığı arka verip dayandığı şeylerin çürük çıktığını görmüştür hep. Ozanı çıkmaza sokan gerçek nedenler felekle ilgili yakınmalar içinde fışkırıverir birdenbire. **«Al yeşil konaktan hükmeyleyenler/ Dur bakalım canım beyler kalır mı?»** İşte, ozana dünyayı çekilmez duruma getirenler...

Özcesi, Karacaoğlan'da toplumsal eleştiriler çok sınırlıdır. Onun için sevgi, bağları gittikçe çözülen bir yapı içinde kişisel güvence ve avuntu aramanın kaynağıdır. Göçebelik çözülmektedir, toplumu ayakta tutan değerler yıkılmaktadır, göçebeler toprağa yerleşme yönünde evrimleşmektedirler, baskılar alabildiğine yoğundur. Böyle bir ortamda Karacaoğlan'ı içine kapanmış olmakla suçlamak da elden gelmemektedir.

Karacaoğlan'ın şiirlerinde gerçekçiliğe uygun biçimde kul-

lanılan öğeler, doğal öğelerdir. Doğal öğeler oldukları gibi, gözlemlendikleri gibi ele alınmışlardır. Ozanımız için doğaya sığınma diye bir sorun da düşünülemez. Çünkü yaşantısı onun içinde geçmiştir. Karacaoğlan'ın şiirlerinin özellikle göçebe kitleler içinde yaygın etkisini sağlayan nedenlerden biri, belki de en önemlisi, onların yaşantılarına karışmış olan doğayı en etkili biçimde dile getirmiş olmasıdır.

Yerel dili kullanmadaki ustalığı, doğal öğelerle duygusal öğeleri bireştirmede gösterdiği başarı, divan ozanlarının etkisinden uzak kalarak yüzeysel de olsa içinde yaşadığı toplumun beğenisine seslenmiş olmasıyla Karacaoğlan, XVII. yüzyıl halk şiirimizde eksiksiz bir biçim ozanıdır. Öz yönünden zayıflığı ise tartışılmayacak ölçüde açıktır.

VIII. ŞİİRLERİNDEN SEÇMELER

1

Çıktım seyreyledim Niğde'yi Bor'u
Acap gezsem mavi donlum var m'ola
Güzeller durağı Tokat Engüre
Acap gezsem mavi donlum var m'ola

Hey geri de deli gönül hey geri
Adana, İlbeyli, Göksun, Tekir'i
Otuz iki sancak Diyarbekir'i
Acap gezsem mavi donlum var m'ola

Hesiri de deli gönül hesiri
Deryada dönüyor kıral yesiri
Halep, Tırabulus, koca Mısır'ı
Acap gezsem mavi donlum var m'ola

Yeşil ördek yayılıyor çemende
Mehdi günü doğar âhır zamanda
Kürt'te, Hindistan'da, Çin'de, Yemen'de
Acap gezsem mavi donlum var m'ola

Yeşil ördek salınıyor gölekte
Altın küpe şavk veriyor kulakta
Cennet-i âlâ'da hörü melekte
Acap gezsem mavi donlum var m'ola

Mecliste içerler demi kanyadan
Güzel seven murat alır dünyadan
Kayseri'den, Karaman'dan, Konya'dan
Acap gezsem mavi donlum var m'ola

Hacı Bektaş Veli şeyhlerin piri
Konya'da yoklayın Molla Hünkârı
İçel'den, Antep'ten, Gürün'den beri
Acap gezsem mavi donlum var m'ola

Mardin'den de Karac'oğlan Mardin'den
Çeken bilir ayrılığın derdinden
Koçhisar'dan, Hasan Dağ'ın ardından
Acap gezsem mavi donlum var m'ola

2

Gözüme ebrusu geldi bakınca
Böyle m'olur dost gayreti çekince
Mısır'ın, Bağdat'ın varı çıkınca
Yavrunun menendi güzel var m'ola

Yavru şahin otururdu yuvada
Ulu kuşlar semah kurmuş havada
Bozok kazasında Üsyün ovada
Yavrunun menendi güzel var m'ola

Yavru şahin otururdu sulakta
Altın küpe efildeşir kulakta
Yerde insan Hint'te gökte melekte
Yavrunun menendi güzel var m'ola

Ağır mahraması vardır elinde
Hak kelâmı söyler dertli dilinde
Deniz kenarında Kırnak belinde
Yavrunun menendi güzel var m'ola

Karac'oğlan otururdu kılbada
Hiç güzel sevmedin mi yalan dünyada
Kayseri'de, Karaman'da, Konya'da
Yavrunun menendi güzel var m'ola

3

Dinle sana bir nasihat edeyim
Hatırdan gönülden geçici olma
Yiğidin başına bir iş gelince
Anı yâd ellere açıcı olma

Mecliste ârif ol kelâmı dinle
El iki söylerse sen birin söyle
Elinden geldikçe sen eylik eyle
Hatıra dokunup yıkıcı olma

Dokunur hatıra kendisin bilmez
Asilzadelerden hiç kemlik gelmez
Sen eylik et de o hiç zâyı olmaz
Darılıp da başa kakıcı olma

El âriftir yokla kendi bendini
Dağıdırlar duzağını fendini
Alçaklarda otur gözet kendini
Katı yükseklerden uçucu olma

Muradım nasihat bunda söylemek
Size lâyık olan bunu dinlemek
Sev seni seveni zay etme emek
Sevenin sözünden geçici olma

Karac'oğlan söyler sözün başarır
Aşkın deryasını boydan aşırır
Seni bir mecliste hacil düşürür
Kötülerle konup göçücü olma

4

Koyun meler kuzu meler
Sular hendeğine dolar
Ağlayanlar bir gün güler
Gamlanma gönül gamlanma

Yiğit yiğide yâd olmaz
Eyilerde ham süt olmaz
Bin kaygu bir borç ödemez
Gamlanma gönül gamlanma

Yiğit yiğidin yoldaşı
At yiğidin öz kardaşı
Sağlıktır cümlenin başı
Gamlanma gönül gamlanma

Yiğit yiğide yâr olur
Kötülerde ham söz olur
Kara gün ömrü az olur
Gamlanma gönül gamlanma

Naçar Karac'oğlan naçar
Pençe urup göğsün açar
Kara gündür gelir geçer
Gamlanma gönül gamlanma

5

Ağca kızlar göç eyledi yurdundan
Koç yiğitler deli oldu derdinden
Gün öğle sonu da Belen ardından
Saydım altı güzel indi pınara

Üçü uzun boylu gözlerin süzer
Üçü orta boylu zülüfün düzer
Sanın ağca ceyran bir çölde gezer
San kınalı keklik indi pınara

El atıp derecek Hatçe'nin gülü
Can için saracak Ayşe'nin beli
İkisi hampalı bir de döndeli
Emine'm çok içti kandı pınara

Karac'oğlan bunu böyle söyledi
İndi aşkın deryasını boyladı
Kızlar gitti deyi pınar ağladı
Acıştım yüreğim yandı bu nârâ

6

Sarı edik geymiş goncu kısarak
Gidiyor da birim birim basarak
Anası hörü de kızı besilek
Emirler'den bir kız indi pınara

Sarı edik geymiş goncu dizinde
Arzumanım kaldı ala gözünde
Böyle güzel m'olur köylü kızında
Emirler'den bir kız indi pınara

Meles gömlek giymiş vücudu nazik
Kollarına sıkmış altın bilezik
Aşnası kötüdür ceyrana yazık
Emirler'den bir kız indi pınara

Karac'oğlan der ki n'olup n'olmalı
Keten gömlek giymiş kolu salmalı
Anasın öldürüp kızın almalı
Emirler'den bir kız indi pınara

7

Arkasına geymiş basma
Salınır karşımda yosma
Topak boylu ak göbelek
Sana uyar var mı yoksa

Sevdiğimin kısa boyu
Dalın gür de gölgen koyu
Al yanakta zemzem suyu
Kız akıyor bal mı yoksa

Yüzlerin bahçanın narı
Beyaz gövde yayla karı
Sensin doğan aylar nuru
Kız irengin gül mü yoksa

Beyaz gövden sâfi gümüş
Yedireyim türlü yemiş
Memelerin turunç olmuş
Zülüflerin tel mi yoksa

Karac'oğlan böyle sandık
Ağız fincan burun fındık
Billûr gibi beyaz pambuk
Beyaz gövden kar mı yoksa

8

Ben güzele güzel demem
Güzel benim olmayınca
Muhanetin kahrın çekmem
Gel deyip de gelmeyince

Gelirim amma döverler
Bizi bu ilden kovarlar
Güzel olanı severler
Ben ölürüm görmeyince

Var ol yörü var ol yörü
Kara bağrın yere sürü
Dövün dövün ağla bari
Benim gönlüm olmayınca

Senin çağın geçer olur
Bu dünyalar kime kalır
Domurcuk gül gazel olur
Vaktinde derilmeyince

Karac'oğlan sözün haktır
Düşmanın dostundan çoktur
Bizim'çün ayrılık yoktur
Ya sen ya ben ölmeyince

9

Ala gözlerini sevdiğim dilber
Kokuya benzettim güller içinde
İnceciktir belin hilâldir kaşın
Selviye benzettim dallar içinde

Benim dostum gelişinden bellidir
Ak elleri deste deste güllüdür
Güzel seven yiğitler de bellidir
Melil mahzun gezer iller içinde

Karşımızdan geçen acap yâr m'ola
Benim gibi yaralanmış zâr m'ola
Benim sevdiceğim güzel var m'ola
Hakk'ın yarattığı kullar içinde

Karac'oğlan söyler biz de varalım
Kelpler rakip olmuş biz de görelim
Hâlin hatırını onun soralım
Götürüp giderler sallar içinde

10

Şunda bir güzelin salınışını
Selviye benzettim dallar içinde
Irmak kenarında derya yüzünde
Kuğuya benzettim göller içinde

Yörü güzel yörü yolun basmazlar
Söyletip de şirin dilin kesmezler
Güzel sevmiş deyi çekip asmazlar
Koy ben de söylenem diller içinde

Benim yârim gelişinden bellidir
Ak elleri deste deste güllüdür
Eşinden ayrılan neden bellidir
Gezer melil melil iller içinde

Alına da deli gönül alına
Ciğerciğim aşk oduna deline
İller atlas geye çıkıp salına
Koy ben de yatayım şallar içinde

Karac'oğlan der ki işin zâr m'ola
Aşk kemendi boynumuza dâr m'ola
Acap yârim gibi güzel var m'ola
Hakk'ın yarattığı kullar içinde

11

Sağlıktır cihanın varı
Çok ağladım kıldım zârı
Dostlar şol sevdiğim yârı
Dün de görmedim bugün de

Gönül içinde gizli mi
Hûblar içinde nazlı mı
Kaşı çatma ala gözlümü
Dün de görmedim bugün de

Çözüp zülfünün bendini
Yavıkladım kend'özümü
Gül yanaklı efendimi
Dün de görmedim bugün de

İşitin benim zârımı
Kaçırdım elden yârımı
Cihan içinde varımı
Dün de görmedim bugün de

Karac'oğlan der kendi
Aşk oduna düştü yandı
Kande idin hey efendi
Dün de görmedim bugün de

12

Ala gözlü benli dilber
Koma beni el yerine
Altun kemerin olayım
Dola beni bel yerine

Hicine gönlüm hicine
Yiğide ölüm gecine
Al beni zülfün ucuna
Sallanayım tel yerine

Gel kız karşımda dursana
Şu benim halım bilsene
Zülfünden bir tel versene
Kokulayım gül yerine

Karac'oğlan der n'olayım
Kolum boynuna dolayım
Nazlı yar kölen olayım
Kabul eyle kul yerine

13

Sabahtan uğradım ben bir güzele
Ala gözlerine sürmeler çekmiş
Taramış zülfünü dökmüş bir yana
Salıvermiş ince belin üstüne

Bir hoş bir hoş durur edâ naz gibi
Arkasında saçı tel tel saz gibi
Has bahça içinde top nergiz gibi
Karalar mı geydin al'ın üstüne

Alma alma yanakları al gibi
Boyu uzar gider selvi dal gibi
Seherde açılan gonca gül gibi
Sandım kan damlamış karın üstüne

Çıka çıka çıktım yoluna vardım
Verdiği çevreyi koluma sardım
Uğrunda ölümü gözüme aldım
Divanına durdum yolun üstüne

Çekiverdim gücün gücün içine
Al karanfil takmış sümbül saçına
Ömrümü koymusum ferman bacına
Yârim sultan olmuş ilin üstüne

14

Ala gözlüm yıktın benim evimi
Eğlen şu diyarda kal diye diye
Virân ettin bahçam ile bağımı
Tomurcuk güllerim al diye diye

İnsanoğlu kurtulmuyor kazadan
Yaralılar nasıl durur sızıdan
Akça ceren kurtulmuş da tazıdan
Kaldırmış başını çöl diye diye

Sabah seherinde uğradım sana
Görünce gül yüzlüm kaldım ben tana
Gafilken bir dolu sundun sen bana
İçirdin ağıyı bal diye diye

Karac'oğlan der ki neyleyip n'etmek
Bir fikrim var şu sılayı terk etmek
Yıkıl git diyorsun kolay mı gitmek
Sen getirdin beni gel diye diye

15

İncecikten bir kar yağar
Tozar Elif Elif diye
Deli gönül abdal olmuş
Gezer Elif Elif diye

Elif'im uğru nakışlı
Yavru balaban bakışlı
Yayla çiçeği kokuşlu
Kokar Elif Elif diye

Elif'im kaşların çatar
Gamzesi sineme batar
Ak elleri kalem tutar
Yazar Elif Elif diye

Evlerinin önü çardak
Elif'in elinde bardak
Sanki yeşil başlı ördek
Yüzer Elif Elif diye

Karac'oğlan eğmelerin
Gönül sevmez değmelerin
İliklemiş düğmelerin
Çözer Elif Elif diye

16

Bitti m'ola Şam ilinin hurması
Gitti m'ola ala gözün sürmesi
Hama'nın, Humus'un telli turnası
Turna yârin selam saldı gel diye

Bitti m'ola Şam ilinin gülleri
Aştı m'ola siyecinden dalları
Şu şirin Yakup'un şirin dilleri
Turna yârin selam saldı gel diye

Bir ağaçta biter kırk yanal alma
Birinden gayrıya elini sunma
Irak yakın diye eğlenip kalma
Turna yârin selam saldı gel diye

Âşına da Karac'oğlan âşına
Yeni girmiş on üç on dört yaşına
Irak değil ak pınarın başına
Turna yârin selam saldı gel diye.

17

Terk edeyim seni hey kaşı keman
Vefası olmayan yârda nem kaldı
Hiç mi yok sevdiğim göğsünde iman
Beni Mecnun eden yârda nem kaldı

Felek benden beter etsin halını
Ben ölürsem yâdlar sarsın belini
Garip bülbül güle versin meylini
Figânım artıran yârda nem kaldı

Akar gözüm yaşı bir dem silinmez
Ko başım sağ olsun yâr mı bulunmaz
O yârin yanında kadrim bilinmez
Kadrimi bilmeyen yârda nem kaldı

Karac'oğlan der ki severim candan
Can esirgemezdim cânânım senden
İşittim sevdiğim vazgelmiş benden
Giderim gurbete daha nem kaldı

18

Altın kafes idi benim durağım
Dost elinden yaralandı yüreğim
Evvel yakın idim, şimdi ırağım
Felek beni nazlı yardan ayırdı

Dostumun yaylası çayır çimendi
Şol şirin dillerden ikrarın verdi
Yeminler eder de, ayrılmam derdi
Felek beni nazlı yardan ayırdı

Kumaş olsam arşın arşın yırtılsam
Köle olsam çarşılarda satılsam
Vadem yetmedi ki ölsem kurtulsam
Felek beni nazlı yardan ayırdı

Karac'oğlan der de yanıp alışsam
Akıp giden şu sulara karışsam
Yol başına gelmiş varıp danışsam
Felek beni nazlı yardan ayırdı

19

Ağrı Dağı'nın taşında
Avcılar gezer başında
Yâr yitirdim on beşinde
Sana geldim Ağrı Dağı

Ağrı Dağı'nın başı taşlı
Çelenleri hüma kuşlu
Yâr yitirdim hilâl kaşlı
Sana geldim Ağrı Dağı

Ağrı Dağı'nın başları
Ötüşür hüma kuşları
Leylâ'nın hilâl kaşları
Sana geldim Ağrı Dağı

Ağrı Dağı'nın düzleri
Çağrışıp öter kazları
Köşe başında kızları
Sana geldim Ağrı Dağı

Ağrı Dağı'nın eteği
Çevresi aslan yatağı
Kalkımış kervan otağı
Sana geldim Ağrı Dağı

Karac'oğlan döne döne
Gezer dağlar yana yana
Yitirdim yârim bir suna
Sana geldim Ağrı Dağı

20

Yiğidin iyisin nerden bileyim
Yüzü güleç kendi yaman olmalı
Kasavet serine çöktüğü zaman
Gönlünün gamını alan olmalı

Benim sözüm yiğit olan yiğide
Yiğit olan muntazırdır öğüde
Ben yiğit isterim fırka dağıda
Yiğidin başında duman olmalı

Yiğit olan yiğit kurt gibi bakar
Düşmanı görünce ayağa kalkar
Kapar mızrağını meydana çıkar
Yiğidin andında duran olmalı

Sâfi güzel olan şol bazı kötü
Yiğidin densizi ey'olmaz zatı
Gayet durgun ister silahı atı
Yiğit el çekmeyip virân olmalı

Karac'oğlan der ki çile çekilmez
Hazan tarlalara sümbül ekilmez
Sak yabancı ile başa çıkılmaz
İçinden sıdk ile yanan olmalı

21

Bir yiğit de bir güzeli severse
Emrettiği yere hemen gelmeli
Ardına düşmeyle güzel sevilmez
Güzelleri koşup koşup bulmalı

Zehirdir kötünün ekmeği yenmez
Mert olan erkeğin ışığı sönmez
Bir güzel seversen sözünden dönmez
Sevdiğinin halından da bilmeli

Dolandım dağları borlara düştüm
Kız senin derdinden odlara düştüm
Çaresi bulunmaz dertlere düştüm
Dostunun derdine ortak olmalı

Karac'oğlan der ki n'olup n'olmadan
Dost ağlayıp düşman bize gülmeden
Biri ölüp biri ile kalmadan
Ölecekse ikisi de ölmeli

22

Bir gülceğiz istedim de vermedi
Çocuk kadar hatırımı görmedi
Bilmem garip sandı yoksa bilmedi
Kalsın sana top zülüfü burmalı

Evinizin önü çevre ağıl mı
Bu bahalık güzellikten değil mi
Gülün kökü bahçanızda değil mi
Kalsın sana top zülüfü burmalı

Evinizin önü çevre koru mu
Bu bahalık güzellerin soyu mu
Gülü verdiceğin benden eyi mi
Kalkıp gidip o yâri bir görmeli

Evlerinin önü kerpiç aralık
Yine akşam oldu çöktü karanlık
Biz de aldık ondan beş on paralık
Top top edip güzellere vermeli

Has derdin de Karac'oğlan has derdin
Aramızda acı poyraz estirdin
Bir gül için ben garibi küstürdün
Önü sonu canı cana sarmalı

23

Sana diyom Bulgar Dağı
Senden özge dağ olma mı
Sende yaylayan güzelin
Al yanağı bal olma mı

Burgar Dağı iki çatal
Sularında güller biter
Bir yâr sevdım bana yeter
İki seven del'olma mı

Bulgar Dağı pâre pâre
Kim'al giyer kimi kara
Selam söylen nazlı yâre
Ayrılanlar dert görmez mi

Yol üstünde iki hanlar
Hani sana konan canlar
Sevip sevip ayrılanlar
Yanar yanar kül olma mı

Mahın Karac'oğlan mahın
Dünyalarda kalmaz ahın
Senin gibi padişahın
Bencilen kulu olma mı

24

Garipçe garipçe öten ibicek
Bizim iller yaylasına göçtü mü
Doğru söyle beş yavrunun baş'için
Tuzak Kaya bellerinden aştı mı

Ulam ulam oldu kaldı yazılar
Ceylan kovar gök boncuklu tazılar
Arap at üstünde şahpaz gâziler
Alay kurup göç önüne düştü mü

Arap atı köstek ile tutarlar
Binerler üstüne cirit atarlar
Benli Cennet mayaların katarlar
Alay kurup göç önüne düştü mü

Biz de binerdik de Arap atlara
Mevlam sen uğrattın türlü dertlere
Ala karlı mor sümbüllü yurtlara
Benli Cennet mayaların çekti mi

25

Evvel bahar yaz ayları çatıldı
Paralandı bulut göğe atıldı
Akan sular kar buz oldu tutuldu
Dalgalanıp göller ağlamasın mı

Yaz gelir de yazı yaban yurt olur
Her derde de bir alıcı kurt olur
On beşinde kızlar gonca gül olur
Vakti geçen güller ağlamasın mı

Hey der Karac'oğlan bahar erişti
Meyvesin dermeden gazelin düştü
Yüklendi barhanam kervanım göçtü
Tozu kalkan yollara ağlamasın mı

26

Yeryüzünün damarları durulur
Gökyüzünün yıldızları derilir
Semânın arşına direk vurulur
Dur bakalım canım gökler kalır mı

Ay'la günün doğduğunu bilirler
Bir karanlık yerde sual verirler
O ağızsız dilsiz yatan ölüler
Dur bakalım canım sağlar kalır mı

Güneş ilk akşamdan doğar dolanır
Tövbe kapılar'o zaman kapanır
Hallac Mansur payın alır salınır
Dur bakalım canım dağlar kalır mı

Cennet Cehennem'i yoktur diyenler
İl hakkını alıp haksız yiyenler
Al yeşil konaktan hükmeyleyenler
Dur bakalım canım beyler kalır mı

Karac'oğlan her safâyı biliyor
Sualciler yedi yerde soruyor
Yetmiş'ki millet bir ar'ya geliyor
Dur bakalım canım mahşer kalır mı

27

Ala gözlü nazlı dilber
Halimden haberin var mı
Seni iller alıyorlar
Zulümden haberin var mı

Güzeller yola düzüldü
Âşığın bağrı ezildi
Yürü kemerin çözüldü
Belinden haberin var mı

Atlılar yurdu aşıyor
Bâdeler doldu taşıyor
Yavru turuncun düşüyor
Koynundan haberin var mı

Karac'oğlan budur hâlım
Neylemeli dünya malın
Binboğa'dır benim ilim
İlimden haberin var mı

28

Annacımdan gelen güzel
Eğri bağlar başlarını
Küstünse gel barışalım
Sil gözünün yaşlarını

Evlerinin önü kuyu
Kuyudan alırlar suyu
Çok küçüksün daha büyü
Hesap ettim yaşlarını

Kara çalıda gül bitmez
Karga bülbül olup ötmez
Gündüz hayalimden gitmez
Gece girer düşlerime

Karac'oğlan işlerini
Bağışlarım suçlarını
Kız gezecek yollarını
Ayıklarım taşlarını

29

Evlerinin önü bakla
Çift güvercin atar takla
Al koynunda beni sakla
Sabahınan tana karşı

Evleri de çaya kondu
Güzelleri suya indi
Yârin meyli bize döndü
Sabahınan tana karşı

Evlerinin önü hurma
Dallarını sakın kırma
Ala göze siyah sürme
Ne hoş olur tana karşı

Urumeli çok hoş olur
Güzelleri sarhoş olur
Güzel sevmek ne hoş olur
Sabahınan tana karşı

Evlerinin önü susam
Çıkartsam mendilin yusam
Soyunsam koynuna girsem
Sabahınan tana karşı

Karac'oğlan gider gelmez
Esma'sın yitiren unmaz
Yarin göçün çeken ölmez
Sabahınan tana karşı

30

Yeşil başlı gövel ördek
Uçar gider göle karşı
Eğricesin tel tel etmiş
Döker gider yâre karşı

Telli turnam sökün gelir
İnci mercan yükün gelir
Elvan elvan kokun gelir
Yâr oturmuş yele karşı

Şahinim var bazlarım var
Tel alışkın sazlarım var
Yâre gizli sözlerim var
Diyemiyom ele karşı

Hanı Karac'oğlan hanı
Veren alır tatlı canı
Yakışmazsa öldür beni
Yeşil bağla ala karşı

31

Çıktım yücesine seyran eyledim
İnip aşkın deryâsını boyladım
Şu cahil gönlümü senle eyledim
Yatalım sevdiğim gel bazı bazı

Küçükten beri sen benimsin derdin
Şu cahil gönlünü eylerim derdin
Arar tenhalarda söylerim derdin
Yatalım sevdiğim gel bazı bazı

Terk etmişim vatanımı yurdumu
Gecelerde yitirmişim uykumu
Bir zaman göremem usul boyunu
Yatalım sevdiğim gel bazı bazı

Karac'oğlan bunu böyle söyledi
İnip aşkın deryasını boyladı
Şu cahil gönlünü senle eğledi
Yatalım sevdiğim gel bazı bazı

32

Yıldızlar doğar Ay ile
Âlemi tutar nur ile
Kavlimiz var ol yâr ile
Seher yıldızı, Ülker yıldızı

Sensin yıldızların şahı
Sen de seversin Allah'ı
Severim seni billâhi
Seher yıldızı, Ülker yıldızı

Parmağında hatem yüzük
Kolunda altun bilezik
Boynun eğmiş durur yazık
Seher yıldızı, Ülker yıldızı

Evleri var ev yerinde
Köyleri var köy yerinde
Bedir olmuş Ay yerinde
Seher yıldızı, Ülker yıldızı

Bana Karac'oğlan derler
Bal ile kaymağı yerler
Sana kervan kıran derler
Seher yıldızı, Ülker yıldızı

Karacaoğlan F. : 8/113

33

— Salını salını giden bir güzel
Sana arz edeyim hallarımızı
Eğer güzel benim sözüm tutarsan
Geri döndürelim yollarımızı

— Oğlan sen kendini ileri atma
Gizli sırlarını yâdlara satma
Bilip bilmediğin her yere gitme
Yabancı deremez güllerimizi

— Sallanı sallanı geri gelirsin
Aklımı başımdan alıp durursun
Kahraman yiğide hayran olursun
Bir kere göreydin illerimizi

— Oğlan sen de m'oldun yüze gülücü
Senin sözün ciğerimi delici
Ben bir gök ördek olsam sen bir alıcı
Dokunsan alaman tellerimizi

— Karac'oğlan der ki kendimiz nerde
Ah u zârım kaldı şöyle bir kızda
Âşıklar söylüyor saz ağzımızda
Yaradan söyletir dillerimizi

34

Ala gözlü nazlı dilber
Sen d'olasın benim gibi
Zülfün dökük boynun bükük
Sen d'olasın benim gibi

Bahçende güller bitmesin
Dalında bülbül ötmesin
Kapından cerrah gitmesin
Sen d'olasın benim gibi

Gül yerine diken bitsin
Kuş yerine baykuş ötsün
Gözün yaşı sele gitsin
Sen d'olasın benim gibi

Karac'oğlan der metr gibi
Yanar yüreğim od gibi
Bir ok yemiş bozkurt gibi
Sen d'olasın benim gibi

35

Yüce dağ başında duran güzeller
Ne parlaşırsınız kar gibi gibi
Sizin sevdanıza düştüm düşeli
Yanıyor yüreğim kor gibi gibi

Ak eline al kınalar yakarsın
Mor beliği kuluncuna dökersin
Kaş altında melil melil bakarsın
Azıcık da gönlün var gibi gibi

Bülbülün figanı şol gonca güle
Sineme vurdular bir azgın yara
Çaldım tırnağımı getirdim ele
Çekinme sevdiğim tor gibi gibi

Her gelip geçeni âşık sanırsın
Âşık olan ateşime yanarsın
Her ne dersem yüzün öte dönersin
Bir başka sevdiğin var gibi gibi

Karac'oğlan der de ya ben ne derim
İkrar verdim ikrarımı güderim
Sabah bir gün burda kalmaz giderim
Gel gitme sevdiğim der gibi gibi

36

Ataşım yanmadan tütünüm tüter
Bulutun havaya ağdığı gibi
Yârin bahçasında bülbüller öter
Ayın on dördünde doğduğu gibi

O yâr bize yine name yollamış
Ârif olan sözlerinden anlamış
Al yanaklar domur domur terlemiş
Rahmetin güllere yağdığı gibi

Karac'oğlan eydür başların tacı
Ayrılık şerbeti zehirden acı
Kıvrım kıvrım olmuş zülfünün ucu
Mor menevşe boyun eğdiği gibi

37

Yüce dağların başında
Birim birim duman şimdi
Sevişmesi hoştur ama
Ayrılması yaman şimdi

Şimdi kömür gözlüm çıkar
Çıkar da yollara bakar
Âşıkın odlara yakar
Boyu serv-i revân şimdi

Neler ettin behey felek
Behey yeşil donlu melek
Hasretinden oldum helek
Dardır başa cihan şimdi

Gülün çevresi hâr m'ola
İşim de âh u zâr m'ola
Acep bizi anar m'ola
O kaşları keman şimdi

Ben yavrıyı tanır idim
Yoluna can verir idim
Bir görmesem ölür idim
Gör n'işledi zaman şimdi

Karac'oğlan yâre vardım
Açılan gülleri derdim
Gelmekliğe ikrar verdim
Sözüm oldu yalan şimdi

38

Hasta düştüm hey ağalar
Halım bilmez dağlar şimdi
Düşman gibi dost karşımda
Zülüflerin bağlar şimdi

Etmedim ahd u amanı
Geçti mihnetin zamanı
Yitirdim kaşı kemanı
Gözüm yaşı çağlar şimdi

Del'oldum kanman sözüme
Dost hançer urdu özüme
O yâr bakmıyor yüzüme
Yas çekecek çağlar şimdi

Balaban uçurdum gölden
Tor şahan kaçırdım koldan
Yazık fırsat gitti elden
Mecnun oldum beyler şimdi

Firkat odu yaktı canım
Feryatla geçer zamanım
Yaralandım akar kanım
Karac'oğlan ağlar şimdi

39

Sunayı da deli gönül sunayı
Ben yoluna ter ederim sılayı
Armağan gönderdim telli turnayı
İner gider bir gözleri sürmeli

Ateş yanmayınca tütün mü tüter
Ak göğsün üstünde çimen mi biter
Vakti gelmeyince bülbül mü öter
Öter gider bir gözleri sürmeli

Sabahtan uğradım onun yurduna
Dayanılmaz firkatine derdine
Yıkılası karlı dağlar ardına
Aşar gider bir gözleri sürmeli

Karac'oğlan kapınızda kul gibi
Gönül küsüverse ince kıl gibi
Seherde açılmış gonca gül gibi
Kokar gider bir gözleri sürmeli

40

Bana kara diyen dilber
Gözlerin kara değil mi
Yüzünü sevdiren gelin
Kaşların kara değil mi

Güzel ben seni isterim
Seni koynumda beslerim
Yüzünü güzel göreyım
Zülüfün kara değil mi

Boyun uzun belin ince
Yanakların cimuş gonca
Salıverirsin kolunca
Beliğin kara değil mi

Utanırım akar terim
Güzellikte yok benzerin
En sevdiğim makbul yerin
Saçların kara değil mi

Beni kara diye yerme
Mevlâm yaratmış hor görme
Ala göze siyah sürme
Çekılır kara değil mi

Hint'ten Yemen'den çekilir
İner Bağdat'a dökülür
Türlü taama ekilir
Biber de kara değil mi

Göllerde kuğular olur
Göğsü ak kara benlidir
Mısır'da çok zengin vardır
Kölesi kara değil mi

Pınara konan kuğunun
Kanadı beyaz çoğunun
Çöldeki Arap beyinin
Çadırı kara değil mi

İllerde konup göçerler
Lale sümbülü biçerler
Ağalar beyler içerler
Kahve de kara değil mi

Evlerinden sular akar
Güzelleri göze batar
Hûblar yanağına sokar
Sümbül de kara değil mi

Karac'oğlan der inşallah
Görenler desin maşallah
Kara donludur Beytullah
Örtüsü kara değil mi

41

Bire afet sürdür atın
Geçer çağın demedim mi
Harami olmuş gözlerin
Yollar keser demedim mi

Yıkılıp bağ ile bostan
Ne umarsın bu nefesten
Hümâ gibi şol kafesten
Bir gün uçar demedim mi

Be, bak şol kaş ile göze
Anlar bâki kalmaz size
Bir yakasız gömlek bize
Felek biçer demedim mi

Yörü ey kaşları kalem
Sağ olursam seni bulam
Göğercinliktir bu âlem
Konar göçer demedim mi

Karac'oğlan der cânânım
Kurban olsun sana canım
Çarh-ı felek benim kanım
Bir gün içer demedim mi

42

Beyaz giymiş altta, üstte de mavi
Yavru kanatlanmış uçmanın çağı
Ancak şahin alır böyle bir avı
Sürmeli gelinin derd'aldı beni

Kutnu zıbın geyme dedim, geydin mi
El sözüne uyma dedim, uydun mu
Seni bana vermediler, duydun mu
Sürmeli gelinin derd'aldı beni

Almayı dalından almalı değil
Çirkini güzele vermeli değil
Yavru küçük diye dövmeli değil
Sürmeli gelinin derd'aldı beni

Karac'oğlan der n'ettim n'eyledim
Sineni sineme de bendeyledim
Aramız ıraktı seni unuttum
Sürmeli gelinin derd'aldı beni

43

Dokuz aylık yoldan sefere geldim
Dünya denen yere indirdin beni
Koymadın bir zaman murat alayım
Geldiğime pişman ettirdin beni

Bunca vakit kucaklarda eğlendim
Eğlendim de çaputlara belendim
Bir zaman da beşiklerde sallandım
Anamın sütüne kandırdın beni

Peşine de deli gönül peşine
Değirmenler döner çeşmim yaşına
Varır varmaz on üç on dört yaşına
Kara sevdalara saldırdın beni

Yiğirmide boz bulanık sel idim
Otuzunda çevre yanım göl ettim
Kırk yaşadım hayrım şerrim tanıdım
Türlü sevdalara yeldirdin beni

Ellisinde yönüm yokuşa düştü
Altmışında hazır bildiğim geçti
Yetmişinde gayrı tedbirim şaştı
Artık yavaş yavaş indirdin beni

Sekseninde kemiklerim ezildi
Doksanında beratçığım yazıldı
Yüz yaşadım kabirciğim kazıldı
Şol kara toprağa gönderdin beni

Karac'oğlan eydür yakıp yandırdın
Aşkın dolusunu verdin kandırdın
En sonra da Azrail'i gönderdin
Birden doğmamışa döndürdün beni

44

Sabahtan uğradım ben bir güzele
Ağlatmadı güzel güldürdü beni
Ben güzelden böyle vefa ummazdım
Ak göğsün üstüne kondurdu beni

Şahan gibi yükseğinde uçarken
Keklik gibi ingininden geçerken
Âb-ı Kevser ırmağından içerken
Susuz pınarlardan kandırdı beni

Ben de bir kuş idim geldim ötmeye
Yârin bahçasında mesken tutmaya
Göz kaldırdım cemaline bakmaya
Ak gerdanda benler öldürdü beni

Üç güzel de şimdi aştı pınarı
Taramış zülfünü vermiş tımarı
Ak gerdanın altı zemzem pınarı
Ağzımı verdim de kandırdı beni

Karac'oğlan der ki koyun gütmeye
Bozulmuş bağlara seyran etmeye
Yüzümü döndürdüm inip gitmeye
Sarıldı boynuma döndürdü beni

45

Gökyüzünde tüten olsam
Yeryüzünde biten olsam
Al benekli keten olsam
Yâr boynuna sarsa beni

Yâr kolunda burma olsam
Yedikleri hurma olsam
Alçım alçım sürme olsam
Yâr kaşına sürse beni

Karac'oğlan uşak olsam
Yâr belinde kuşak olsam
Bir atlastan döşek olsam
Yâr altına serse beni

46

Bitti m'ola Şam ilinin hurması
Gitti m'ola ala gözün sürmesi
Hama'nın, Humus'un telli turnası
Turna, yârin selam saldı gel deyi

Bitti m'ola Şam ilinin gülleri
Açtı m'ola siyecinden dalları
Şu sefil Yakup'un sefil dilleri
Turna, yârin selam saldı gel deyi

Bir ağaçta biter kırk yanal alma
Birinden gayriye eline salma
Irak, yakın diye eğlenip kalma
Turna, yârin selam saldı gel deyi

Âşina da Karac'oğlan âşina
Yeni girmiş on üç, on dört yaşına
Irak değil Akpınar'ın başına
Turna, yârin selam saldı gel deyi

47

Güzel, ne güzel olmuşsun
Görülmeyi görülmeyi
Siyah zülfün halkalanmış
Örülmeyi örülmeyi

Mendilim yudum arıttım
Gülün dalında kuruttum
İsmin ne idi unuttum
Sorulmayı sorulmayı

Benim yârim bana küsmüş
Zülfünü gerdana düzmüş
Muhabbeti benden kesmiş
Sevilmeyi sevilmeyi

Çağır Karac'oğlan çağır
Taş düştüğü yerde ağır
Yiğit sevdiğinden soğur
Sarılmayı sarılmayı

48

Seyyah oldum gezdim gurbet illeri
Kâr etti bağrıma yeter ayrılık
Söyleyeyim başa gelen halları
Ölümden çok çektim beter ayrılık

Şu aşkın ataşı sönmüyor serde
Âh çeker ağlarım gezdiğim yerde
Ben burda kalmışım dost gurbet ilde
Beni ilden ile atar ayrılık

Ben terk eylesem de diyar-ı gurbet
Âşıklar sâdıklar kavuşur elbet
Dost ile bir saat yapsam muhabbet
Sevdiğim gözüme tüter ayrılık

Karac'oğlan der ki terkin vericek
Ötüşür bülbüller gonca gülicek
Ben burda yâr orda böyle kalıcak
İster ölüm olsun ister ayrılık

49

Gurbette ömrüm geçecek
Bir daracık yerim de yok
Oturup derdim dökecek
Bir münasip yârim de yok

Uçtu genç şahanım uçtu
Kaçarak deryayı geçti
Gönlüm bir güzele düştü
Sarf edecek malım da yok

Koyverin kuşu turnaya
Yârin durağın bulmaya
Soyundum derviş olmaya
Hırka ile şalım da yok

Dünya Karac'oğlan fani
Toprak emer tatlı canı
Hastalandım ilaç hani
Bir acısız ölüm de yok

50

Her sabah her sabah çekilen göçler
Kataran çeker m'oldun küçücek
Yel gibi geldin de geçtin buradan
Irahvanlı tatar m'oldun küçücek

Başına sokulmuş gülü lalesi
Yaktı beni kaşlarının karesi
İli göçüp kendi burda kalası
Dağlarında melil kalan küçücek

Başına bürünmüş ibrişim bürümcek
Duramıyom yâr ben seni görücek
Dolanıp da hasta halim sorucak
Dillerimden düşer m'oldun küçücek

Karac'oğlan der de yandım kül gibi
Gönlümün köprüsü ince kıl gibi
Yanağın açılmış gonca gül gibi
Burcu burcu kokar m'oldun küçücek

51

Ölüm ardıma düşüp de yorulma
Var git ölüm bir zamanda gene gel
Akıbet alırsın komazsın beni
Var git ölüm bir zamanda gene gel

Şöyle bir vakitler yiyip içerken
Yiyip içip yaylalarda gezerken
Gene mi geldin ben senden kaçarken
Var git ölüm bir zamanda gene gel

Çıkıp bozkurtlayın uluşamadım
Yalan dünya sana çıkışamadım
Eşimle dostumla buluşamadım
Var git ölüm bir zamanda gene gel

Karac'oğlan eydür, derdim pek beter
Bahçada bülbüller şakıyıp öter
Anayı atayı dün aldın yeter
Var git ölüm bir zamanda gene gel

52

Bağlandı yollarım kaldım çaresiz
Gayrı dünya bana aralandı gel
Derildi dertlerim artsız arasız
Üst üste dizildi sıralandı gel

Yâri görse idim haftada ayda
Sevip ayrılmaktan ne buldum fayda
Azrail göğsünde canım hay hayda
Ciğerimin başı yaralandı gel

Karac'oğlan der ki başa yazıldı
Didem yaşı Ceyhun oldu süzüldü
Kefenim biçildi kabrim kazıldı
Mezarımın üstü karalandı gel

53

Gel gidelim kara gözlüm
Bu yer bizim yerler değil
Eğlencem yok eğlenemem
Bu yer bizim yerler değil

Beylerimiz Arap atlı
Dilberlerin dili tatlı
Kimi Şamlı kimi şarklı
Bu dil bizim diller değil

Bizim kızlar nazlı olur
Çoğu siyah gözlü olur
Dağları nergisli olur
Bu dağ bizim dağlar değil

Aşalım Çamlıbelleri
Geçelim biz bu yolları
Terk edelim bu belleri
Bu bel bizim beller değil

Karac'oğlan yayın aşar
Taşlar ile bağrın basar
Bizden garbi yeller eser
Bu yel bizim yeller değil

54

İşte geldim kara gözlüm
Bu yer bizim yerler değil
Bir gün bile eğlenemem
Bu çöl bizim çöller değil

Beylerimiz Arap atlı
Dilberlerin dili tatlı
Ünlü şanlı şatafatlı
Bu dil bizim diller değil

Aşka düşen bâde içer
Yâr yoluna candan geçer
Bu dünyaya konan göçer
Bu il bizim iller değil

Karac'oğlan yayın asar
Düşmanını yere basar
Bu dağda poyraz azar
Bu yel bizim yeller değil

55

Ilgıt ılgıt esen seher yelleri
Esip esip yâre değmeli değil
Ak elleri elvan elvan kınalı
Karadır gözleri sürmeli değil

Estirir de seher yeli estirir
Kimini ağlatır kimin küstürür
Kısmet ise Kadir Mevlam gösterir
Çokça heves edip övmeli değil

Bir bölük turna da havada uçar
İner engininden bin bâde içer
Esen seher yeli göğsünü açar
Yâr göğsün bentleri düğmeli değil

Bir bölük turna da havada kışlar
Bak başıma geldi gördüğüm düşler
Size derim size yâren, yoldaşlar
Kavli yalan dostu sevmeli değil

Karac'oğlan der ki konup göçmedim
Ak göğsünün düğmelerin açmadım
Fırsat elde iken alıp kaçmadım
Öldürmeli beni dövmeli değil

56

Yaz gelip de beş ayları doğunca
Açılmış bahçanın gülleri güzel
Yaktı beni Fadime'nin nazarı
Zülüften ayrılmış telleri güzel

Elif'i der isen nazlıdır nazlı
Esme'yi dersen de seyf'elâ gözlü
Söyletme Şerfe'yi bülbül avazlı
Söylüyor Zilha'nın dilleri güzel

Emine'yi dersen incedir ince
Bağdat'ın Mısır'ın gülleri gonca
Ayşe'nin kaşı da kalemden ince
Sevmeye Hürü'nün belleri güzel

Döne güzelliğin halka bildirir
Kamer pınardan da kabın doldurur
Eşşe yürüşün de beni öldürür
Sevmeli Cennet'in boyları güzel

Karadan da Karac'oğlan karadan
Sürün çirkinleri çıksın aradan
Herkesi sevdiğ'ne verse Yaradan
Sevdiğim Meryem'in benleri güzel

57

Evvel sen de yücelerden uçardın
Şimdi inginlere indin mi gönül
Deryaz deniz dağ taş demez geçerdin
Karadan menzilin aldın mı gönül

Yiğitliğim elden gitti yel gibi
Damağımda tadı kaldı bal gibi
Hoyrat eli değmiş gonca gül gibi
Bozulmuş bağlara döndün mü gönül

Hasta oldun yastığını istersin
Kadir Mevlam sağlığını göstersin
Cennet-i âlâdan bir köşk dilersin
Boynunun farzını kıldın mı gönül

Karac'oğlan der ki söyle sözünü
Hakk'a teslim eyle kendi özünü
Nâs işine karalama yüzünü
Yolun doğrusunu buldun mu gönül

58

Deli gönül gezer gezer gelirsin
Arı gibi her çiçekten alırsın
Nerde güzel görsen orda kalırsın
Ben senin derdini* çekemem gönül

Santur mu istersin, saz mı istersin
Ördek mi istersin, kaz mı istersin
Domurcuk memeli kız mı istersin
Benseninderdini çekemem gönül

Çıkıp yücelere bakmak istersin
Coşkun sular gibi akmak istersin
Her güzelle yatıp kalkmak istersin
Ben senin derdini çekemem gönül

Karac'oğlan eydür, okuyam yazam
Keleş değilim ki kervanlar bozam
Geyinsem kuşansam bir hoşça gezsem
Ben senin derdini çekemem gönül

* Kimi yapıtlarda bu sözcük; «kahrını» olarak kullanılmıştır.

59

İller yaylasına göçtüğü zaman
Bülbül gülden ben yârimden ayrıldım
Dilim söyler ama gözlerim ağlar
Bülbül gülden ben yârimden ayrıldım

Şol görünen dağın başı kar m'ola
Yârin açılmış gülü de var m'ola
Şunda bencileyin ağlar var m'ola
Bülbül gülden ben yârimden ayrıldım

Şol görünen dağın karı söküldü
Gözüm yaşı yeryüzüne **döküldü**
İller kalktı yaylasına çekildi
Bülbül gülden ben yârimden ayrıldım

Karac'oğlan eydür ben de çağlarım
Gazel oldu mor sümbüllü bağlarım
Vadem yetti yaşın yaşın ağlarım
Bülbül gülden ben yârimden ayrıldım

60

Utunu yokladım utun yok imiş
Yörü yalan dünya senden usandım
Çok emekler verdim hep zâyi oldu
Cesedim içinde candan usandım

Ağırdır kalkmıyor yükümün tayı
Demirdir çekilmez feleğin yayı
Aradım cihanı nazlı yâr deyi
İl içinde olan sözden usandım

Kadalı kavgalı şu benim başım
Yüklendi berhânem kaldı kardaşım
Her daim akıyor gözümden yaşım
Ağlama gözlerim senden usandım

Karac'oğlan der ki bu bize n'oldu
Koynumuz köpüklü kan ile doldu
Saatim ay oldu günüm yıl oldu
Gelip geçmez kara günden usandım

61

Nedendir de kömür gözlüm nedendir
Benim şu geceler uyumadığım
Çetin derler ayrılığın derdini
Ayrılık derdine doyamadığım

Dostun bahçasına yâd iller dolmuş
Gülünü toplarken fidanın kırmış
Şurda bir kötünün koynuna girmiş
Şu benim sevmeye kıyamadığım

Kömür gözlüm seni sevdim sakındım
İndim has bahçana güller sokundum
Bilmiyorum nereler'ne dokundum
Bir belli haberin alamadığım

Karac'oğlan der de yandım da öldüm
Her bir deliliği kendimde buldum
Dolanıp da kavil yerine geldim
Kavil yerlerinde bulamadığım

62

Kalk gidelim atım harap haneden
Melil mahzun ayrılalım yuvadan
Kısmetimiz versin Mevlam yaradan
Gece Eğrikol'da yatalım atım

Atıma bineyim edeyim sökün
Sağına soluna hamayıl takın
Ağyar ırak derler Kefendiz yakın
Gece Kefendiz'de yatalım atım

At ile Kırım'ı aştıktan geri
Dizginini boynuna düştükten geri
Aksu'yun köprüsün geçtikten geri
Bu gece Maraş'ta yatalım atım

Maraş'tan ötesi uzak bir yoldur
Tatar Deresi'nde dizginin kaldır
Öğle namazını Göksun'da kıldır
Bu gece Göksun'da yatalım atım

İyi derler Elbistan'ın ovasın
Yaz getirir ılık ılık havasın
Koca Binboğa'da şahan yuvasın
Gece Binboğa'da yatalım atım

Atım Öğrek'te dokutam çulunu
Üç güzele ördüreyim yalını
Som gümüşten döktüreyim nalını
Bu gece Öğrek'te yatalım atım

Karac'oğlan der ki yârin yâr ise
Ağyar ile muhabbeti yoğ ise
Atım sende kühevlanlık var ise
Gece yâr koynunda yatalım atım

63

Ağacın iyisi özünden olur
Yiğidin iyisi sözünden olur
İl için ağlayan gözünden olur
Ağlama ey gözün yaşın sevdiğim

Yavru keklik gibi oynar eğlenir
Mis kokulu yağlar ile yağlanır
Sabah akşam türlü yazma bağlanır
Eğip geçer yeşil başın sevdiğim

Karac'oğlan der ki hoşça salınsın
Dursun yol üstünde bacı alınsın
Çözüver düğmeni göğsün görünsün
Nokta nokta benli döşün sevdiğim

64

Urum'dan mı geldin hey poyraz yeli
Yusuf-ı Kenan'ı sormaya geldim
İkindi namazı koca Tebriz'de
Yatsıyı Kâbe'de kılmaya geldim

Bir kuyu gördüm de ağzı kapalı
Mevlasına sadık kullar tapılı
Bir han gördüm üç yüz altmış kapılı
Kimin açıp kimin örtmeye geldim

İsa Peygamber de havaya uçtu
Musa Peygamber de donunu biçti
Sudan suya köprü kurup kim geçti
Yusuf-ı Kenan'ı görmeye geldim

Karac'oğlan der de nerde postalım
Altın kafeslerde bülbül beslerim
Yüküm hep güherdir alan isterim
Kimin saçıp kimin dermeye geldim

65

Ala gözlerini sevdiğim dilber
Göster cemalini görmeye geldim
Şeftalini derde derman dediler
Gerçek mi sevdiğim sormaya geldim

Gündüz hayallerim gece düşlerim
Uyandıkça ağlamaya başlarım
Sevdiğim üstünde uçan kuşların
Tutup kanatların kırmaya geldim

Senin âşıkların gülmez dediler
Ağlayıp yaşını silmez dediler
Seni bir kez saran ölmez dediler
Gerçek mi efendim sormaya geldim

Senin işin yeyip içmek dediler
Yâran ile konup göçmek dediler
Göğsün cennet koynun uçmak dediler
Hak nasip ederse görmeye geldim

Mayil oldum senin ince beline
Canım kurban olsun tatlı diline
Âşık olup senin hüsnün bağına
Kırmızı güllerin dermeye geldim

Karac'oğlan der ki işin doğrusu
Gökte melek yerde hüma yavrusu
Söyleyim ben sana sözün doğrusu
Soyunup koynuna girmeye geldim

66

Bugün ben bir güzel gördüm
Ne öpüp ne kocabildim
Ne meclisinde oturdum
Ne dolusun içebildim

Sevmem güzelin ednâsın
Gayrıya gönül vermesin
Ne çözebildim düğmes'n
Ne ak göğsün açabildim

Bak şu dilberin boyuna
Ak gül doldurmuş koynuna
Geldi sarıldı boynuma
Ne şeftali alabildim

Karac'oğlan gel kendine
Aldanma dilber fendine
Astı zülfünün bendine
Ne kaçıp kurtulabildim

67

Ala gözlüm benim ile gidersen
Bahar ayları gelsin de gidelim
Dağlar almış ılkımını karını
Yollar çamur kurusun da gidelim

Erisin dağların karı erisin
İniş seli düz ovayı bürüsün
Türkmen ili yaylasına yürüsün
Ak kuzular melesin de gidelim

Methederler Karaman'ın ilini
Köprüsü yok geçemedim selini
Kervan Yaylası'nı Perçem Beli'ni
Lale sümbül bürüsün de gidelim

Üç gün oldu bizim evler göçeli
Üç gün oldu Ceyhan suyun geçeli
Önü al önlüklü yüzü peçeli
Hanım kızlar yürüsün de gidelim

Karac'oğlan der ki ama ne fayda
Rağbet kalmadı hiç yoksula bayda
Bu ayda olmazsa gelecek ayda
On'ki ayın birisinde gidelim

68

Gönül ne gezersin sarp kayalarda
İniver aşağı yola gidelim
Bir güzel sevmeyle gönül eğlenmez
Gel güzeli bolca il'e gidelim

Koyuverin gitsin sefil baykuşu
Durmuyor akıyor gözümün yaşı
Kadir kıymet bilmez imiş her kişi
Kadirli kıymatlı il'e gidelim

Şahanı koyverin avını alsın
Yârenim yoldaşım yanıma gelsin
Şu garip illerde düşmanım kalsın
Emmili dayılı il'e gidelim

Karac'oğlan der ki yiyip içmeden
Güzeller usanmaz konup göçmeden
Muhanatın köprüsünden geçmeden
Düşelim de azgın sele gidelim

69

Bu yüze gülücü hercayilerden
Kerem eyle gönül gel vazgeçelim
Kerem gelmez imiş çünkü bunlardan
Kerem eyle gönül gel vazgeçelim

Gülü verdim gelmez benim yanıma
Türlü cefaları kılar canıma
Öldürür âhırı girer kanıma
Kerem eyle gönül gel vazgeçelim

Bülbülün durağı güldür ezelden
Vefa gelmez imiş değme güzelden
Ağlayı ağlayı çıktım gözlerden
Kerem eyle gönül gel vazgeçelim

Karac'oğlan eydür, ağlar gülmezem
Gözümün yaşını hergiz silmezem
Hele ben vazgeldim seni bilmezem
Kerem eyle gönül gel vazgeçelim

70

Bire ağ'lar bire beyler
Ölmeden bir dem sürelim
Gözümüze kara toprak
Girmeden bir dem sürelim

Aman hey Allah'ım aman
Ne aman bilir ne zaman
Üstümüzde çayır çimen
Bitmeden bir dem sürelim

Buna felek derler felek
Ne aman bilir ne dilek
Âhır ömrümüzü helek
Etmeden bir dem sürelim

Karac'oğlan der cânan
Güzelim sözüme inan
Bu ayrılık bize heman
Ermeden bir dem sürelim

71

Katar katar olmuş gelen turnalar
Şu halıma şu gönlüme bak benim
Şahan pençe vurdu tüyüm dağıttı
Kanadıma bir ok vurdu berk benim

Gökyüzünde turnam bölüktür bölük
Ayrılık elinden ciğerim delik
Önü muhabbet de sonu ayrılık
Depreştirmen eski yaram çok benim

Gittim gurbet il'e geri gelinmez
Kim ölüp de kim kaldığı bilinmez
Ölsem gurbet ilde gözüm yumulmaz
Anam atam bir bağlarım yok benim

Karac'oğlan der ki bire erenler
Ben gidiyorum mamur olsun örenler
Kavim kardaş konuştuğum yârenler
Sevindirip çıracığım yak benim

72

Ala gözlerini sevdiğim dilber
Sana bir tenhada sözüm var benim
Kumaş yüküm dost köyüne çezildi
Bir zülfü siyaha nazım var benim

Ak ellere al kınalar yakınır
Ala göze siyah sürme çekinir
Dostu olan dost yoluna bakınır
Dosta giden yolda izim var benim

Yiğit olan gizli sırrı bildirmez
Güzel olan gül benzini soldurmaz
Her olur olmaza meyil aldırmaz
Bir şahan avlar da bazım var benim

Karac'oğlan der ki konanlar göçmez
Bu ayrılık bizlen arasın açmaz
Bir kötü gönlüm var güzelden geçmez
Ne güzele doymaz gözüm var benim

73

Ömrüm uzun eyle Bâri Hüda
Hamd ü senâ şükür etmek isterim
Kazanıp çalışıp nefis taamlar
Dişlerim var iken yemek isterim

Açıldı dehânım söyler zebanlar
Sana muhtaç bunca şahlar gedâlar
Al yeşil hırkalar türlü libaslar
Böylece münasip giymek isterim

Bir küheylân at ver istemem eşek
Üstü kaplan postu tek olsun öşek
Kuş tüyünden yastık yumuşak döşek
Keçeler içinde yatmak isterim

Bir güzel isterim ahu bakışlı
Gerdanı bir karış benli nakışlı
İnci dişli olsun hem kara kaşlı
Boynuna sarılıp yatmak isterim

Kalk gönül gezelim helv'alayına
Ol helvalar da dişe kolayına
Her akşam da pirinç pilavına
Kahvaltıda ballı kaymak isterim

Bamyayı severim dolma hoş olur
Ballı börek pişer içi boş olur
Hele zerdali yanında hoş olur
Yedikçe karnıma koymak isterim

İçli köfte gerek yola gidene
Bumbar doldurması benzer harene
Baklavayla börek şifa bedene
Yedikçe ellerim yumak isterim

Sütlü ile tek halise olaydı
Tavuk kızartması sahna dolaydı
O tel helvası da dişe kolaydı
Aranmaz üşenmez emek isterim

Kaz turaç olmasa günde yüz serçe
Kuzu doldurması nereye kaça
Seherden evvel de ekşili paça
Limon bulunmazsa somak isterim

O güzel meyveler bittiği zaman
Toplayan getiren cümleden heman
Dediler lezzetli şol adıyaman
Anın da kabuğun soymak isterim

Nerde kaldı şekerli kurabiye
Ne demeli furun eti kebaba
Bazılar da su mu katar şaraba
Neme lazım adın demek isterim

Kocadım ihtiyar oldum kardaşlar
Halıma rahmedip bakın yoldaşlar
Döküldü ağzımda kalmadı dişler
Yağlıca höşmerim kaymak isterim

Yedirdim içirdim hepsi de yalan
Âhır ömrümüzü ederler talan
Bu sözüm dinleyip nasihat alan
İşitip tutanı duymak isterim

Azrail göğsüme çöktüğü zaman
Öyle bilin halım perişan yaman
Bülbülüm kafesten uçtuğu zaman
Cesedimi kabre koymak isterim

Karac'oğlan der ki böyle kalaydım
Zâhir bâtın muradına ereydim
Ol gün dahi cemalini göreydim
Hakk'ın didarını görmek isterim

74

Bugün çay bulandı yarın durulmaz
Gurbette ölenin gözü yumulmaz
Anadan ayrılır yârdan ayrılmaz
Yol ver dağlar ben sılama gideyim

Eğlen turnam sana bir haber sorayım
Kanadın altına mektup sarayım
Yelken açup gitme ben de varayım
Yol ver dağlar ben sılama gideyim

Bülbül ne yatarsın bahar erişti
Eski derdim yenisine karıştı
Sıla da bir bir hatırıma düştü
Yol ver dağlar ben sılama gideyim

Bülbülün mekânı daldan daladır
Felek yüzümüze güler aldatır
Şimdi sevdiğimin gözü yoldadır
Yol ver dağlar ben sılama gideyim

Yükseğinde nemli nemli dağlar var
Eteğinde ala gözlü yârim var
Yârdan ayırana intizarım var
Yol ver dağlar ben sılama gideyim

Hezeli de Karac'oğlan hezeli
Döküldü dağların gülü gazeli
Gurbet ilde n'eylemeli güzeli
Yol ver dağlar ben sılama gideyim

75

Değirmenden geldim beygirim yüklü
Şu kızı görenin del'olur aklı
On beş yaşında da kırk beş belikli
Bir kız bana «emmi» dedi n'eyleyim

Birem birem toplayayım odunu
Bilem dedim bilemedim adını
Elbistan yanaklı Kürtler gelini
Bir kız bana «emmi» dedi n'eyleyim

Bizim ilde üzüm olur alc'olur
Sızılaşır bozkurtları aç olur
Bir yiğide emmi demek güç olur
Bir kız bana «emmi» dedi n'eyleyim

Karac'oğlan der ki n'olup n'olayım
Akar sularınan ben de geleyim
Sakal seni makkabınan yolayım
Bir kız bana «emmi» dedi n'eyleyim

76

Ey ağalar bir onulmaz derdim var
Olur olmaz yâre açamıyorum
Bir yâr için çıktım gurbet illere
Terk edip sılaya geçemiyorum

Ay mıdır gün müdür cihanı tutan
Cemalin görünce nurlara batan
Altın kafeslerde durmadan öten
Keklik mi turaç mı seçemiyorum

Her yiğidin devlet konmaz başına
Yâr ağlatan doyar m'ola yaşına
Göğsü nakış nakış tavus kuşuna
Benzettim yavruyu seçemiyorum

Atın eşkini de yiğidin kavi
Güzelin üstüne kurulur davi
Gökte gövel ördek şahinin avı
Açıp kanadımı uçamıyorum

Karac'oğlan der dünyanın ucu
Her kardaş diyene diyemem bacı
Ayrılık şerbeti zehirden acı
Şu dünya malını içemiyorum

77

Obasın seyran eyledim
Konup göçen ilin gördüm
Pazarın seyrana durdum
Antakya'nın şarın gördüm

Yanar yüreklerim yanar
Al çuhalı beyler iner
Uçar kazlar kumru konar
Kokar ağca gülün gördüm

Enginlerde gide gide
Ufacık meşeler buda
Kefendiz'de Börklü Dede
Onun acep sırrın gördüm

Sevdiğimin adı Ayşe
Kâfir görünmüyor Eşe
Uğradım koca Maraş'a
Bedestenin şarın gördüm

Göksun'dur yaylanın hası
Silindi gönlümün pası
Mor sümbüllü menevşesi
Katarlanmış ilin gördüm

Çağır Karac'oğlan çağır
Taş düştüğü yerde ağır
Güzel sevmek günah değil
Dört kitapta yerin gördüm

78

Vara vara vardım ol kara taşa
Hasret ettin beni kavim kardaşa
Sebep ne gözden akan kanlı yaşa
Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm

Nice sultanları tahttan indirdi
Nicesinin gül benzini soldurdu
Nicelerin gelmez yola gönderdi
Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm

Karac'oğlan der ki kondum gözülmez
Acıdır ecel şerbeti içilmez
Üç derdim var birbirinden seçilmez
Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm

79

Yüce dağlar ne kararıp pusarsın
Aştı derler nazlı yâri başından
Oturmuş derdime dert mi katarsın
Âlem sele gitti dîdem yaşından

Balta değsin ormanların kurusun
Gazel olsun yaprakların çürüsün
Top top olsun geyiklerin yürüsün
Avcıların avın alsın peşinden

Sarp kayalarını taşçılar delsin
Domurcuk güllerin yâd iller dersin
Yârin emaneti var senin olsun
Sakla dağlar boranından kışından

Fenâsın da Karac'oğlan fenâsın
Od düşe de döne döne yanasın
Yüce dağlar sen de bana dönesin
Ayrılasın yâreninden eşinden

80

GENÇ OSMAN DESTANI

İptida yürüyüş oldu Bağdat'a
Sıçradı hendeği geçti Genç Osman
Vuruldu bayraktar, kaptı bayrağı
İrişti bedene dikti Genç Osman

Kurşunlarım yağmur gibi yağarken
Tütünlerim gökyüzünde dönerken
Yıkılası Bağdat seni döverken
Şehitlere serdar oldu Genç Osman

Eğerlensin kır atımın ikisin
Fethedeyim düşmanların hepisin
Sabah namazları Bağdat kapısın
Mevla izin verdi açtı Genç Osman

Getirin de Genç Osman'ı görelim
Şahbazımız var idüğün bilelim
Taht isterse tahtımızı verelim
Vezirleri posttan indi Genç Osman

Sultan Murat, Sultan Ahmet(in) çırağı
Ah edince getirirdi ırağı
Kudretten çatılı anın yüreği
Dalkılıç yazıldı gitti Genç Osman

Karac'oğlan bunu böyle söyledi
Askerleri dağı taşı boyladı
Bir Bağdat'ı da gayet metheyledi
Bin yiğide bir baş oldu Genç Osman

81

Çıktım yücesine seyran eyledim
Dost ile gezdiğim çöller perişan
Bir başıma olsam gam çekmez idim
Bir ben değil cümle âlem perişan

Başı pâre pâre dumanlı dağlar
Hastanın halından ne bilir sağlar
Bozulmuş siyeci virâne bağlar
Bülbülün konduğu güller perişan

Ezel biz de binerdik Arap ata
Türlü nimet çekilirdi somata
Terk ettim sılayı çıktım gurbete
Altı Arap atlı beyler perişan

Fenâdır dünyanın ötesi fenâ
Biz de erişmedik bir eyi güne
Terk etmiş ilini bir benli suna
Kuğusu konmayan göller perişan

Karac'oğlan der ki olaydı sözüm
Ayağın altına türâbdır yüzüm
Kırılmış perdesi çalmıyor sazım
Sazlar düzen tutmaz teller perişan

32

Yavrı güzel olmak için
Yâre bir ben gerek bir ben
Âşık aklın almak için
Yâre bir ben gerek bir ben

Hançerin almış destine
Beni öldürmek kastına
Beyaz gerdanın üstüne
Yâre bir ben gerek bir ben

Sakın benli peri sakın
Çifte hemayili takın
Gözün kuyruğuna yakın
Yâre bir ben gerek bir ben

Karac'oğlan çaresi ne
Melhem urun yâresine
Mihrap kaşın âresine
Yâre bir ben gerek bir ben

83

Ak kolların sala sala yürüyen
Nasıl getireyim seni ele ben
Ben şahan olsam da sen bir balaban
Alsam cırnağıma çıksam yola ben

İlinizde yok mu idi kadılar
Ak ellerin altun tasta yudular
Seni bana yeşil ördek dediler
Onun için dolaşırım göle ben

Yüklettim yedeğim deste katarım
Yüküm kumaş ben alana satarım
İki bülbül bir kafeste öterim
Konmaz mıyım yeni açmış güle ben

Hemene de Karac'oğlan hemene
Çanlı kervan indirmişim Yemen'e
Sevdim ise ben yârimi kime ne
Nettim ola şu koğlaşan il'e ben

84

Şu yalan dünyaya geldim geleli
Tas tas içtim ağuları sağ iken
Kahpe felek vermez benim muradım
Viran oldum mor sümbüllü bağ iken

Aradılar bir tenhada buldular
Yaslandılar şıvgalarım kırdılar
Yaz bahar ayında bir od verdiler
Yandım gittim ala karlı dağ iken

Farımaz da deli gönül farımaz
Akar gözlerimin yaşı kurumaz
Şimden geri benim hükmüm yürümez
Azil oldum güzellere bey iken

Karac'oğlan der ki bakın geline
Ömrümün yarısı gitti talana
Sual eylen bizden evvel gelene
Kim var imiş biz burada yoğ iken

85

Salınıp seyran yerine
Çıkan dilber kiminsin sen
Siyah zülfün mah yüzüne
Döken dilber kiminsin sen

Gel gidelim gülistana
Bakalım bağa bostana
Bize mestâne mestâne
Bakan dilber kiminsin sen

Baktım gözüne kaşına
Benzettim hüma kuşuna
Bizi hicran ataşına
Yakan dilber kiminsin sen

Senin methin eder diller
Pâyine yüz sürer kullar
Yanağın üstüne güller
Sokan dilber kiminsin sen

Karac'oğlan der varalım
Önünde divan duralım
İzin verirse soralım
Civan dilber kiminsin sen

86

Şu benim mekânım benim yollarım
Aradım yuvayı Bursa'da buldum
Güzeller çok imiş eğlendim kaldım
Kokar menevşesi gülü Bursa'nın

Kak'tan m'olur bu yerlerin yapısı
Evliya yatağı murat kapısı
Aldı beni güzellerin kokusu
Kokar menevşesi gülü Bursa'nın

Hak nazar eylesin Pınarbaşı'na
Cevher yağar toprağına taşına
Ulu camilerde kandil başına
Altun fener yanar mumu Bursa'nın

Karac'oğlan der ki insem bağına
Arkamı da verdim Keşiş Dağı'na
Yüzüm sürdüm ak gerdanın ağına
Kokar menevşesi gülü Bursa'nın

87

Yaz gelip de beş ayları doğunca
Akar boz bulanık selinden sakın
Gurbet ilde kimse bilmez ahvâlin
Sen dur vatanında ilinden sakın

İnsanın kötüsü eylikten bilmez
Kursaksıza öğüt versen de almaz
İnsan çiğ süt emmiş itimat olmaz
Kapında hizmetkâr kulundan sakın

Kötü insan doğru gitmez yoluna
Eyi insan hoş geçirir diline
Elini sunma ki yârin gülüne
Dikeni var batar elinden sakın

Karac'oğlan der ki eğle gönlünü
Elinden bırakma nazlı yârini
Kimse bilmez ahvâlini halını
Yakınında olan komşudan sakın

88

Yaz gelip de beş ayları doğunca
Kıvrım kıvrım gider yolu yaylanın
Lalesi sümbülü boyun eğişin
Râyihası tatlı gülü yaylanın

Aktı pınarları suyu çağlıyor
İnim inim güzelleri ağlıyor
Çıkmış anası da seyran eyliyor
Efesi sürgüne gitti yaylanın

Engininden yükseğine çıkılmaz
Kaplan girse meşelerin sökülmez
Kumaş yüklü tor taylağın çekilmez
Evleri sürgüne gitti yaylanın

Eşeli de Karac'oğlan eşeli
Altı yıl oldu sevdana düşeli
Üstü boz topraklı kaplan meşeli
Güzeli sürgüne gitti yaylanın

89

Benden selam söyle şu nazlı yâre
Her beni gördükçe gülüp durmasın
Aldırdım aklımı oldum divane
Aklımı başımdan alıp durmasın

Kız seninle böyle miydi pazarım
Kara kaşlarında kaldı nazarım
Yol üstünde kazmasınlar mezarım
Yâr gelip geçtikçe yanıp durmasın

Kız seninle bir bahçacık dikelim
Ayvasından turuncundan satalım
Gel sarılıp bir gececik yatalım
Ah u zârım sende kalıp durmasın

Karac'oğlan der de Hakk'a bakadur
Yollar çamur belki çöker büke dur
Çekemem kahrını bağrım yufkadur
Arada habarın gelip durmasın

90

Dün gece dün gece gördüm düşümde
Göçün çekmiş gider ili Zeynep'in
İnci mercan gibi ufak dişinde
Tatlı tatlı söyler dili Zeynep'in

Zeynep pek küçüktür haldan bilmiyor
Ün eyledim hiç yanıma gelmiyor
Göz görüp de gönül karar kılmıyor
Aştı üstümüzden yolu Zeynep'in

Yaz gelip de meyveleri yetmemiş
Şeydâ bülbül konup figân etmemiş
Bahçasında mor menevşe bitmemiş
Açılmış goncası gülü Zeynep'in

Sabah olur seher yeli estirir
Siyah zülfü mah yüzünde gezdirir
Zalım engel yâri bize küstürür
Dolansın boynuma kolu Zeynep'in

Bahar olup seher yeli esti mi
Zeynep bizim il'e kadem bastı mı
Acap bizden umudunu kesti mi
Karac'oğlan olsun kulu Zeynep'in

91

Kömür gözlü yârdan ayrı düşeli
Her dikili ağaç dar benim için
Aşam dedim aşamadım başından
Yağıyor dağlara kar benim için

Ücesine çıktım yayla yayladım
İndim enginine seyran eyledim
Hey ağalar evvelce de söyledim
Deniyor yolları yâr benim için

Karac'oğlan der ki yerim içerim
Ağır saltanatla konar göçerim
Ahdim olsun onu alır kaçarım
Ferman çıkarsınlar var benim için

92

Ala pınar kurna kurna
Gökyüzünde telli turna
Zülüflerin burma burma
Çiçek topla benim için

Ala pınar taşın kara
Camalın benzettim aya
Yürüyüşün tülü maya
Güller topla benim için

Tülü maya yürüyüşlüm
İspir balaban bakışlım
Yayla çiçeği kokuşlum
Nergis topla benim için
Berit karın pâre pâre
Kim'al giyer kimi kara
Kutnu zubun usul boya
Gey de salla benim için

Karac'oğlan söyler kelâm
Dıvânına durur âlem
Sevdiğine bir çift selam
Tezce yolla benim için

Benim ahdım ak geline kalmaya
Çeke çeke bin dert ile ölmeye
Gurbet ilde şu kocası gelmeye
Daha derdim az diyesin ak gelin

Yaz olanda ısıtmalar tutasın
Güz olanda terlemeye yatasın
Acı acı kırk yıl ağrı çekesin
Daha derdim az diyesin ak gelin

Bacasın üstünde baykuşlar öte
Kapısın önünde çalılar bite
Ben de kargış vermem ocağın yana
Daha derdim az diyesin ak gelin

Karac'oğlan der ki başım başıma
Acap değer m'ola başın başıma
Gurbet ilde dert yapışa peşine
Daha derdim az diyesin ak gelin

94

Sana derim allı gelin has gelin
Suya gider sağ elinde tas gelin
Yedi yıldır ben sevdana düşeli
Kerem eyle şu sevdamı kes gelin

Zalim aşk elinden içmişim ağı
Senin için dolanırım bu bağı
Alam beliğine altın saç bağı
Tak saçına ince bele as gelin

Ben seni severim sen de seversen
İnsan olman il sözüne uyarsan
Çizme olam ayağına giyersen
Ökçesinde çamurlara bas gelin

Bir gül oldum zemheride açıldım
Açıldım da kız koynunda geçindim
Kumaş oldum terzilerde biçildim
Giyin sarıl ak tahtaya bas gelin

Karac'oğlan der ki nic'olur halim
Yoluna dökülsün olanca malım
Giyin kutnu kumaş karşımda salın
Ko desinler şu yiğidin şu gelin

95

Nasıl methedeyim sultanım seni
Gürcistan iline değer gözlerin
Her bakışta eylen harab cihanı
Cezayir Tunus'u değer gözlerin

Darılma sevdiğim söylenen söze
Ne hoşça yakışmış benlerin yüze
Mısır, Arap, Urban, Yemen, Aniz'e
Belh'i, Buhara'yı değer gözlerin

Eme idim ağzındaki dilini
Dere idim koynundaki gülünü
Bosna, İstanbul'u, Anadolu'yu
Bütün Rumili'ni değer gözlerin

Ben seni severim ezel ezeli
Cana cefa etme dünya güzeli
Bağdat'ı, Basra'yı, Acem Şiraz'ı
Bütün Hindistan'ı değer gözlerin

Emsem yanakların kurtulsam yatsam
Âdem kemlik görmez sevgili dosttan
Arnavut, Çerkes'le, Kürt, Arabistan
Bütün Türkistan'ı değer gözlerin

Karac'oğlan der ki hoş gitti medhin
Al yanaktan buse olsa himmetin
Yüz bin şehir saysam değmez kıymetin
Hasılı cihanı değer gözlerin

96

Yâre selam söylen seher yelleri
Çıkıp şu yollara naz eylemesin
Bağları ak güllü derin gölleri
Uçan turnaları kaz eylemesin

Gurbet ilde bir silen yok yaşımı
Kendim gider kotarırım aşımı
Yuvası içinde gönül kuşunu
Gözyaşım akıtıp baz eylemesin

Geçen olur şu yaylanın düzünü
İlin aşiretin çeker nazını
Nazlı yârim sürmelemiş gözünü
Suları ısıtıp yaz eylemesin

Karac'oğlan eydür bire ağalar
Firkat yolumuzu uç uca bağlar
Yâre söylen ona övünsün sağlar
Benim çok ömrümü az eylemesin

97

Karacaoğlan :
Suya giden allı gelin
Niçin böyle salınırsın
Gelin bir su ver içeyim
Gelin kimin gelinisin

Kız :
Su değildir senin derdin
Görmek ise yeter gördün
Oğlan, burda çokça durdun
Ağam gelir dövülürsün

Karacaoğlan :
Dövülürsem dövüleyim
Sövülürsem sövüleyim
Gelin sana kul olayım
Ölürüm kanlım olursun

Kız :
Yaylalara göçmedin mi
Soğuk sular içmedin mi
Güzel görüp geçmedin mi
Beni görüp delirirsin

Karacaoğlan :
Türlü yaylayı görünce
Soğuk suları içince
Kocayıp vaktin geçince
Taşlar alır dövünürsün

Kız :

Evlerinin önü solgan
Ağamı görürsen korkan
Telli perçemlisin oğlan
Ne dedim ki darılırsın

Karacaoğlan :

Karac'oğlan sana vurgun
Döşlerin almadan dolgun
Sevindirdin beni bugün
İnşallah cennet görürsün

98

Dinle sana bir nasihat edeyim
Kullar muhannete muhtaç olmasın
Doğru yolu koyup sarpa gideyim
Sevdiğim gönlüme gamlar gelmesin

N'iderler de insanoğlu n'iderler
Doğru yolu koyup sarpa giderler
Züğürt isen seni deli ederler
İsterim bildiğin iller bilmesin

Coşkun sular gibi akar su isem
Ararlar bulurlar asıl soy isen
Gayetle severler malı çoğ isen
İsterim akl ile hergiz olmasın

Ben değilim bunu kitap söyleyen
İnip aşkın deryasını boylayan
Dilini dinleyip gıybet eyleyen
Oruç tutup beş vaktini kılmasın

Karac'oğlan eydür mala tapıldı
Dert kalmadı içerime tepildi
İnsana ahrette ik'ev yapıldı
Biri dolup da biri boş kalmasın

99

Geçen gün karşında durdum il gibi
Bahçalarda açılmış gonca gül gibi
Bencileyin sen de dertli kul gibi
Nazlı sunam Han Aslı'ya benzersin

Dön beri dön beri yüzün göreyim
Yanımda nem varsa sana vereyim
Al yanaklarına kurban olayım
Nazlı sunam Han Aslı'ya benzersin

Eğlim eğlim karlarını eğmesin
Çözemem yârimin göğsün düğmesin
Topla zülüflerin yere değmesin
Nazlı sunam Han Aslı'ya benzersin

Gide gide bir incecik yolu var
Yâr ne geymiş bir incecik beli var
Nazlı yârin yanağında gülü var
Nazlı sunam Han Aslı'ya benzersin

Karac'oğlan der sözün doğrusu
Kaşlarının ağı kalem eğrisi
Gözleri sürmeli ceren yavrusu
Nazlı sunam Han Aslı'ya benzersin

100

Yeter olsun yeter olsun
Çok ağlattın yeter olsun
Turalanmış sırma saçın
Çözen benden beter olsun

Karadır kaşların kara
Kirpiklerin açtı yara
Beni işimden avara
Eden benden beter olsun

Yavrı geçersen elime
Çekerim seni yemine
Benim şimdiki halime
Gülen benden beter olsun

Karac'oğlan genç yaşıma
Cihan oldu dar başıma
Bu ayrılık ataşına
Yakan benden beter olsun

101

Yine esti muhabbetin yelleri
Attım hoş geliyor falı yavrunun
Vardı sana uğradı mı yolları
Parlayıp gidiyor ili yavrunun

Ayın on dördüne benzer cemali
Yâri görmeyeli del'oldum deli
Ak topukta şan veriyor halhalı
Akkale'den aşar yolu yavrunun

Ekbez'de de batak olmuş konulmaz
Kalbur'un belinde karar alınmaz
Aradım cihanı misli bulunmaz
Irgalar saç bağın beli yavrunun

Akkale'den uğradın mı Çınar'a
Kon Pazarpınar'da zülfünü tara
Şimdi kömür gözlüm Konur Dağı'na
Düzülmüş çığlara teli yavrunun

Bugün geçtiğimiz Keban'ın suyu
İncedir belleri usuldur boyu
Bugün konalgamız Meryemşil Beli
Oğul balı verir dili yavrunun

Sabahtan kalkar da Çinçin'e geçer
Vurur deli gönül kaynayıp coşar
Yükletmiş yükünü Göksun'a çıkar
Göksun'da Çalpayız Gölü yavrunun

Karac'oğlan bırak gam ile yası
Ne hoş olur şu dağların havası
Yârin konalgası Söğüt Ovası
Ekbez ekbez olmuş eli yavrunun

102

Yaz gelip de beş ayları doğunca
Selleri gördüm de bulandım bugün
Lalesi yetişmiş de sümbülü taze
Gülleri gördüm de bulandım bugün

İli göçmüş ıssız kalmış yurtları
Söyleyelim başa gelen halları
Kolu tor şahanlı yağız atları
İlleri gördüm de bulandım bugün

Kocaman ardıçlı soğuk pınarlı
Konup göçtükleri yayla baharlı
Elleri mızraklı kolu sıvalı
Erleri gördüm de bulandım bugün

Hey der Karac'oğlan sırma sayalı
Hiç aklımdan çıkmaz yârin hayalı
Başları ardıçlı yalçın kayalı
Dağları gördüm de bulandım bugün

103

Eş kıratım meydan bizim
Yârdan haber geldi bugün
Yüklenmişken gam yükünü
Saza ceyran geldi bugün

Ben yârinen çok konuştum
Elinden bâdesin içtim
Göğsünden düğmesin çözdüm
Ben murada erdim bugün

Ben yâr ile ettim savaş
Akıttım gözümden kan yaş
Yarı yolda yâran yoldaş
Üç beş yâran buldum bugün

Ak bilekte sarı akik
Zülüfü gerdana dökük
Gözün melil kaşın yıkık
Dostum neler duydum bugün

Karac'oğlan haylamadan
Bolkar Dağı'n yaylamadan
Kavl ü karar eylemeden
Dostu tenha buldum bugün

104

Ablak kuğu akça kuğu
Dal oynuna söydün bugün
Dost karşımda salınırken
Tatlı cana kıydın bugün

Ayırdın seçtin sözünü
Bizden çevirdin yüzünü
Severdim ala gözünü
Engellere uydun bugün

Sağ elinde sarı akik
Zülüfü gerdana dökük
Kalbin melil kaşın yıkık
Dostum neler duydun bugün

Fani Karac'oğlan fani
Veren alır tatlı canı
Sevmediğim kara donu
Dost karşımda giydin bugün

105

Yörü bire yalan dünya
Sana konan göçer bir gün
İnsan bir ekin misali
Seni eken biçer bir gün

Ağalar, içmesi hoştur
O da züğürtlere güçtür
Can kafeste duran kuştur
Elbet uçar gider bir gün

Âşıklar der ne olacak
Bu dünya mamur olacak
Halep'i Osmanlı alacak
Dağı taşa katar bir gün

Yerimi serin bucağa
Suyum koyun ocağa
Kafamı alın kucağa
Garip anam ağlar bir gün

Yer üstünde yeşil yaprak
Yer altında kefen yırtmak
Yastığımız kara toprak
O da bizi atar bir gün

Bindirirler cansız ata
İndirirler tuta tuta
Var dünyadan yol ahrete
Yelgin gider salın bir gün

Karac'oğlan der, nâşıma
Cok işler geldi başıma
Mezarımın boz taşına taşına
Baykuş konar öter bir gün

106

Sultan Süleyman'a kalmayan dünya
Bu dağlar yerinden ayrılır bir gün
Nice bin senedir çürüyen canlar
Hakk'ın emri ile dirilir bir gün

Ne güzel yapıdır cennet yapısı
Çok aradım görünmedi kapısı
Benim korktucağım Sırat Köprüsü
Cehennem üstüne kurulur bir gün

Karşıki dağlar da karlı dağ olsa
Çevre yanı mor sümbüllü bağ olsa
Ağa olsa paşa olsa bey olsa
Yakasız gömleğe sarılır bir gün

Bu dünyada adam oğluyum dersin
Helâli haramı durmayıp yersin
Yeme el malını er geç verirsin
İğneden ipliğe sorulur bir gün

Gökte yıldızların önü terazi
Ülker ile aşar gider birazı
Yarın mahşerde de sorarlar bizi
Hak mizan terazi kurulur bir gün

Karac'oğlan der ki konup göçersin
Ecel şerbetini bir gün içersin
Sen Sırat Köprüsü'n bir gün geçersin
Amelin eline verilir bir gün

107

Ala gözlerini sevdiğim dilber
Şu gelip geçtiğin yerler övünsün
Kadir Mevlam seni övmüş yaratmış
Nasibi olduğun kullar övünsün

Hörü kızlarından var mı soyunda
Kız nazarım kaldı usul boyunda
Kadir gecesinde bayram ayında
Üstüne gölge'olan dallar övünsün

Hörü kızlar sürmelemiş gözünü
İlin aşiretin çeksin nazını
Kaldır perçemini görem yüzünü
Yüzüne dökülen teller övünsün

Karac'oğlan der ki garibim garip
Garibin halından ne bilsin tabip
Akşamdan soyunup koynuna girip
Boynuna dolanan kollar övünsün

Başı al valalı küçücük gelin
Seherde açılan güle dönmüşsün
Başına takmışsın altun çelengi
Turnadan alınan tele dönmüşsün

Yüce dağ başında sığınlar gezer
Derindir gölleri bahriler yüzer
Dilin şeker olmuş şerbetler ezer
Altun tas içinde bala dönmüşsün

Sarı çiçek sarvan kurmuş oturur
Türlü çiçeklere haber yetirir
Cennet'âlâdan da koku getirir
Ilgıt ılgıt esen yele dönmüşsün

Karac'oğlan der ki içtim bulandım
İçip içip aşkın meyinden kandım
Dünyalar başıma yıkıldı sandım
Derdini söylemez kula dönmüşsün

109

Yücesinde namlı namlı karın var
Seni yaylayacak zamanım dağlar
Başından aşmaya yoktur takatım
Kalmadı dizimde dermanım dağlar

Yağmur yağar mor sümbüller bitirir
Yel estikçe kokuların getirir
Sarı çiçek sarvan kurmuş oturur
Karışmış güllere çimenin dağlar

Sarı çiçek sallanıyor naz ile
Dem sürerdim on beşinde kız ile
Şimdi öksüz kaldım kırık saz ile
Ah ettikçe tüter dumanım dağlar

Yaz gelir illerin çözülür konar
Güzeller suyundan içip de kanar
Küpeler kulakta mum gibi yanar
Gördükçe artıyor imanım dağlar

Karac'oğlan der ki çöktüm oturdum
Bağ bahça diktim de meyve yetirdim
Alnı top perçemli yavrı yitirdim
Bir köşende kaldı gümanım dağlar

110

Çukurova bayramlığın giyerken
Çıplaklığın üzerinden soyarken
Şubat ayı kış yelini kovarken
Cennet dense sana yakışır dağlar

Ağacınız yapraklarla donanır
Taşlarınız bir birliğe inanır
Hep çiçekler bağrınızda gönenir
Pınarınız çağlar akışır dağlar

Rüzgâr eser dallarınız atışır
Kuşlarınız birbiriyle ötüşür
Ören yerler bu bayramdan pek üşür
Sümbül niçin yaslı bakışır dağlar

Karac'oğlan size bakar sevinir
Sevinirken kalbi yanar göyünür
Kımıldanır hep dertleri devinir
Yas ile sevincin yıkışır dağlar

111

İzin ver ey ağam ben de gideyim
Ah çekip de arkam sıra ağlar var
Bakarım bakarım sılam görünmez
Aramızda yıkılası dağlar var

Coşkun sular gibi akıp durulma
Kuru gazel gibi esip savrulma
Nerde güzel görsen ona çevrilme
Bizim ilde cana kıyar beyler var

Karşıdan karşıya yanar bir ışık
Bunu söyleyenin dilleri âşık
Bir buğday benizli zülfü dolaşık
Gitme diye beni yolda eğler var

Karac'oğlan der ki kendim öveyim
Taşlar alıp kara bağrım döveyim
Güzel sevme derler nasıl sevmeyim
Kaşlar arasında çifte benler var

112

Üryan geldim ise üryan giderim
Ölmemeye elde fermanım mı var
Azrail gelmiş de can talep eyler
Benim can vermeye dermanım mı var

Dirilirler dirilirler gelirler
Huzur-ı mahşerde divan dururlar
Harami var diye korku verirler
Benim ipek yüklü kervanım mı var

Er isen erliğin meydana getir
Kadir Mevlam noksanımı sen yetir
Bana derler gam yükünü sen götür
Benim yük götürür dermanım mı var

Karac'oğlan der ki ismim överler
Ağı oldu bildiğimiz şekerler
Güzel sever diye isnat ederler
Benim Hak'tan özge sevdiğim mi var

113

Seherden uğradım ben bir güzele
Her ne dedim ise yoğ inen gider
Uydurmuş yanına kendi menendin
Sandım kim sadrazam tuğ inen gider

Yel eser de ışılaşır sırmalar
Siyah zülfü mah yüzünü tırmalar
Zamanede tülek olmuş turnalar
Dizilmiş katara çığ inen gider

Murat derler ben murada ermedim
Binip aşk atına meydan almadım
Güzel derler böylesini görmedim
Top zülüf gerdanda bağ inen gider

Der ki Karac'oğlan n'eyledim size
Çifte benler hûb yaraşmış mah yüze
Dedim dilber ben de yoldaşım size
Dedi yiğit bizle del'olan gider

114

LEYLEKLER DESTANI

Hele bakın şu leyleğin işine
Ağustosta uçar gider leylekler
Aden iskelesi sizin çölünüz
Orda kılavuzun seçer leylekler

Aden iskelesi Arap dağından
Hastalanmış ayrı düşmüş beyinden
Acem iskelesi Arap dağından
Ordan öte uçar gider leylekler

Bir millet vardır ki ağaçta biter
Kırk güne varışın vadesi yeter
Deccal meccal o leyleğe ok atar
Ondan öte uçar gider leylekler

Bir millet vardır ki sade çamurdan
Onların gününü saymam ömürden
Bir dağ var yarı demir yarı altından
Ondan öte uçar gider leylekler

Bir millet de tepesinde gözü var
Devetabanına benzer izi var
Çakal derler bir incecik yazı var
Ondan öte uçar gider leylekler

Kuhi Kaf Dağı'na varana kadar
Oradan yavruya kurbanlar adar
Sultan Süleyman'ı ziyaret eder
Orda gözyaşını döker leylekler

Kuhi Kaf Dağı'nın ardını aşar
Oraya varınca yolunu şaşar
Dünyanın öt'ucunda tuzağa düşer
Ordan öte uçar gider leylekler

Bir dağ vardır sade çakmaktaşından
Bir dağ vardır hiç aşılmaz başından
Bir şehir var varan ölür dışından
Ondan öte uçar gider leylekler

Mestine de Karac'oğlan mestine
Dostu olan gül alıyor destine
Bir şehir var yılan yağar üstüne
Onu yer de geri döner leylekler

115

Be gaziler be yoldaşlar
Gittiğim yollar iniler
Benim ah ile zarımdan
Ağzımda diller iniler

Adamsan meydanda otur
İleri gel cevap yetür
Melil melil olmuş yatur
Zindanda kullar iniler

İslam dinini kim yaslar
Kakıyan yârine küser
Eser seher yeli eser
Dokunan dallar iniler

İslam dinini yasdılar
Beni yârimden kestiler
Süreyin deyü astılar
Urganda gerdan iniler

Karac'oğlan darâcından
Yiğide ölüm gecinden
Vefasız dilber ucundan
Âşık ah eder iniler

116

Ne sarp yerde avladılar yolumu
Aman ver hey güzle Allah aman ver
Kastettiler hûbca canım almaya
İman ver hey güzel Allah iman ver

Hüma kuşu gibi yüksek uçucak
Bölük bölük kanatların açıcak
Fırsat bulup yârim ile kaçıcak
Duman ver hey güzel Allah duman ver

Yavru bülbül garip garip öticek
Gül yerine şimdi sümbül biticek
Yârim ile seher yerde yatıcak
Çemen ver hey güzel Allah çemen ver

Artırayım ahım ile zarımı
Harcedeyim elde olan varımı
Önde sonda vereceksin yârimi
Hemen ver hey güzel Allah hemen ver

Karac'oğlan derler benim adıma
Körpem gelir benim her dem yâdıma
Hüdam ben dahi erem muradıma
Zaman ver hey güzel Allah zaman ver

117

Sabahtan uğradım kıza
Boyu selvi dala benzer
Yanında bir gelin vardı
Al yanağı bala benzer

Gelin hörülerden hörü
Kızsa meleklerden biri
Gelin al çimenli koru
Kız domurcuk güle benzer

Kızdır görmemiştir gerdek
Gelin yeşil başlı ördek
Geziyor elinde bardak
Kız turnada tele benzer

Gelin güler için için
Kız geline bulur suçun
Gelin örselemiş saçın
Kızın saçı tele benzer

Gelinin lebleri beste
Kız eyledi beni hasta
Gelin şeker şerbet tasta
Kız petekte bala benzer

Gelin dedim aktır yüzün
Hiç menendi yoktur kızın
Karac'oğlan ikinizin
Kapınızda kula benzer

118

On birinde bir yâr sevdim
Taze açmış güle benzer
On ikide şeker şerbet
Oğul vermiş bala benzer

On üçünde gözün süzer
Zülfünü gerdana düzer
Kargı kamış gibi uzar
Boyu selvi dala benzer

On dördünde bedir bedir
Dostunun ikrarın güder
Nere çeksen ora gider
Boynu toklu kula benzer

On beşinde yaşar yaşın
Her örnekten bağlar başın
Tenhalarda arar eşin
Tez alışkın tele benzer

On altıda kurt bilekli
Ünler de Hakk'a dilekli
Sağrısı yeşil örekli
Esen poyraz yele benzer

On yedide delidolu
Hiç bilmez gittiği yolu
Has bahçanın gonca gülü
Kız turnada tele benzer

On sekizde göçer göçü
Kız oğlana bulur suçu
Gelinin ibrişim saçı
Kızın altun tele benzer

On dokuzda olur hasta
Zülüfleri deste deste
Gelin şeker şerbet tasta
Kız petekte bala benzer

Naçar Karac'oğlan naçar
Aşkın kitabını açar
Yiğirmide vakti geçer
Geçmez akça pula benzer

119

Yazın geldiğini nerden bileyim
Bülbül dikendedir güller daldadır
Eyyub'un kanından iki kurt kalmış
Biri sar'ibrişim biri baldadır

Ali din uğruna sancağın açtı
Dinibütünleri ayırdı seçti
Dünyadan yetmiş bin peygamber geçti
Muhammet Medine'de Mehdi yoldadır

Seyyid Gazi yolun diktiler nişan
Deli gönlüm oldu şimdi perişan
Tanrı kelâmını her dem söyleyen
İdriş cennettedir Musa Tûr'dadır

SeyyKarac'oğlan der ki amanım aman
Bürüdü dağları bir bölük duman
Canım sağdır demek dünyada yalan
Tenim teneşirde tenim eldedir

120

Niçin odlanmayım niçin yanmayım
Deli gönül bir sevdaya bağlıdır
Özü şirin sözü şirin bir güzel
Gamzesi ok kaşı yaya bağlıdır

Gariplik gurbetlik düşmüş özüme
Kudret sürmesini çekmiş gözüne
Dökünce zülfünü bedir yüzüne
Ben sandım ki bulut aya bağlıdır

Karac'oğlan der ki düşmüşken fırsat
Daha yâdlarınan etmeyin sohbet
Söküldü yürekten eski muhabbet
Şimdi gönlüm nazlı yâre bağlıdır

121

Bülbül ne yatarsın bahar erişti
Ulu sular bulandığı zamandır
Kat kat oldu gül yaprağa karıştı
Gene bülbül kul olduğu zamandır

Gene bahar oldu açıldı güller
Figana başladı gene bülbüller
Başka bir hal olup açtı sümbüller
Âşıkların del'olduğu zamandır

Gene bülbül bilir gülün halinden
Yeter deli oldum yârin elinden
Aşıp aşıp gelir yayla belinden
Yârdan bize gel olduğu zamandır

Gene geldi türlü baharlar bağlar
Bülbül figan edip kamuyu dağlar
Türlü çiçeklerle bezenmiş dağlar
Ulu dağlar yol olduğu zamandır

Karac'oğlan der ki geçti çağlarım
Meyve vermez oldu gönül bağlarım
Aklıma geldikçe durmaz ağlarım
Gözüm yaşı sel olduğu zamandır

Şu gönlüm eğlenmez oldu varayım
Yollar beni sevdiğime ulaştır
Merhaba eyleyip tavaf ettiğim
Yollar beni sevdiğime ulaştır

Gelen gider imiş bu kara yere
Mansur cana kıydı çekildi dâra
Hakk'ın kelamını söyleyip bile
Diller beni sevdiğime ulaştır

On'ki imam gülbengine erişem
Anda keramet var Hakk'a yetişem
Bahard'açılıp bülbülle ötüşem
Güller beni sevdiğime ulaştır

Karac'oğlan der ki doğru yürürler
Tamuya girmez Uçmağa girerler
El kavuşturup Hakk'a karşı dururlar
Kullar beni sevdiğime kavuştur

123

Her sabah her seher sabak verirsin
Edep nedir erkân nedir yol nedir
Okuyup da ince dilden bilene
Kitap nedir iman nedir yol nedir

Gittiğimiz yollar din İslam yolu
Evveli Muhammet âhiri Ali
Üç yüz altmış birdir selvinin dalı
Dallarında biten iki gül nedir

Karac'oğlan der ki gezdim de geldim
Âlemi deftere yazdım da geldim
Deryayı denizi yüzdüm de geldim
Derya nedir deniz nedir göl nedir

124

Ak Dağ'ın eteği bir yeşil koru
Korudur ha benli dilber korudur
Sevdan yüreğimde yağı eritir
Eritir ha benli dilber eritir

Kır atın üstünde kaldı postumuz
İkrarından döndü m'ola dostumuz
Yarın kara toprak örter üstümüz
Çürütür ha benli dilber çürütür

Yüksek olur Arap atın kaltağı
Eşsiz kalmaz koç yiğidin yatağı
Varır bir kötüye değer eteği
Geri dur ha benli dilber geri dur

Karac'oğlan der ki gelip geçmedim
Yâr elinden zehir bade içmedim
Fırsat elde iken alıp kaçmadım
Beri dur ha benli dilber beri dur

125

Biryiğit gurbete çıksa
Gör başına neler gelir
Merdin sılayı andıkça
Yaş gözüne dolar gelir

Bağrıma basarım taşlar
Akıttım gözümden yaşlar
Yavrısın aldıran kuşlar
Yuvasına döner gelir

Kocadım çekemem nazı
Bağrıma dökemem közü
Yârin bana kötü sözü
Kara bağrım deler gelir

Evlerinin önü söğüt
Atalardan kalmış öğüt
Yârinden ayrılan yiğit
Sılasına döner gelir

Yaşa Karac'oğlan yaşa
Ben söylerim coşa coşa
İş düşünce garip başa
Düşünerek gider gelir

126

Dağ salına konan kervan
Yağmur yağar gerilenir
Bir kötüye düşen dilber
Ölmez ama zârilenir

Bizim ilde bir gül biter
Vakti gelince tez yiter
Her kötü de bir söz atar
Bitmiş işim gerilenir

Ovalarda olur harman
Yanakların derde derman
Gönül dediğin değirmen
Ufalanır irilenir

Karac'oğlan der ki eller
Bahçanda açılmış güller
Koç yiğide düşen dilber
Ak çiçekle korulanır

127

Şu dünyaya gelen Âdem oğlanı
Allah Allah deyip ölse gerektir
Çıkardılar cenazemi yumaya
İmam namazını kılsa gerektir

İletip kodular beni sinime
Gökteki melekler gelmez yanıma
Ruhum çevrilip de girmez tenime
Öldüğüm günleri bilse gerektir

İlettiler kıl köprüyü geçmeye
Gayrı yolum yoktur dönüp kaçmaya
Uçmaklık olanlar gitti uçmaya
Günahkâr olanlar yansa gerektir

Karac'oğlan der ey gidi ustalar
Dua eylen geri dönsün hastalar
Dünyada ettiğim gizli nesteler
Hakk katında ayan olsa gerektir

128

Evvel Allah âhir Allah
Ondan ulu gelmemiştir
Hak Muhammet'ten sevgili
Hakk'ın kulu gelmemiştir

Şah-ı Merdan idi adı
Cömert sofrasın kim kodu
Ali'ye «Arslanım» dedi
Ayruk Ali gelmemiştir

Pir olmayan aşka gelmez
Koç olmayan kurban olmaz
Ecel gelse derman olmaz
Hakk'tan rıza gelmemiştir

Od düştüğü yeri yakar
Değme dalda gül mü biter
Ko dört dilin çok kuş öter
Bülbül ünü gelmemiştir

Karac'oğlan Hakk'a yalvar
Verdiğine penah ol dâr
Şol âlemde eksiksiz yâr
Kimse bulup gelmemiştir

129

Hazır ol vaktine Nemse Kralı
Yer götürmez asker ile geliyor
Patriklerin inmiş tahttan diyorlar
Bir halife kalmış o da geliyor

Yetmiş bin var siyah postal giyecek
Seksen bin var Allah Allah diyecek
Doksan bin var tatlı cana kıyacak
Yüz bini de Tatar Han'dan geliyor

Gelen Ahmet Paşam kendidir kendi
Altmış bin dalkılıç kusur-ı cündi
Kaçma kâfir kaçma ölümün şimdi
Hacı Bektaş Veli kalkmış geliyor

Şevketli efendim sultanım vezir
Altmış bin kılıçlı yanında hazır
Deryalar üstünde boz atlı Hızır
Benliboz'a binmiş o da geliyor

Karac'oğlan der ki burda durulmaz
Güleç yüze tatlı söze doyulmaz
Gökteki yıldızdan çoktur sayılmaz
Yedi iklim dört köşeden geliyor

130

Sana derim sana ey Acem Şahı
Üstüne Mağrip'ten asker geliyor
Tahtını yıkıp da mülkün almaya
Sultan Murat kalkmış kendi geliyor

Otuz bindir hani meydan diyenler
Seksen bin de sarı postal giyenler
Doksan bini dahi serden geçenler
Sultan Murat kalkmış kendi geliyor

Sultan Murat ululaın ulusu
Hacı Bektaş velilerin velisi
Altmış bin de Urumeli delisi
Sultan Murat kalkmış kendi geliyor

Genç Ali Paşa da bir ünlü vezir
Yetmiş bin mızraklı yanında hazır
Hakk'tan imdat oldu yetişti Hızır
Sultan Murat kalkmış kendi geliyor

Karac'oğlan der ki cenge doyulmaz
Can tatlıdır tatlı cana kıyılmaz
Ordusu yıldızdan çoktur sayılmaz
Sultan Murat kalkmış kendi geliyor

131

Yazın geldiceğin nerden bilelim
Gül açılmış yaprakları solgundur
Gece gündüz ah u feryat eylerim
Hiç demezler bir yosmaya vurgundur

Kudretten karadır yârimin kaşı
İnciye benziyor ağzının dişi
Şu gelen güzel de dostun gelişi
Süzülerek gelir gözler yorgundur

Oturaydım nazlı yârin dizine
Doyup usanmadım şirin sözüne
Taramış zülfünü dökmüş yüzüne
Top zülüfler ablak yüze uygundur

Karac'oğlan der ki yoktur haneden
Bana yardım eyle aman Yaradan
Nasıl vazgeçeyim böyle sunadan
Deli gönlüm bu yosmaya vurgundur

132

Erzurum dağından esen ürüzgâr
Bağlama yolumu atım eşkindir
Söylesem yavruya dokunur bana
Yürek pâre pâre gönül coşkundur

Getirin atımı binem Aşkar'a
Âlem bilir sevdiği aşkâre
Tellallar çağırtsam günde beş kere
Satılmaz kumaşım gözden düşkündür

Gel beri gel beri de vereyim öğüt
Bir günüm ah çeker beş günüm ağıt
Dostun hatırına değmiş bir yiğit
Onun için dost gözümden düşkündür

Ak sevay geyinmiş boylu boyunca
İliklemiş düğmeleri giyince
Sevdim amma saramadım doyunca
Onun için dost gözümden düşkündür

Atıma binip gideyim mazamaz
Her yiğit de sevdiğiyle gezemez
Sıfat kocar amma gönül kocamaz
Şimdi gönlüm bir yosmaya vurgundur

Ördeksiz göllerin avın avlama
Vefasız dilbere gönül bağlama
Ben yolcuyum beni yoldan eğleme
Ver bana bir öğüt aklım şaşkındır

Karac'oğlan der ki ben de yanarım
Yâr yitirdim yana yana ararım
Üç güne koydumdu kavl ü kararım
Bugün yârdan ayrılalı beş gündür

133

İnsanoğlu yeryüzüne gelende
Kur'ağaçtan meyve bitmiş gib'olur
Kâmil olup on beşine değende
Cevahirden yükün tutmuş gib'olur

Talana da deli gönül talana
Gide gele orta yeri dolana
Bir yiğit sevdiği yakın olana
Günde düğün bayram etmiş gib'olur

Bir yiğit yaslanıp dizine yatsa
Yârinin yağlığın yüzüne örtse
Her dem sevdiğinin sesin işitse
Gökyüzünde turna uçmuş gib'olur

Yüce dağ başında yayılan ceyran
Avcılar geliyor dört yanı dolan
Her olur olmaza sırrını deyen
Bozbulanık çaya akmış gib'olur

Kolda götürürler şahanı bazı
Her daim severler gelini kızı
Yiğidin ikrarı güzelin sözü
Taze yağı bala batmış gib'olur

Karac'oğlan der ki bizi kayıran
İki canı birbirinden ayıran
Muhannet sofrasında karnın doyuran
İki elle zehir yemiş gib'olur

134

Sana derim sana ey Osman Paşa
Düşmanlara karşı duran mert olur
Şahan kocasa da vermez avını
Ta ezelden kurt eniği kurt olur

Altı Arap atlı hem mavi donlu
Serdarlar serdarı tepesi tuğlu
Şah Bayezit ile ölçer boyunu
Bu da bir gün kendisine dert olur

Çıkayım da sarayıma köşküme
Can dayanmaz amberine miskine
Bineydim de kır atımın üstüne
Göstereyim sana dövüş nic'olur

Karac'oğlan der ki görünen dağlar
Koç yiğit koğasın gören ağlar
Öldüğüme kaygı etmen ağalar
İman ile giden mert olur

135

Akça ceyran çölden çıkıp kaçınca
Mayil oldum yâr göğsünü açınca
Vakti gelip aşiretler göçünce
Dökülür yollara il karmakarış

Yüklendi barhanam çekildi göçüm
Kimseler bilmiyor kimsenin suçun
Taramış zülfünü eğdirmiş saçın
Dökmüş ince bele tel karmakarış

Yaşını sorarsan on beş yaşında
Hile yoktur kirpiğinde kaşında
Yedi türlü çiçek vardır başında
Kokar reyhan ile gül karmakarış

Karac'oğlan der ki bu kimin nesi
Enginden yüceden geliyor sesi
Eğilmiş pınardan doldurur tası
İçene veriyor bal karmakarış

136

İsmail Bey yaylasından kalkınca
Soğuk sulu yaylalarım kalmış demiş
Vefa yok imiş de attan deveden
Derde derman olmaz imiş mal demiş

Hani benim emmim oğlu Ömer'im
Ciğerime bir od düştü yanarım
Diyarbekir Afşar benim tımarım
Bölge bölge tımarlarım kal demiş

Hani benim emmim oğlu Bücür'üm
Yüreğime bir od düştü acırım
Sarı Haliloğlu çeksin ecirim
Bölge bölge tımarlarım çal demiş

Karac'oğlan der ki kolu bağlıyım
Ciğerciği aşk oduyla dağlıyım
Mamalı'da ben bir Rıdvanoğlu'yum
Kaplan postu geydiklerim kal demiş

137

Yalana da deli gönül yalana
Yedi iklim çar köşeyi dolana
Soğuk sulu yaylalarda sulana
Meğer bu dünyanın sonu yoğ imiş

Bayrak çekip padişahlık sürmedim
Gurbet ilde inim inim inledim
Kulak verdim dört köşeyi dinledim
Arkam sıra gıybet iden çoğ imiş

Başına bağlamış ibrişim puşu
Her daim böyledir feleğin işi
Tırnağın var ise başını kaşı
Kardaştan kardaşa fayda yoğ imiş

Karac'oğlan der ki yorup yormadan
Ben usandım il işine yelmeden
Çok yaşayıp mihnet ile ölmeden
Az yaşayıp bir dem sürmek yeğ imiş

Yağan yağmur esen yeller
Dosta karşı giden yollar
Bülbülün konduğu dallar
Sararır da solmaz imiş

Tozar Arap atlar tozar
Dert üstüne dertler düzer
Alan yiğitten ah u zar
Daim ağlar gülmez imiş

Güvenirsen Hakk'a güven
Murat almaz yüz çeviren
Küçücükten bir yâr seven
Artar ömrü ölmez imiş

Karac'oğlan kalasına
Karşı durdum belasına
Bir güzelin sevdasına
Düşmeyenler bilmez imiş

139

İneyim gideyim Osman iline
Sevdaya düşenler yorulmaz imiş
Herkes sevdiğini almış yanına
Garibin hatırı sorulmaz imiş

Aştı gitti göremedim boyunu
Çene tutmuş kaşlarının yayını
Yeni belledim güzellerin huyunu
Gel denmeyen yere varılmaz imiş

Yer değilim karış karış yarılam
Su değilim bulanam da durulam
Şu dünyada sevdiğine sarılan
Ahırette sual sorulmaz imiş

Karac'oğlan geldi güzel kervanı
Ben olayım devesine sarvanı
Fırsat elde iken sürün devranı
Kocalıkta devran sürülmez imiş

140

Bir cıvan götürdü beni bahçaya
Gördüm o bahçanın dalları sarhoş
Yağmurlar yağar da rüzgârlar eser
Eğilmiş servinin dalları sarhoş

Gül yârim oturmuş Zerhab üstüne
Hiç bakmıyor yâranına dostuna
Yaz gelende çayır çimen üstüne
Yâr bade doldurur elleri sarhoş

Yavrum çıkmış yücesine yuvalar
İnmiş düz ovaya şahan kovalar
Değmeyin sunama beyler ağalar
Humar humar bakar gözleri sarhoş

Yavrunun gittiği Bulgar Dağı'dır
Beni işittikçe zülfün dağıtır
Öpülecek kokulacak çağıdır
Yâr türkü söylüyor dilleri sarhoş

Karac'oğlan eriştik bahara yaza
Böyle bir yavrum var tazeden taze
Bir elinde bade birinde meze
Nasıl koparayım gülleri sarhoş

141

İki ceyran götürdüler bahçeye
Girdim o bahçenin gülleri bir hoş
Yağar yağmur serin serin bad eser
Irganan selvinin dalları bir hoş

Yâr oturmuş kurulur naz postuna
Hiç bakmıyor yâranına dostuna
Yaz gelince çayır çimen üstüne
Yâr bade doldurur elleri bir hoş

Çıkmış yücesine avını avlar
İnmiş enginine ceyran kovalar
Deymen şu ceyrana beyler ağalar
Şirin şirin söyler dilleri bir hoş

Karac'oğlan der ki âşıkım saza
Dayanılmaz sunam sendeki naza
Elinde kadehi dudakta meze
Gerdana dökülen telleri bir hoş

142

Hey ağalar ben bir hayrette kaldım
Tanrı'nın ödüncü verilmez oldu
Olanca malımı döksem mezada
Erenler yanında bilinmez oldu

Ustalar yapıyı tersine yapar
Esnaflar işine hiyleler katar
Zamane kadısı altuna tapar
Doğru hak şeriat sürülmez oldu

Şimdiki beylerin sazı çalınmaz
Az rüşvet versem de o da alınmaz
Boynumuza farzdır beş vakit namaz
Tanrı'nın namazı kılınmaz oldu

Karac'oğlan der ki dertlerim çoktur
.....
.....
Koç yiğit kıymatı bilinmez oldu

143

Gider oldum kömür gözlüm elveda
Nazlım bize bu illerden göç oldu
Senin ile zevk ü sefa sürdüğüm
Geldi geçti cümle işler hiç oldu

Ey yâr melil mahzun bakma yüzüme
Bir od düştü yanar tatlı özüme
Dünya zindan görünüyor gözüme
Nazlım senden ayrılması güç oldu

Zalım felek devre çalmış kalemi
Ah u zarım tuttu bütün âlemi
Gurbet ilde eksik etme selamı
Geçti senden yâr başıma tac oldu

Karac'oğlan Mevla yazmış fermanım
Göklere set çekti ah u figanım
Lütfedip ağlatma nazlı gülşanım
Bize de ayrılık Hakk'tan iş oldu

144

Derd ü gamın ile geçti bahar yaz
Yâre bir bergüzar verilmez oldu
Zalım engel geldi girdi araya
Iradı yollarım varılmaz oldu

Cüda bülbül garip garip ötüyor
Yâr gözüme hayal hayal tütüyor
Safa cümbüş vakti gelip bitiyor
Yetişti goncalar derilmez oldu

Ey yâr melil melil bakma yüzüme
Bir od düştü yanar oldu özüme
Dünya zindan görünüyor gözüme
Nazlım senden ayrılmamız tez oldu

Karac'oğlan söyle sözün tamını
Yüz bin kantar çekebilmez gamımı
Nazlı yâr gözetir fırsat demini
Yad illerde artık durulmaz oldu

145

Şu yalan dünyaya geldim geleli
Deli gönlümün düzeni bozuldu
Felek tabancasın belden çekince
Avlağım sulağım evim bozuldu

Şu yalan dünyaya ezelden geldim
Uyudum uyandım hep mihnet gördüm
Çınarlara belim verdim oturdum
Çınar çürük imiş kökten bozuldu

Şu dünyanın iki imiş kapısı
Geldi geçti ak günümün hepisi
Mermer sandım kerpiç imiş yapısı
Yağmur yağdı yapıları bozuldu

Karac'oğlan der ki neylesek gerek
Bağları bağlara katsak mı gerek
Herkes göçtü biz de göçsek mi gerek
Der iken asrığım Şam'a çözüldü

146

Kerem eyle kara gözlü
Açma bizim sırrımızı
Araya firkat düşürüp
Od eyleme yurdumuzu

Bir birliğe yetüptürüz
Aşk eteğin tutupturuz
Gerimize atıpturuz
Namus ile arımızı

Alıp başımı gideyim
Sensiz cihanı nideyim
Varayım seyran edeyim
Ak çiçekli korunuzu

Geçti yazın geldi güzün
Kim çeker ağyarın sözün
Alay alay olup gezin
Çok göreyim sürünüzü

Karac'oğlan eder neler
Firkat oldu bağrım deler
Gurbetliğe Hüdam salar
İkimizden birimizü

147

Çıktım yücesine baktım
Uzak çöller görünür mü
Dostun göçü gidiyormuş
Göçte allar görünür mü

Turnam gelir yana yana
Kanadı boyanmış kana
Çık havaya döne döne
Bizim iller görünür mü

Turnam gelir süze süze
Ötüşerek indi düze
Kavil kurduk bahar yaza
Gönül yârdan ayrılır mı

Nazlı Karac'oğlan nazlı
Kılıncı kınında gizli
İspir ördek sifi gözlü
Çıkar çıkar salınır mı

148

Yine bir sevda geldi sevime
Koymazlar ki gidem kendi yoluma
El uzatman benim gonca gülüme
Allı turnam harmandalı döndü mü

Yiğitler vardır ata binerler
Soğuk sulu yaylalara konarlar
Toprak tutmaz deyi geri dönerler
Allı turnam harmandalı döndü mü

Arap ata biner hep yarışırlar
Cirit oynarlar da ok atışırlar
Yine bir gün gelir yan bakışırlar
Allı turnam harmandalı döndü mü

Karac'oğlan seni çağırır yine
Yiğit olan hançer sokar beline
Arzulayıp gider Bağdat çölüne
Allı turnam harmandalı döndü mü

149

Sabahtan kalktım bir güzele uğradım
Dedim güzel uykuların kaçtı mı
Haylı zaman ilinizden gideli
Senin gönlün başkasına düştü mü

Oturmuş hocalar ismini yazar
Söylemen ağyara değmesin nazar
Geyinmiş kuşanmış salınır gezer
Nazlı yârim badelerin içti mi

Kaşları benzer de eğri kaleme
El pençe de divan duram selama
Bilmem ay mı doğdu gün mü âleme
Yoksa yârim düğmelerin çözdü mü

Karac'oğlan der ki yol büke büke
Yönümü döndürdüm çağırdım Hakk'a
Elinde bir deste gül koka koka
Nazlı yârim yaylasına göçtü mü

150

Nazlı yârdan geldi bana bir name
Eğer doğru ise kırdı belimi
Dediler yârini yad iller almış
Kadir Mevlam ihsan eyle ölümü

Bülbüle söyleyin gülüne konsun
Beni yârdan eden Allah'tan bulsun
Sabreyle sevdiğim ilkbahar gelsin
Terk edeyim vatanımı ilimi

Ak yâri gördükçe ağladım coştum
Al elinden dolu badeler içtim
Kötüler sandı ki ben yârdan geçtim
Ölmeyince çeker miyim elimi

Karac'oğlan der ki konmadan göçmem
Her olur olmaza sırrımı açmam
Kötüler köpr'olsa üstünden geçmem
Taşkın suya uğratırım yolumu

151

Başı al valalı sürmeli gelin
Elinden bir bade doldur da yürü
Sen beni düşürdün mihnete derde
Çok ağlattın beni güldür de yürü

Ak göğsün de görünmüyor düğmeden
Kara zülfün ak gerdana eğmeden
Gonca güle hoyrat eli değmeden
Topla yanağında soldur da yürü

Ak göğsünde düğmelerin çitinsin
Güzeller içinde ahdı bütünsün
Bilmem nâ-mahremsin bilmem hatunsun
Puşuyu yüzünden kaldır da yürü

Karac'oğlan hile yoktur sözümde
Hak nazarım kaldı ala gözünde
Kudret nurlarını gördüm yüzünde
Güzelliğin bana bildir de yürü

152

Annacımdan gelen şu mavi donlu
Kaldırmış kolların toz gele deyü
Kendi kendin yad illerden saklayu
Bir ağzın bilmezden söz gele deyü

Ilgıt ılgıt bir yel esti Urum'dan
Gam kasavet kalmaz oldu serimden
İl bir yana dönse geçmem yârimde
Çağrışır engeller vazgele deyü

Deniz kenarında biten hurmalar
Siyah yüzüm mah yüzüne burmala
Gökyüzünde katarlanmış turnalar
Onlar da çağrışır baz gele deyü

Karac'oğlan der işlerim naçar
Ah ile vah ile günlerim geçer
Coşmuş Karadeniz köpüğün saçar
Dağılmış göllere kaz gele deyü

153

Bülbül havalanmış yüksekten uçar
Has bahçe içinde gönlüm var deyü
Seni seven yiğit serinden geçer
Güzeller içinde yârim var deyü

Ben seni severim sen de sev beni
Mevlam ayırmasın sevdiğim seni
Elbet bir gün olur ararsın beni
Şurda bir divane yârim var deyü

Ben seni severim can ile candan
Mevlam ayırmasın sevdiğim senden
Canım esirgemem yârim ben senden
Götür sat pazara kulum var deyü

Karac'oğlan sözler karşı karadan
Hicap perdesini kaldır aradan
Seni beni bir Mevla'dır yaratan
Büyüklenme hey kız güzelim deyü

Gam kasavet çekme divane gönül
Her zamanda dünya başa dar gelmez
Yıkılıp düşene gülme sakın sen
Yiğit düşüp kalkmayınca belli olmaz

Avluda bağlıdır yiğidin atı
Her nere varırsan söylenir methi
Altuna batırsan ey'olmaz kötü
Aslı ham demirden cevherdar olmaz

Yiğit olan yiğit biner atlanır
Yiğit de her cefaya katlanır
Yiğit gölgesinde yiğit saklanır
Namertlere gölge olmaz dal olmaz

Yiğit düşse yiğit olan kaldırır
Namert olan muktazasın bildirir
Namert ağlatır da yiğit güldürür
Kötülerde namus olmaz ar olmaz

Karac'oğlan melil mahzun oturur
Ağlamaktan kendi yaşın bitirir
Herkes ataşını burdan götürür
O dünyaya ataş olmaz nâr olmaz

155

Be çağlayıp akan ırmak
Vaktlı vaktsız akmak olmaz
Lekeliktir be gaziler
İl üstüne düşmek olmaz

Binelim Arap atlara
Yaraşır koç yiğitlere
Ağzı açık namertlere
Yiğit sırrın açmak olmaz

Arap at da Burak olur
Koç yiğitte yürek olur
Bun deminde gerek olur
Yiğide hor bakmak olmaz

Ararsan var kalbin ara
İller sana ne der göre
Tuz ekmek yediğin yere
Hıyanetlik etmek olmaz

Karac'oğlan'ın dediği
Namerde boyun eğdiği
Koç yiğidin sevdiği
Gelirse de kaçmak olmaz

156

Ağlayı ağlayı düştüm yollara
Karışayım boz bulanık sellere
Adı sanı duyulmadık illere
Gitmeyince gönül yârdan ayrılmaz

Ahım kaldı şu gelinin ahdında
Deremedim güllerini vaktında
Karanlık gecede kolum altında
Yatmayınca gönül yârdan ayrılmaz

Gözüm kaldı şu kaplanın postunda
Azrail de can almanın kastında
Döne döne teneşirin üstünde
Yatmayınca gönül yârdan ayrılmaz

Hadini de Karac'oğlan hadini
Aramazlar gurbet ile gideni
Ak göğsün üstünde çakırdikeni
Bitmeyince gönül yârdan ayrılmaz

157

Sevdiğim üstüne dört libas giymiş
Bır kara bir yeşil bir al bir beyaz
Güzellere dört şey âdet olunmuş
Bir işve bir cilve bir eda bir naz

Ehildir hüsnünü muhalif etme
Mekteb-i irfanda bir kadem gitme
Sana dört sözüm var sakın unutma
Bir öğren bir öğret bir oku bir yaz

Karac'oğlan der ki bahçana girdim
Domurcuk güllerin goncasın derdim
Sevdiğim göğsünde dört nişan gördüm
Bir alma bir ayva bir nar bir kiraz

158

İndim seyran ettim Frengistan'ı
İlleri var bizım il'e benzemez
Levin tutmuş goncaları açılmış
Gülleri var bizim güle benzemez

Göllerinde kuğuları yüzüşür
Meşesinde sığınları böğrüşür
Güzelleri şarkı söyler çağrışır
Dilleri var bizim dile benzemez

Seyr edüben gelir Karadeniz'i
Kanları yok sarı sarı benizi
Öğün etmiş kara etli domuzu
Dinleri var bizim dine benzemez

Akılları yoktur küfre uyarlar
İmanları yoktur cana kıyarlar
Başlarına siyah şapka giyerler
Beyleri var bizim beye benzemez

Karac'oğlan eydür dosta darılmaz
Hasta oldum hatırcığım sorulmaz
Vatan tutup bu yerlerde kalınmaz
İlleri var bizim il'e benzemez

159

Gel gönül gitme gurbete
Ya gelinir ya gelinmez
Her güzele verme meyil
Ya sevilir ya sevilmez

Şam-ı Şerif'tir zatımız
Yöğrüktür bizim atımız
Gurbet ilde kıymatımız
Ya bilinir ya bilinmez

Karac'oğlan düşse yola
Hızır yardım etse bile
Yâr dediğin demir kale
Ya alınır ya alınmaz

160

Kadir Mevlam bir dileğim var senden
Artır bizim şöhretimiz şanımız
Altmış kardaş olsak hep bir anadan
Bir sofraya el uzatsa varımız

On beşimiz avlağın avlasa
On beşimiz ireçberlik eylese
Otuzumuz ağa misli söylese
İçimizde serdar olsa birimiz

Bir yiğit de silkinip ata binince
Kılıcı da arşın arşın sününce
Bir kâfir de bir yiğide kıyınca
Bin kâfire kılınç çalsa birimiz

Karac'oğlan der de edelim aman
Şol yüce dağları bürüdü duman
Dünyada Kur'an da ahrette iman
Sualsiz cennete girse varımız

161

Yüce dağlar benim bir sualim var
Hani size konup göçen iliniz
Arap ata binip cirit atanlar
Görünmüyor gözü kanlı delimiz

Öterse de bozgun öter bağlama
Hançer alıp dertli sinem dağlama
Gider oldum kömür gözlüm ağlama
Hakk'ın emri ayrı düştü yolumuz

Kahpe felek kıyma bana yazıktır
Ayrılık elinden bağrım eziktir
Çekilmiş siyeçler bağlar bozuktur
Ayrılık gazelin döktü gülümüz

Üç beş kişi olmuş türkü diyenler
Al üstüne yeşil donu giyenler
Şol kara çadırda geçiyor günler
Onun için bozgun öter telimiz

Karac'oğlan der ki yazsam bir satır
Kadir Mevlam işimizi sen bitir
Kısmet nerde ise çeker iletir
Kimse bilmez nerde kalır ölümüz

IX. ŞİİRLERİN DİZİNİ

Şiirlerin dizininde geleneğe uyulmuştur. İlk dötlüklerin son sözcüğündeki sesler temel alınmış, şiirler buna göre sıralanmıştır. Son dize olduğu gibi yazılmış, şiirin türü de ayraç içinde bir kısaltma ile gösterilmiştir. Bu kısaltmalar ve karşılıkları şunlardır:

D: Destan K: Koşma S: Semai T: Türkü V: Varsağı

A

1 — Acep gezsem mavi donlum var m'ola (T)
2 — Yavrunun menendi güzel var m'ola (T)
3 — Anı yad ellere açıcı olma (D)
4 — Gamlanma gönül gamlanma (T)
5 — Saydım altı güzel indi pınara (K)
6 — Emirler'den bir kız indi pınara (K)
7 — Sana uyar var mı yoksa (S)

E

8 — Gel deyip de gelmeyince (S)
9 — Selviye benzettim dallar içinde (K)
10 — Kuğuya benzettim göller içinde (K)
11 — Dün de görmedim bugün de (S)
12 — Dola beni bel yerine (S)
13 — Salıvermiş ince belin üstüne (K)
14 — Tomurcuk güllerim al diye diye (K)
15 — Gezer Elif Elif diye (S)
16 — Turna yârin selam saldı gel diye (K)

I

17 — Beni Mecnun eden yârda ne kaldı (K)

18 — Felek beni nazlı yârdan ayırdı (T)
19 — Sana geldim Ağrı Dağı (D)
20 — Gönlünün gamını alan olmalı (K)
21 — Güzelleri koşup koşup bulmalı (K)
22 — Kalsın sana top zülüfü burmalı (K)
23 — Al yanağa bal olma mı (S)
24 — Tuzak Kaya bellerinden aştı mı (K)
25 — Dalgalanıp göller ağlamasın mı (K)
26 — Zulümden haberin var mı (S)
27 — Dur bakalım canım gökler kalır mı (D)
28 — Sil gözünün yaşlarını (S)
29 — Sabahınan tana karşı (T)
30 — Döker gider yâre karşı (S)
31 — Yatalım sevdiğim gel bazı bazı (T)
32 — Seher yıldızı Ülker yıldızı (T)
33 — Geri döndürelim yollarımızı (K)

I

34 — Sen d'olasın benim gibi (T)
35 — Yanıyor yüreğim kor gibi gibi (K)
36 — Ayın on dördünde doğduğu gibi (K)
37 — Ayrılması yaman şimdi (S)
38 — Zülüflerin bağlar şimdi (V)
39 — İner gider bir gözleri sürmeli (K)
40 — Kaşların kara değil mi (D)
41 — Yollar keser demedim mi (V)
42 — Sürmeli gelinin derd'aldı beni (T)
43 — Geldiğime pişman ettirdin beni (D)
44 — Ak göğsün üstüne kondurdu beni (K)
45 — Yâr boynuna sarsa beni (S)
46 — Turna yârin selam saldı gel deyi (T)
47 — Örülmeyi örülmeyi (S)

K

48 — Ölümden çok çektim beter ayrılık (K)
49 — Bir münasip yârim de yok (S)
50 — Irahvanlı tatar m'oldun küçücek (K)

L

51 — Var git ölüm bir zamanda gene gel (T)
52 — Üst üste dizildi sıralandı gel (K)
53 — Bu yer bizim yerler değil (S)
54 — Bu çöl bizim çöller değil (S)
55 — Karadır gözleri sürmeli değil (K)
56 — Zülüften ayrılmış telleri güzel (K)
57 — Karadan menzilin aldın mı gönül (K)
58 — Ben senin derdini çekemem gönül (T)

M

59 — Bülbül gülden ben yârimden ayrıldım (T)
60 — Cesedim içinde candan usandım (K)
61 — Ayrılık derdine doyamadığım (K)
62 — Gece Eğrikol'da yatalım atım (K)
63 — Ağlama ey gözün yaşın sevdiğim (K)
64 — Yatsıyı Kâbe'de kılmaya geldim (K)
65 — Gerçek mi sevdiğim sormaya geldim (K)
66 — Ne dolusun içebildim (S)
67 — Yollar çamur kurusun da gidelim (K)
68 — Gel güzeli bolca il'e gidelim (K)
69 — Kerem eyle gönül gel vazgelelim (T)
70 — Girmeden bir dem sürelim (S)
71 — Kanadıma bir ok vurdu berk benim (K)
72 — Bir zülfü siyaha nazım var benim (K)
73 — Dişlerim var iken yemek isterim (D)
74 — Yol ver dağlar ben sılaya gideyim (T)
75 — Bir kız bana emmi dedi neyleyim (T)
76 — Terk edip sılaya geçemiyorum (K)
77 — Antakya'nın şarın gördüm (S)
78 — Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm (T)

N

79 — Âlem sele gitti dîdem yaşından (K)
80 — İrişti bedene dikti Genç Osman (D)
81 — Bir ben değil cümle âlem perişan (K)
82 — Yâre bir ben gerek bir ben (T)
83 — Alsam cırnağıma çıksam yola ben (K

84 — Viran oldum mor sümbüllü bağ iken (K)
85 — Döken dilber kiminsin sen (S)
86 — Kokar menevşesi gülü Bursa'nın (T)
87 — Sen dur vatanında ilinden sakın (K)
88 — Rayihası tatlı gülü yaylanın (K)
89 — Aklımı başımdan alıp durmasın (K)
90 — Tatlı tatlı söyler dili Zeynep'in (K)
91 — Yağıyor dağlara kar benim için (K)
92 — Çiçek topla benim için (S)
93 — Daha derdim az diyesin ak gelin (T)
94 — Kerem eyle şu sevdamı kes gelin (K)
95 — Cezayir Tunus'u değer gözlerin (D)
96 — Uçan turnaları kaz eylemesin (K)
97 — Gelin kimin gelinisin (S)
98 — Sevdiğim gönlüme gamlar gelmesin (D)
99 — Nazlı sunam Han Aslı'ya benzersin (T)
100 — Çözen benden beter olsun (S)
101 — Parlayıp gidiyor ili yavrunun (D)
102 — Gülleri gördüm de bulandım bugün (K)
103 — Saza ceyran geldi bugün (S)
104 — Tatlı cana kıydın bugün (S)
105 — Seni eken biçer bir gün (V)
106 — Hakk'ın emri ile dirilir bir gün (D)
107 — Nasibi olduğun kullar övünsün (K)
108 — Turnadan alınan tele dönmüşsün (K)

R

109 — Kalmadı dizimde dermanım dağlar (K)
110 — Cennet dense sana yakışır dağlar (K)
111 — Aramızda yıkılası dağlar var (K)
112 — Benim can vermeye dermanım mı var (K)
113 — Sandım kim sadrazam tuğ inen gider (K)
114 — Orda kılavuzun seçer leylekler (D)
115 — Ağzında diller iniler (S)
116 — İman ver hey güzel Allah iman ver (K)
117 — Al yanağı bala benzer (S)
118 — Oğul vermiş bala benzer (D)

119 — Biri sar'ibrişim biri baldadır (D)
120 — Gamzesi ok kaşı yaya bağlıdır (K)
121 — Gene bülbül kul olduğu zamandır (K)
122 — Yollar beni sevdiğime ulaştır (K)
123 — Kitap nedir iman nedir yol nedir (K)
124 — Eridir ha benli dilber eridir (K)
125 — Yaş gözüne dolar gelir (S)
126 — Ölmez ama zârilenir (S)
127 — İmam namazını kılsa gerektir (D)
128 — Hakk'ın kulu gelmemiştir (D)
129 — Bir halife kalmış o da geliyor (D)
130 — Sultan Murat kalkmış kendi geliyor (D)
131 — Hiç demezler bir yosmaya vurgundur (K)
132 — Yürek pâre pâre gönül coşkundur (K)
133 — Cevahirden yükün tutmuş gib'olur (D)
134 — Ta ezelden kurt eniği kurt olur (D)

Ş

135 — Dökülür yollara il karmakarış (K)
136 — Derde derman olmaz imiş mal demiş (K)
137 — Meğer bu dünyanın sonu yoğ imiş (K)
138 — Sararır da solmaz imiş (S)
139 — Garibin hatırı sorulmaz imiş (K)
140 — Eğilmiş selvinin dalları sarhoş (K)
141 — Irganan selvinin dalları sarhoş (K)

U

142 — Erenler yanında bilinmez oldu (D)
143 — Geldi geçti cümle işler hiç oldu (K)
144 — Iradı yollarım varılmaz oldu (K)
145 — Avlağım sulağım evim bozuldu (D)
146 — Od eyleme yurdumuzu (S)

Ü

147 — Göçte allar görünür mü (S)
148 — Allı turnam harmandalı döndü mü (T)
149 — Senin gönlün başkasına düştü mü (K)
150 — Kadir Mevlam ihsan eyle ölümü (K)
151 — Çok ağlattın beni güldür de yürü (K)

152 — Bir ağzın bilmezden söz gele deyü (K)
153 — Güzeller içinde yârim var deyü (K)

Z

154 — Yiğit düşüp kalkmayınca belli olmaz (D)
155 — İl üstüne düşmek olmaz (V)
156 — Gitmeyince gönül yârdan ayrılmaz (K)
157 — Bir işve bir cilve bir eda bir naz (K)
158 — Gülleri var bizim güle benzemez (D)
159 — Ya sevilir ya sevilmez (S)
160 — Bir sofraya el uzatsa varımız (K)
161 — Görünmüyor gözü kanlı delimiz (D)

X. SÖZLÜK

— A —

Abdal: Yersiz yurtsuz gezen, aklını yitirmiş, gizemcilik yoluna girmiş kişi, derviş. Abdallar bir Şii-Bâtıni topluluğu oluştururlar.

Âb-ı Kevser: Kevser suyu; cennette bulunan kevser havuzunun suyu baldan tatlı, kardan soğukmuş, Hz. Muhammet'e ait olan bu havuzun sakisi Hz. Ali'ymiş.

Ablak: Değirmi, yayvan, dolgun (özellikle insan yüzünü belirtmek için kullanılır).

Acap (acep): Acaba.

Acep değer m'ola: Acaba değer mi?

Aceplenmek: Şaşırma, duraksama, kararsızlık.

Acep sırrını görmek: Gizinin ne olduğunu anlamak, sırrını çözmek.

Acışmak: İçten acımak.

Adamak: Yerine getirilen bir dilek için, Tanrı'ya kurban kesmeye söz vermek.

Âfet: Sakıncalı durum, bela, başa bela getirecek kadar güzel.

Ağa misli: Ağa gibi.

Ağca: Beyaz.

Ağı (ağu): Zehir.

Ağır saltanat: Büyük zenginlik, çok mal mülk.

Ağıt: Ağlama. Ölen bir kimsenin iyi hallerini ve onun yitirilmesinden duyulan acıları sayıp dökmek üzere yazılan yazı, söylenen söz ya da okunan ezgi.

Ağ'lar: Ağalar.

Ağlayı ağlayı: Ağlaya ağlaya.

Ağmak : Yavaş yavaş göğe doğru yükselmek.
Ağ'mı içirdin : Zehir mi içirdin?
Ağyar : Başkaları, yabancılar, eller, yâdlar, düşman.
Ağzın bilmez : Ne söylediğini bilmeyen, ileri geri konuşan.
Ahdi bütün : Sözünde duran, içtiği andı bozmayan.
Ahd-ü aman : Bağışlama yemini.
Ahı kalmak : İsteği kalmak.
Âhir : En sonu, sonunda, varacağı yer.
Ahû : Ceylan. Gözleri çok güzel olduğu için halk edebiyatında sevgilinin güzel gözlerini betimlemek için kullanılır.
Âh u figan : Ah çekerek çığlık atmak.
Âh ü zâr : Ah ile ağlamak.
Akça - akçe : Ufak gümüş para, pul, nakit.
Akça ceyran (akça ceran) : Boz renkli ceylan.
Akıbet : Sonunda, en sonunda.
Akik : Yüzük taşı, mühür gibi şeyler yapmakta kullanılan, türlü renklerde parlak ve değerli bir taş.
Aklını aldırmak : Aklını yitirmek.
Ak sevay : Beyaz ipek kumaş.
Ak yâr : Mutlu sevgili.
Al : Kırmızı, hile, tuzak.
Alaman : Alamazsın.
Alçım alçım : Çeşit çeşit.
Alc'olur : Alca olur.
Aldırmak : Kaptırmak, yakalatmak, kaybetmek.
Alıcı : Avcı, yakalayan.
Ali, Aliyyel Murtaza : Hz. Muhammet'in amcaoğlu, kardeşliği ve damadı. Müslümanlığı ilk benimseyenlerden biri. Dördüncü halife.
Alma : Elma.
Almalı değil : Koparmamalı, almamalı.
Al olma mı : Al olmaz mı?
Aman vermek : Merhametini göstermek, yardım etmek.
Amel : Din buyruklarını yerine getirme. Bu dünyada yapılan ve öteki dünyada iyi ya da kötü olduğuna göre hesabı sorulacak işler.

Ameli verilmek : İnsanın yaptığı işlerin iyi ya da kötü olduklarının kıyamet gününde kendisine bildirilmesi. Halk inançlarına göre, insanın omuz başında biri sağda, öbürü solda olmak üzere iki melek oturur. Sağdaki, kişinin yaptığı iyilikleri, soldaki de kötülükleri bir deftere yazarmış. Bu deftere «amel defteri», bu defterin bir kişiye verilmesine de «ameli verilmek» denilir.

Amber : Güzel kokulu bir madde. Genellikle güzel koku anlamında kullanılır.

Anı : Onu.

Annaç : Karşıdan, karşı yönden.

Aralanmak : Belli bir aralığın ortaya çıkması. İlginin azalması. **«Dünya bana aralandı»** : Dünya ile ilgim azaldı, ölümüm yaklaştı.

Âre : Ara, aralık. **«İki kaşın âresi»** : İki kaşın arası.

Ârif : Bilen ve anlayan kimse. Gerçek bilgi sahibi. Bilgisi kitaplardan değil de yaşam deneylerinden gelen, her şeyin temelini görebilen, sezgi gücü yüksek insan.

Arş : Göğün dokuzuncu ve en yüksek katı. Sadir de denir.

Arşın arşın sünmek : Arşınlarca uzamak. Şiirde : **«Kılıcı da arşın arşın sününce»** diye kullanılmıştır. Hz. Ali'nin kılıcına değinme vardır.

Arzumanı kalmak : Bir şeye istekli olmak, bir şeyi diler, ister olmak. Halk şiirinde genellikle bir şeyi dileyip de ona kavuşamamak, sevgiliyi özler kalmak anlamında kullanılır. **«Arzumanım kaldı ela gözünde»** : Ala gözlerine bakmaya doyamadım.

Aslı Han - Han Aslı : Ünlü halk öyküsü Kerem ile Aslı'nın erkek kahramanı Kerem'in sevgilisi.

Asrık : Yük.

Aşkar : Emeviler döneminde Bizans'a karşı çarpışmış, büyük yiğitlikler göstermiş Müslüman savaşçısı Seyyid Gazi - Battal Gazi'nin atının adı.

Aşkâre : Açık, gizlisi olmayan.

Aşkın eteğini tutmak : Sevginin peşi sıra sürüklenmek, sevgiden kopamamak sevgiye yeni tutulmak.

Aşna (aşina) : Tanıdık, bildik.
Ataş : Ateş.
Atışmak : Söz kavgası, çarpışmak, bir şeyin diğerine çarpması.
Avara - avâre : İşsiz, kararsız ve şaşkınca dolaşan.
Âvâze : Yüksek ses, nara. **Bülbül avazlı** : Bülbül sesli.
Ayan : Belli, açık.
Ayıkmak : Kendine gelmek, aklını başına toplamak, sarhoşluğu üzerinden atmak.
Ayn : Göz, pınar, kaynak.
Ayruk : Başka, bundan başka.
Azil olmak : Bir işten uzaklaştırılmak, görevine son verilmek.

— B —

Bac : Geçiş vergisi. **Güzellerden bac almak** : Güzellerden geçiş hakkı olarak bir öpücük filan almak.
Bâd : Yel, rüzgâr.
Bade : İçki, şarap.
Bâd-ı seher : Gün doğmadan önce esen ince, serin yel.
Bahalık : Kendini pahalıya satma hali.
Bahri : Deniz ördeği türünden bir kuş.
Bahsetmek : Bahis tutuşmak, çekişmek.
Bâki kalmak : Kalımlı olmak, son bulmamak.
Balaban : Bataklıklarda yaşayan, balıkçıla benzer, eti yağlı ve ağır bir kuş. Çakırdoğan.
Barhane : Ev yükü, ev eşyası, yolcu eşyası indirilen yer.
Başa dar gelmek : Çekilmez olmak, dünyanın başa zindan kesilmesi.
Baş vermek : Yaşamını feda etmek, ortaya çıkmak, görünür duruma gelmek.
Bâtın : İç, iç yüzü, gizli, görünmeyen, dünyanın iç yüzü. Tanrı'nın adlarından biri.
Bay : Varlıklı, zengin.
Baz : Doğan kuşu.
Baz eylemek : Doğana yakalatmak. Şiirlerde sevgilinin güzelliğinin insanın gönlünü kapması ile baz'ın avını yaka-

laması arasında ilgi kurulmaktadır.

Baz gelsin: Doğanlar ve şahinler yetişsin.

Beden: Kale duvarı.

Bedesten: Mal satılan yer, değerli malların satıldığı yer.

Bedir: Dolunay, ayın on dördündeki görünümü.

Bel: Dağların arasındaki dar geçit, dar dağ geçidi, tepe, yar, uçurum.

Belen: Bir dağın geçit veren alçak yeri, bel.

Belik: Uzun ince saç örgüsü.

Bencilen - bencileyin: Benim gibi.

Bend eylemek: Bağlamak, düğümlemek.

Benliboz: Hızır'ın bindiği atın adı.

Berat: Bir kimseye madalya ya da yetki verildiğini bildiren belge. Bir olayın belge ile saptanması.

Berit: Toroslar üzerinde bir dağ.

Bergüzar: Hediye, armağan.

Berk: Sert, katı, pek, sağlam, kuvvetli.

Berk vurmak: Kuvvetli vurmak.

Beserek (besilek, biserek): Besili, tombul, olgun, yetişkin. İki ayrı soyun birleşmesinden üreyen deve. Tüylü ve besili erkek deve.

Beste: Kapalı. **Dudakları beste**: Dudakları kapalı.

Beş ayları: Şubat ayı ile mart aylarının birer bölümünü kaplayan zaman. Türkmenler arasında bu aylara «felaket ayları» gözüyle bakılır. «Beşe ayları» deyimi aynı zamanda «meşe ayları» demektir. Bu aylar çok şiddetli yağmurların yağdığı dönemdir. Bu dönemde büyük seller oluştuğu için, dağlardan inen sellere meşeseli denilir.

Beytullah: Allah'ın evi, Kâbe.

Bile (bilece): Birlikte.

Bir dem: Bir an için.

Birem birem: Teker teker, birer birer.

Bitek: Bol ve iyi bitki yetiştiren, verimli.

Bizim'çin: Bizim için.

Bor: Çukur yer, delik deşik, ekilmemiş tarla, çorak.

Boynu toklu: Boynu tasmalı. Toklu, bir yaşında kuzu demek ol-

duğuna göre «boynu toklu» sözcükleri boynu tokluya benzeyen anlamını da taşıyabilir.

Bozgun ötmek : Düzensiz ses vermek.

Bozkurtlayın : Bozkurt gibi.

Burma : Altın tellerin burulup bükülmesi ile yapılmış bilezik.

Burma burma : Kıvrım kıvrım.

Büke : Çevresi ormanlı, yüksek ve çıplak tepe.

Büse : Öpücük.

Bürümcek : Ham ipekten dokunmuş ince bez.

Bürümek : Kaplamak. **Dağları duman bürüdü :** Dağları duman kapladı.

— C —

Camal (cemâl) : Yüz, güzellik.

Cana cefa etmek : Acı çektirmek, eziyet etmek.

Cansız at : Tabut.

Câr : Dört.

Câr köşe : Dört taraf, dört yön.

Ceht eylemek : Çaba harcamak.

Cennet-i Âlâ : Cennetin en güzel bölümü. Müslüman inançlarına göre cennet sekiz bölümden oluşmaktadır. Cennetin bölümlerinin bahçeler biçiminde olduğu söylenir. Söylentiye göre, bu bahçeler gittikçe yükselen bir dizi oluştururlar. Cennet-i Âlâ bu bahçelerin en yücesidir.

Ceran (ceren) : Ceylan.

Cevahir : Değerli süs taşları.

Cevherdar : Değerli, kendi ve soyu değerli olan.

Cılbab : Çıplak.

Cırnak : Yabanıl hayvanların tırnağı.

Cihanı harap eylemek : Her şeyi yıkıp yakmak.

Civan : Genç, sevgili.

Cûş : Kaynama, coşma.

Cüdâ : Ayrı, ayrılmış.

Cündî : Süvari, atlı kişi.

— Ç —

Çağrışmak : Ötmek, kuşların ötmesi.
Çalmak : Sürmek, vurmak.
Çakırdikeni : Yuvarlak meyveli bir çeşit diken.
Çarh-ı felek : Alınyazısının çarkı. Zaman çarkı.
Çatılı : Bağlı, kurulu.
Çatılmak : Ortaya çıkmak, gelmek.
Çelenk : Başa konan süslü taç. Çiçeklerden de yapılır.
Çember : Yazma, yemeni, başörtüsü.
Çene tutmak : Kıvırmak, uzatmak.
Çevre : Sırma işlemeli mendil.
Çevrilmek : Dönmek, gönül vermek, arkasına düşmek.
Çığ : Turna sesi.
Çığ inen gelmek : Çığ ile gelmek; öterek, sesler çıkararak uçmak.
Çoğ : Çok.
Çuha : Tüysüz, dümdüz, ince ve düz dokunmuş yün kumaş. Bu kumaştan yapılmış giysi.

— D —

Dad : Tat, lezzet.
Dağ : Yara.
Dağıda : Dağıtmalı.
Dağ sali : Dağın yamacı.
Dal : Boy, arka, sırt, çıplak, sıyrılmış. Arap alfabesinde «d» harfi, sağdan sola doğru bükülmüş olduğu için dertten bel bükülmesini simgeler.
Dalkılıç : Kınından sıyrılmış kılıç.
Dâr : Kapı.
Dar olmak : Asılmak, sığmaz olmak.
Dâvi : Dava, sorun.
Dâvi kurmak : Bir konuda görüşmek, tartışmak, çekişmek.
Deccal : Kıyamet günü ortaya çıkacağına inanılan yalancı, zararlı kişi.

Dehan : Ağız.

Del'olan : Deli olan.

Dem : Arapçada kan, Farsçadan zaman, nefes ve içki anlamlarıyla Türkçeye geçmiş bir sözcüktür. Halk şiirinde genellikle içki anlamında kullanılır. Demlenmek, dem çekmek gibi türevleri vardır. Hoş vakit anlamını da taşır.

Dem sürmek : Hoş yaşamak, mutlu yaşamak. **«Ölmeden bir dem sürelim» :** Ölmeden önce hoşça vakit geçirelim.

Densiz : Yakışıksız davranışlarda bulunan. Utanmaz.

Depreştirmek : Yeniden ortaya çıkmak, kımıldanmak, başkaldırmak, bir acıyı yeniden yaşamak.

Derd ü gam : Dert ve üzüntü.

Dergâh : Tekke, dervişlerin toplantı yeri.

Derilmek : Toplanmak. **Güller derildi :** Güller toplandı.

Dermek : Devşirmek, toplamak.

Dert yapışa : Dert yakalasın, derde tutulasın.

Dertlerini içine tepmek : Dertlerini içine atmak, dertlerini başkalarına sezdirmemek.

Derviş : Eskiden gizemcilik yolunu seçerek bir tarikata giren ve yaşamını bu yolda sürdüren kişi. Alçak gönüllü ve her şeyi hoş gören kimse.

Derya : Deniz.

Destan olmak : Herkesin dilinde dolaşmak, her yerde konuşulmak.

Deste kater : Develeri dizip sıralama.

Destur almak : İzin istemek.

Devran sürmek : Hoşça vakit geçirmek, geçen zamanı en iyi biçimde değerlendirmek.

Devre çalmak : Tersine dönmek.

Devre kalem çalmak : Zamanı silip atmak, yaşanılan dönemi dikkate almamak.

Devinmek : Kımıldanmak, hareket etmek.

Devşirmek : Toplamak, dermek.

Devlet : Mutluluk, iyi hal.

Deyü : Diyo.

Dide : Göz.

Dilber : Güzel.

Divan : Genel olarak davaların görüldüğü yer, meclis, toplantı, huzur. **Tanrı divanı :** Tanrı'nın huzuru.

Divan durmak : Saygı gösterilen bir kimse önünde el kavuşturup ayakta durmak.

Divâne : Deli, aklını yitirmiş.

Doğru gelmek : Dürüst davranmak.

Dokuz aylık yol : Ana karnında geçen dokuz aylık süre.

Dolu : Kadeh ya da kadeh dolusu içki. Halk şiiri geleneğinde dolu içmenin önemi büyüktür. Çünkü dolu içen, kendini kurtaramayacağı bir sevgiye tutulur.

Domur domur : Damla damla, boncuk gibi tane tane.

Dört kitap : Zebur, Tevrat, İncil, Kuran.

Döş : Göğsün yukarı ve ön kısmı.

Düğüm : Yara.

— E —

Eda : Tavır, davranış, anlatış yolu, ödeme.

Edicek : Edince.

Edik : Çedik, çizme, yumuşak köseleden yapılmış ayakkabı.

Ednâ : Düşkün, kötü.

Ebrû : Kaş.

Efildeşmek : Sallanmak, yel vurdukça ırgalanmak.

Eğdirmek : Çözmek, dökmek.

Eğin : Omuz, sırt.

Eğlim eğlim : Kıvrım kıvrım, eğriler biçiminde, düzgün olmayan.

Eğme : Kıvrık, özellikle saç kıvrımı. Hayvanlar için kurulmuş çadır.

Eğrice : Turna teli, donanmış, renk renk kadın başlığı.

Elif : Arap alfabesinin ilk harfi. Bu harf uzunca ve yukarıdan aşağıya doğru düz bir çizgi olarak yazıldığı için ozanlar elifi boya benzetmişlerdir.

El pençe divan durmak : Saygı gösterilmesi gereken kişi karşısında, korkunun da karıştığı bir ciddiyetle ellerini önüne bağlayarak saygı ile durmak.

Elvan elvan : Renk renk.

Eme idim : Emseydim.

Emmi : Amca.

Engin : Alçak yer, ova.

Enik : Kurt, köpek gibi hayvanların yavrusu.

Erbi : Püsküllü saç bağı.

Ergeç : Dört yaşında keçi. İki üç yaşındaki erkek keçi, teke.

Erenler : Gerçek sırrına ulaşanlar. Evliya sözünün Türkçe karşılığıdır. Dervişler, şeyhlerine ve birbirlerine «erenler» diyerek seslenirler. Tarikat yolcusu anlamında da kullanılır.

Erkân : Direkler, esaslar, Batıni tarikatların yaptıkları törenler ve onların kuralları.

Eşkin : Atın yürüyüşlerinden birine verilen ad. Ötekiler; rahvan, tırıs, dörtnal.

Eydür : Eydir, söyler, der.

Eyitmek : Söylemek.

Eylik : İyilik.

Eyyup : Kuran'da adı geçen İsrail Oğulları peygamberlerinden biri. Tanrı'nın verdiği dertlere karşı çok sabırlı olduğu için, melekler, daha büyük acılar vererek Tanrı'dan onu sınamasını istemişlerdir. Tanrı da çocuklarını öldürmüş, mallarını yok etmiş, hastalık vererek her yanını yaralar içinde bırakmıştır. Bütün acılara katlandığı için Tanrı onu affetmiş, böylece yeniden eski varlığına kavuşmuştur. Sabrı ile zorluklara katlanmanın simgesi olmuştur.

Ezel : Evvel, önce, başlangıcı bulunmayan zaman. İnsanların ruhlarının yaratıldığı zaman.

Ezel ezeli : Ezelden de öte. Ezel sözcüğünü pekiştirmek için kullanılmıştır.

— F —

Fak : Tuzak. **Faka basmak :** Kurulan tuzağa düşmek, aldatılmak.

Fâni : Ölümlü, sonu olan, geçici.

Farımak (farimek) : Vazgeçmek, el çekmek, yaşlanmak.

Fari : Vazgeçen, fanyan.

Felek : Gökyüzü, talih, alınyazısı.
Fenâ : Yokluk, boşluk, yok olmaklık, ölümlülük.
Fent : Hile, tuzak. Başkalarını kandırmak için kurulan düzen.
Ferman : Buyruk, padişah buyruğu.
Fırka : Askeri birlik, tugay. Düşman topluluğu.
Figan : Bağırıp çağırmak, inlemek.
Figan eylemek : Ağlamak, inlemek.
Firkat : Ayrılık.
Firkat odu : Ayrılık ateşi.
Frengistan : Avrupa ülkeleri.

— G —

Gafil : Habersiz, dikkatsiz.
Gâhi : Ara sıra, kimi kez.
Gam : Keder, tasa.
Gamze : Yanak çukuru, göz kırpma, gözle işaret.
Garaz (garez) : Kin, düşmanlık.
Garbi yeli : Batıdan esen yel.
Gazel : Sararmış yaprak.
Gâzi : Din uğruna savaşan, Müslüman bir savaş emeklisi. Kâfirlerle savaşa girip sağ çıkan.
Geçinmek : Ömür sürmek, yararlanmak.
Gedâ : Dilenci, yoksul, seven.
Gele : Gelsin, gelmeli.
Gelik : Gelmiş.
Gelin : Düğünü yapılmakta olan kız, genç kadın. Yeni evlenen kız.
Gelmeklik : Gelmek için.
Gelmez yol : Ölüm yolculuğu.
Gezün : Gezin.
Gıybet etmek : Bir kimseyi arkadan çekiştirmek; dedikodu yapmak.
Gib'olur : Gibi olur.
Gonc : Çizme ve postalın boğazı, çorap boğazı, çorap ve çizmenin bacak tarafı. Edik, fotin, çorap gibi ayağa giyilen nesne-

lerin topuktan yukarı doğru baldıra çıkan yeri.

Göbelek : Mantar.

Gölek : Su birikintisi.

Gölg'olan : Gölge olan.

Gönenmek : Mutlu olmak, rahata kavuşmak, gün görmek. Rahatça boy atmak.

Gövel ördek : Gök mavisi renginde yabanördeği.

Govermek (göğermek) : Yeşermek, tazelenmek, ağaçların yaprakların çıkması ya da filizlenmesi. Yeşile çalan mor bir renk almak.

Göyünmek : Ateşin etkisiyle sararmak ve azıcık yanmak; yanmak, yanar gibi olmak, dertlenmek, sıkıntı çekmek, üzülmek, yaslanmak. Meyvenin iyice olgunlaşması.

Gülbeng : Yüksek sesle okunan dua. Savaş haykırışı. Tekbir. Sözcük anlamı ile bülbül sesi, kuralsız ses ve bağırış demektir. Tekkelerde okunan düzenlenmiş dualara da gülbeng denilir. Özellikle Bektaşi-Alevi tarikatlarında gülbeng önemli bir yer tutar.

Gülicek : Gülünce.

Gülşan (gülşen) : Gül bahçesi.

Güman : Şüphe.

Günde : Her gün.

Güvercinlik : Güvercin yetiştirmek için hazırlanan yer. **«Bu dünya bir güvercinliktir»** sözleriyle insan ile dünya arasındaki ilişki anlatılmıştır. Nasıl, güvercinler güvercinlikten konup tekrar uçup gidiyorlarsa, insan da dünyaya gelir, bir süre kaldıktan sonra ölüm onu uçurup götürür.

— H —

Habar yetirmek : Haber yetiştirmek, ulaştırmak.

Hacı Bektaş Veli (Hünkar) : Bektaşiliğin kurucusu piri. Anadolu Türkmenleri, özellikle göçebe boyları arasında çok yaygın olan tarikat adı ile anılır. XIII. yüzyılda yaşamıştır. Başından geçen olağanüstü olayları anlatan bir **Menâkıb-name**'si vardır. Osmanlılarda yeniçeri sınıfı da Hacı

Bektaş Veli'yi pir olarak tanımıştır.

Hacil düşürmek: Küçük düşürmek, utandırmak.

Hadini: Anlamı belli değildir. Hadisene anlamında olabilir.

Hak (Hakk): Gerçeklik, doğruluk, gerçek olan, Tanrı.

Hak katında: Tanrı'nın önünde.

Hak kelamı: Tanrı sözü, doğru söz.

Hakk'ın didârı: Tanrı'nın yüzü.

Halhal: Ayak bileğine takılan bilezik

Hamaylı (hamayil): Boyuna takılan dua kesesi. Omuzdan aykırı asılan bağ. Kılıç bağı. Omuzdan atma olarak takılan herhangi bir bağ ya da kuşak.

Hamd ü senâ: Tanrı'nın ululuğunu söyleyerek teşekkür için övme.

Hampalı: Yoldaş, ayakdaş, dost.

Hançer vurmak: Bıçaklamak, bir yarayı deşmek, acıyı tazelemek.

Hâr: Diken.

Haramî: Yol kesen kır uğrusu, eşkiya.

Harcetmek: Harcamak, varlığını elden çıkarmak.

Has: Olgun, iyi cinsten.

Hasılı: Kısaca, sözün kısası. Diyeceğim şu ki.

Helek: Yok olma. Ölme, öldürme, yok etme. Bitik hale gelme ya da getirme.

Helise: Bir yemek adı.

Heman: Hemen.

Hergiz: Hiçbir zaman, asla.

Hesiri: Anlamı olmayan, ses benzerliği sağlamak amacıyla söylenmiş bir söz.

Hızır: Yaşamı ile ilgili menkıbe türü söylentilerden başka bir şeyi bilinmeyen peygamber. Kuran'da Musa ile yolculuk eden «Kul» adlı bir kimsenin yorumcular tarafından Hızır olduğu ileri sürülmüştür. Bizim halkımız kendisini peygamber olarak tanır. Kul bunaldığı zaman yetişen odur. İnsanlara zenginlik ve bereket getiren odur. **Âb-ı hayat** (ölümsüzlük suyu - bengisu) içtiği için ölümsüzlüğe ulaşmıştır. Hava, deniz ve dünyanın her yeri onun buyruğu

altındadır. İstediği zaman görünmez olur. Benliboz adlı bir ata binerek havalarda uçar.

Hicîn (hecîn): Koşu için kullanılan, yük taşımayan güçlü deve.

Hicrân: Ayrılık, unutulmaz acı.

Hicâb: Utanma, perde, örtü, engel, ayırıcı perde.

Hicâb perdesi: Utanmaya neden olan şeyler. Aradaki engeller.

Himmet: Çalışma, çabalama, ermiş kimselerin etkisi, tinsel destek.

Hoyrat: Sokulgan olmayan, vahşi, kaba, biçimsiz, bilgisiz, eğitimsiz, yontulmamış, hırpalayıcı.

Hörü (hûri): Cennet kızı, sevgili.

Hûb: Güzel.

Hubca: Güzelce, doğrudan doğruya, yordamınca.

Hûb düşmek: Güzel görünmek, yakışmak.

Humar: İçkiden sonra gelen başağrısı, sersemlik.

Humar humar bakmak: Gözlerini süzerek bakmak.

Humarlanmak: Gözlerini süzmek.

Hüda: Doğru yola kılavuzluk etme, doğru yolu gösterme.

Hûmâ: Cennet kuşu. **Simürg, anka, zümrüdüanka, devlet kuşu** gibi adları olan tasarım bir kuş. Gerçekte serçeden büyük, saksağana benzeyen ve özellikle Çin'de yaşayan bir kuştur. Edebiyata geçen **«hümâ»**nın bu kuşla ilgisi yoktur. Tasarım hümâ kuşunun başlıca özellikleri şunlardır: Yüzü insana benzer; çok yükseklerde uçar, kesinlikle yere konmazmış. **Kaf Dağı**'nda oturduğu söylenir. Her biçime girme yeteneği varmış.

Hünkâr Molla: Mevlâna Celâlettin Rûmi (1207 - 1273). Mevlevî tarikatının kurucusu. Belh kentinde doğmuştur, babası ile birlikte Anadolu'ya gelip bir süre Karaman'da kaldıktan sonra Konya'ya gelip yerleşmişlerdir. Medreselerde bilim adamlığı yapmış, daha sonraları gizemcilik yoluna girmiştir. Duygusal coşkunluklarla dolu şiirler yazmıştır. İnsanın kutsallığını en yüksek düzeye çıkarmak, bütün dinleri ve mezhepleri eşit olarak değerlendirmek başlıca görüşüdür. En ünlü yapıtları, **Divan-ı Kebîr** ve **Mesnevî**'dir.

Hüsn: Güzellik.

— I —

Ikrar (ikrar) : Sözle bildirme, kabul etme. Saklamadan, açıkça bildirme.

Ikrar vermek : Söz vermek, tarikata girmek.

Ikrar gütmek : Verdiği söze bağlı kalmak.

Ilgıt ılgıt : Rüzgâr ve su gibi şeylerin hafif hafif esmesini ve akmasını anlatır.

Ilkım : Eriyen kar, eriyen kar sularının dağlardan inerken çıkardığı ses. İnce kar tabakası.

Irahvanlı tatar : Atı rahvan yürüyüşlü haberci.

Iramak : Uzamak, uzayıp gitmek (özellikle yol için).

Iras gelmek : Rastlamak, düşünülmediği halde karşılaşmak.

Irganmak : Sallanmak, kımıldanmak.

Irgalanmak : Yerinden oynamak, sallanmak, sarsmak.

Isıtma : Sıtma hastalığı.

— İ —

İbicek : Çavuşkuşu, ibibik.

İbrim İbrim : Dalga dalga.

İbrişim : Bükülmüş ipek teli, ince ipek bükmesi, dikiş, püskül vb. için kullanılan iki bükülmüş ipek iplik (şiirlerde genellikle sevgilinin saçlarını betimlemek için kullanılmaktadır).

İdris : Âdem Peygamber'in oğullarından biri. İlk defa elbise dikmeyi öğrettiği için terziler kendini meslek piri olarak tanırlar.

İdüğün : Olduğunu. **Ne idüğün bilmek** : Ne olduğunu bilmek.

İkbal : Baht açıklığı ya da yüce bir oruna ulaşma hali.

İki ev : Cennet ve cehennem.

İlk akşam : Akşamın erken saatleri.

İl : Halk, ülke, aşiret, boy, kabile. Başkası, el.

İl sözüne uymak : Başkalarının sözüne inanmak.

İmdat : Tehlikede olana yapılan yardım. Yardım isteme.

İmdi : Şimdi.

İnen : İle. **El inen** : El ile.

İntizar : Bekleme, gözleme, ilenme. Kötü duada bulunma.

İptida : İlkin, başlangıç olarak, ilk kez.
İreçperlik : Çiftçilik, tarımla uğraşma.
İreng : Renk.
İrişmek (erişmek) : Gelmek, ulaşmak.
İsa : Hıristiyan dininin kurucusu olan peygamber. Bu dinden olanlara göre, çarmıha gerilerek öldürülmüş, gömülmüş, ölümünün üçüncü günü tekrar dirilerek göğe çıkmıştır. Müslümanlara göre ise; kendisini ele veren kişi çarmıha gerilmiş, o, diri olarak göğe çıkmıştır.
İsnat etmek : Kınama, kara çalma, iftira, üstüne atma.
İspir : Şahinden sonra alıcı kuşların en çeviği olan.
Kada : Kaza, bela, isteyerek olmayan olay, ölüm, alınyazısı.
Kadem : Ayak, insan ayağı.
Kadem basmak : Ayak basmak.
Kâdir : Güçlü, gücü yeten. Tanrı.
Kakımak : Öfkelenmek.
Kal (kalsın) : Sökme, çekip çıkarma, yerinden oynatma **Kale almamak :** önem vermemek, hesaba katmamak.
Kal (kaal) : Söz.
Kaleme çaldırmak : Defterden silmek.
Kalası : Kalsın.
Kalıcak : Kalınca.
Kalkımış : Kalkıp gitmiş.
Kâmil : Olgun, ermiş, kötülüklerden ve eksikliklerden arınmış.
Kamuyu dağlamak : Herkeste acı uyandırmak.
Kanda (kande) : Nerede.
Kandırmak : Doyurmak, içme isteğini tam olarak karşılamak.
Kanı : Hani, nerde.
Kanlı : Katil.
Kanya : Bardak.
Kapısız han : Dünya.
Kâre : Kara, siyah.
Kâr etmek : Etki etmek, etkisini göstermek.
Kargış : Birinin, Tanrı'nın ve insanların sevgi ve ilgisinden yoksun kalıp onların nefretine uğraması dileğinde bulunmak.
Kargış vermek : Kargımak, ilenmek.

Kasavet : Tasa, kaygı.

Kastetmek : Kötülük etmeyi ve zarar vermeyi amaçlamak.

Kastında olmak : Bir şey yapmak için girişim içinde bulunmak.

Öldürmeye kastetmek : Öldürmek için girişimde bulunmak.

Katarmak : Develeri dizip sıralamak.

Katarlanmak : Deve, kuş gibi hayvanların sıralar halinde hareket etmeleri.

Katı : Çok.

Kavî : Güçlü, sağlam.

Kavil : Sözleşmek, karşılıklı olarak söz vermek. Ant.

Kavil kurmak : Önceden anlaşmak, kesin olarak sözleşmek.

Kavli yalan : Sözünü bozan, andına bağlı kalmayan.

Kavl ü karar : Kesinlikle karar vermek.

Kavil yeri : Buluşmak için kararlaştırılan yer. Sözleşme yeri.

Kavşurmak : Kavuşturmak. Bir araya getirmek, birleştirmek. Saygı işareti olarak el üstüne el bağlamak, elleri kavuşturup göğüs üstüne bağlamak.

Kayırmak : Acımak, esirgemek, gözetmek, ilgilenmek, önem vermek.

Kelli : Bundan sonra.

Kelp : Köpek.

Keman : Yay. Kaşların kıvrıklığını anlatmak için kullanılır.

Kemlik : Kötülük.

Keramet : Bazı ermiş insanların gösterdiklerine inanılan ve onların birtakım olağanüstü yetenekleri bulunduğuna verilen şaşkınlık uyandıracak hal. Bağış, ağırlama.

Kerem eylemek : Cömertlik göstermek.

Kervankıran : Zühre, Venüs gezegeni. **Çobanyıldızı, Çulpan.** Halk arasında **Akşamyıldızı, Sabahyıldızı** olarak bilinen gökcismi. Dünyanın dönüşüne göre, güneş battıktan biraz sonra, güneş doğmadan önce görünür. Söylentilere göre, kervancı yıldızı güneş battıktan sonra görmüş, sabah oldu sanarak yola koyulmuş. Gecenin soğuğunda hem kendi hem de kervanı kırılmış. Edebiyatta güzellik ve sevgi ile birlikte anılan Venüs'le ilgili, mitolojide değişik mitler vardır.

Kesel : Gevşeklik, tembellik, uyuşukluk.

Kesmek : Bitirmek, sona erdirmek. Yâr bizden selamı kesti. Geçilmez duruma getirmek : Haramiler yolları kesti.

Keşiş Dağı : Bursa kenti yakınında bulunan Uludağ.

Kılba : Küçük ev, kulübe.

Kıcılı : Ufak, dolu gibi kar.

Kıl köprü : Sıratköprüsü. İnançlarda Sıratköprüsü'nün kıldan ince kılıçtan keskince olduğu yer alır.

Kıran : Bir topluluğu ve hayvanları kısa sürede kırıp yok eden hastalık.

Kısarak (kısağrak) : Kısa boylu, kısaya yakın boyda, orta boylu.

Kıymatına değmek : Değerinin karşılığı olmak, değerine uygun düşmek.

Kisb ü kâr : Alışveriş, gelir elde etmek.

Kocası gelmek : Yaşlanmak.

Koculmak : Kucaklamak.

Koğlaşmak : Dedikodu yapmak, çekiştirmek.

Ko(mak) : Bırakmak : **«Ko desinler bu yiğidin bu gelin»**

Konalga : Konak yeri. Kışlaktan yaylaya çıkarken obaların geçici olarak konakladıkları yer.

Konmak : Bir yere inip gecelemek, geceyi geçirmek, tünemek.

Kokulayın : Koklayayım.

Korkan : Korkarsın.

Kar m'ola : Kar mı acaba.

Kotarmak : Bir işi tamamlanmış duruma getirmek, yemek boşaltmak.

Kovulmuş : Koşturulmuş, atın koşturulması.

Köstek : Hayvanların ayaklarına vurulan kısa ayak bağı, bağ, engel.

Köşek : Deve yavrusu, altı aylık deve yavrusu.

Köz : İçinde küçük küçük kor parçaları bulunan kül. Yanmış olgun kömür, yanmış odundan kalan kızıl ateş parçası, ateş parçası.

Kudret nuru : Tanrısal aydınlık.

Kudretten : Tanrı vergisi, Tanrı tarafından.

Kudretten çatılı yürek: Tanrı gücü ile korkusuzlaşmış yürek. Korkusuzluk.

Kûh-ı Kaf: Kaf Dağı. Doğu efsane, menkıbe, destan ve masallarında sık sık adı geçen tasarım dağ. Söylentilere göre Ankakuşu burada yaşarmış. Bu dağ aynı zamanda insanların yaşadığı tüm alanları kuşatırmış.

Kur'ağaç: Kuru ağaç.

Kutnu: Bir çeşit kumaş.

Küffar: Tanrı'yı tanımayanlar, dinsizler.

Küheylan: İyi cins at.

— L —

Leb: Dudak.

Lefir: Hint'ten gelen bir tür kumaş.

Levin tutmak: Renk tutmak, renklenmek.

Libas: Giysi.

— M —

Mağrip: Batı, batı yönünde olan ülkeler (şiirde Osmanlı ülkesi yerine kullanılmıştır).

Mah: Ay.

Mahrama: Köylü kadınların başlarına örttükleri ve bellerine kadar uzanan örtü.

Makkabınan: Matkapla, delgi ile.

Mal menal: Varlık, mal mülk.

Mansûr (Hallac): İbn-ül Mansur el-Hallâc-el-Beyzâvî. IX. - X yüzyılda yetişmiş büyük gizemci. Din kurallarına aykırı sözleri ve davranışları yüzünden 922 yılında Bağdat'ta asılarak öldürülmüştür. Tek varlık düşüncesinde çok ileri gittiği ve «Enel-hak» (Ben Allah'ım) dediği için asılmıştır.

Maral (meral): Ceylan.

Maya: Uzun tüylü beyaz dişi deve, cins dişi deve.

Mayil olmak: Tutulmak, istekle bağlanmak.

Mazamaz: Yavaş yavaş.

Mecbur: Birine gönlüden tutkun, seven.

Mecnun: Deli, divane, sevgi peşinde kendini yitirmiş. Arap edebiyatında ünlü **Leylâ ile Mecnun** adlı öykünün erkek kahramanı.

Mehdî: Bektaşi ve Alevilerin din ulusu saydıkları imamlardan on ikincisi Hasan Oğlu Muhammed Mehdi'dir. Alevi-Bektaşiler bunun ölmemiş olduğuna, dünyanın sonunda —kıyamet yakını— yeryüzüne ineceğine inanırlar. O inince dünyamızda sonsuz bir barış düzeni kurulacak, bütün haksızlıklar önlenecek, kurt ile kuzu bir arada gezecekleriş. «Mehdi günü» deyimi ile özlemi çekilen bu gün anlatılmak istenir. Bu inanış Sünni Müslümanlar üzerinde de etkisini göstermiştir.

Mekteb-i irfan: Kula ve Tanrı'ya dost eden gerçek insanlık halinin öğrenildiği yer, yaşam deneyi kazanmak.

Meles gömlek: Bir çeşit ince ipekten yapılmış gömlek.

Menend: Benzer, eş.

Menzil: Konak yeri, konak, han, yolda katedilen ara.

Merdin: Yiğit.

Mesel: Örnek. Üzerinde durulmaya değmeyecek ölçüde değersiz, masal.

Mestane: Kendinden geçercesine haz duymak, sarhoş gibi, insanı büyüleyici biçimde.

Meydan almak: Savaşmak için ortaya çıkmak, yer almak. Tarikatlarda tören yerine gelmek. Geniş ölçüde olmak.

Meyil: Eğilme, sevgi, gönül akışı, özlem.

Meyil aldırmak: Gönlünü kaptırmak.

Mihrap: Tapınaklarda Tanrı'ya yönelinen yöndeki duvarda bulunan ve imamlık edene ayrılmış olan oyuk ya da girintili yer.

Misal-i cennet: Cennet gibi, cennete benzer.

Misk: Asya'nın yüksek dağlarında yaşayan bir cins ceylanın karın derisi altındaki bir bezden çıkarılan güzel kokulu madde. Genel anlamda güzel koku.

Mizan: Terazi. İnanıldığına göre mahşer alanına kurulacak olan bu terazi ile herkesin iyilikleriyle kötülükleri tartılacak, iyiliği ağır olanlar Sıratköprüsü'nü geçip cennete ulaşa-

caklar; kötülüğü ağır gelenler köprüden cehenneme düşeceklermiş.

M'ola: Mı ola, acaba öyle mi.

Muhabbet: Sevgi, dostça konuşma, yârenlik.

Muhanet (muhannet): Malını ve varını kimse ile bölüşmek istemeyen kişi, bencil.

Muktezasını bildirmek: Nedenini açıklamak. İşe yaramazlığını göstermek.

Muntazır: Bekleyen, gözeten.

Murat almak: istediğine ve dilediğine kavuşmak, istediği şeyi elde etmek. Sarmaş dolaş olmak, sevişmek.

Murat kapısı: İsteklerin ve dileklerin gerçekleşmesi için başvurulacak yer.

Musa: İsrail Oğulları peygamberlerinden biri. Museviliğin kurucusu. İsrail Oğullarını Mısır tutsaklığından kurtarmıştır. Dinsel bilgilere göre Musa, Tanrı'nın yüzünü görmek istemiş, bunun üzerine Tanrı: «Beni sen hiç göremezsin, yalnız dağa bak, yerinde durabilirse beni görebilirsin» demiş. Yüzünü Tur Dağı'na yansıtmış, fakat dağ paramparça olmuş. Musa, aklı başından giderek bayılmış. Kendine gelince bu isteğinden dolayı Tanrı'dan özür dilemiş ve ona olan inancını açıklamış.

— N —

Naçar: Çaresiz, elinden bir şey gelmeme.

Nâmahrem: Din kuralları yönünden düşüp kalkılması haram olan, yabancı.

Nâmert: İnsaniyetsiz, alçak yaratılışlı. Korkak, nekes, er olmayan.

Nâr: Ateş.

Nâs: Halk, insanlar.

Nâs işine yüzünü karartmak: Başkaları için istekte bulunmak, başkalarının dertleri yüzünden zor durumda kalmak.

Nazar: Bakış, huzur, kat, ön. Güler yüz gösterme, hatırını sorma, tatlı davranma, ilgilenme.

Nazarı kalmak : Gözünü ayıramamak, bakışı devamlı üzerinde olmak.

Nemse (Nemçe) : Avusturya.

Neste : Şey, iş, nesne.

Nevcivan : Delikanlı, taze, genç.

Niyaz : Yalvarma, dua. Tarikatlarda şeyhe saygı, onun önünde diz çökerek sağ ve sol dizini öpmek anlamına kullanılır.

N'olup, n'olayım : Ne olup ne olayım. Ne yapacağını şaşırmak.

— O —

Oba : Ev, yurt, bir çadır halkı, ev biçiminde, birkaç direkli uzun bölüntülü çadır. Göçebelerin keçe yurtları.

Od : Ateş.

Odlanmak : İçi yanmak.

Oğul balı : Yeni arının balı ki, en iyi bal budur.

Ol : O.

Olanca (olancası) : Bütün, hep, ne var yoksa.

Ondurmak : Bereket ve bolluğa kavuşturmak.

On İki İmam : Hz. Muhammet ölmeden önce yerine Ali'yi vasiyet etmişti. Ali'den sonra oğlu Hasan, Hüseyin, oğlu Ali, Muhammed Bakır, Cafer Sadık, Musa Kâzım, Ali Rıza, Muhammed Cevad, Ali Hadi Hasan askeri, Muhammed Mehdi imam olmuşlardır. On İki İmam denilince Ali soyu ve bu imamlar anlaşılır. Şii, Alevi ve Bektaşiler bunlara büyük sevgi ve saygı duyarlar.

— Ö —

Öndün : Peşin, ödül. Önce, önceden.

Ören : Harabe, yıkıntı.

Oşek : Postu çok değerli olan bir hayvan.

Öte : Ötegün (kuş için).

Öt'ucu : Öte ucu, öte tarafı.

Özce : Soyca.

Özge : Başka.

— P —

Pahıl : Nekes, cimri.

Pahılık : Cimrilik. Şiirlerde kızın kendini erkeklere göstermemesini kınamak için kullanılır.

Pambuk : Pamuk.

Parlaşmak : Parıldamak, güzelliğini yansıtmak.

Paşa seli : Büyük sel, yıkıp yasan sel.

Pây : Ayak.

Pâyine yüz sürmek : Ayaklarına kapanmak.

Penah : Sığınma, sığınacak yer.

Perçem : Tıraştan sonra tepede kalan saç tutamı, yele, alnı sarkıtılan saç.

Per : Kanat.

Pervaz vurmak : Kanatlanmak, kanat çırpmak, uçmak.

Pir : Tarikat kuran, tarikatta ulu kişi, ihtiyar, reis, kendisine uyulan kişi. Bir mesleğin tüm gizlerini bilen usta.

Post : Tüyü alınmış hayvan derisi, orun, makam. **Postundan indirmek :** Bulunduğu makamdan uzaklaştırmak.

Pul : Küçük akça, parlak maden parçası, ufaklık para, küçük para, bakır para.

Pusarmak : Sislenmek, buharlanmak.

Pusmak : Süslenmek.

Puşu : Boyun atkısı, başörtüsü.

— R —

Rahmet : Bir kimseyi esirgeme, merhamet etmek, bağışlamak. Yağmur.

Rahmet etmek : Acıma duygusu vermek, acıyarak ve koruyarak sevmek.

Râyiha : Koku.

Revan : Akmak, gitmek, akan, giden.

Revâne : Yola koyulmuş.

Reyhan : Fesleğen çiçeği.

Rüsvay etmek : Başkalarına rezil etmek. Başkalarının karşısına çıkamaz hale getirmek.

— S —

Sabak : Ders. **Sabak vermek :** Ders vermek.

Sâfi : Yalnızca, tüm karışıksız.

Sağ : Sağlıklı, sağlam, hoş olan.

Sağrı : Hayvanın beli ile kuyruğu arasındaki dolgun, yuvarlak bölge.

Sak : Uyanık, ayık, çabuk duyan, uykusu hafif.

Saklayu : Saklayarak.

Sal : Düzlük, yayla, dağ düzlüğü, tabut.

Sancak : Osmanlı Devleti'nde ülkenin ayrıldığı yönetim birimlerinden biri. İlden daha geniş bir alanı kaplardı. Başında sancakbeyi bulunurdu.

Santur : Kanuna benzer, tokmaklarla çalınan maden telli bir çalgı.

Sarı : Altın.

Sar'ibrişim : Sarı ibrişim.

Sarvan : Deve güden, kervancı, çadır gölgelik.

Sarvan kurmak : Çadır kurmak. Şiirde çiçeklerin top top olup bir araya gelişleri anlatılmıştır. **«Sarı çiçek sarvan kurmuş oturur»**

Sava : Üç etekli entari, entarinin içine konulan çiçek biçiminde kesilmiş bez. İşçi gömleği. Koyunları sayıp vergi alan memur.

Sefere gelmek : Yaşamaya gelmek, dünyaya gelip geçmek (doğumdan ölüme değin süren ömür bir sefere çıkmaya benzetilmiştir).

Sevay : Bir cins ipekli Hint kumaşı.

Seyfi : Gözleri çok güzel olan bir kuş.

Seyf'elâ gözlü : Gözleri seyfi kuşununkiler kadar güzel.

Seyyid Gâzi : Seyyid Battal Gâzi. Emeviler zamanında Malatya'yı merkez yaparak Bizanslılara karşı savaşmış kahraman. Babası Hüseyin Gâzi'dir. Şii ve Batıni topluluklarca kendisine büyük saygı gösterilir.

Sema (semah) : Alevi ve Mevlevilerde dinsel müziğin eşliğinde yapılan raks. Kendinden geçip Tanrısal varlıkla birleş-

meyi sağlamak amacıyla yapılan bu raks, Mevlivelerde olduğu yerde dönerek ve eller yanlara açılarak yapılır. Alevi topluluklarda da değişik biçimlerde uygulanır. Kırklar Semahı, Abdal Musa Semahı, Turnalar Semahı, Kırat Semahı gibi çeşitleri vardır.

Sen d'olasın : Sen de olasın.

Ser : Baş.

Serinden geçmek : Canını esirgememek. Tehlikeli işlere girmek.

Serv-i revan : Yürüyen selvi. Selvi, edebiyatta uzun ve gösterişli boyun simgesidir. Bu benzetmede sevgilinin uzun ve uyumlu boyuyla salınarak yürüyüşü, selvinin sallanışına benzetilmiştir.

Sıdk ile : Doğrulukla, yürek temizliğiyle.

Sıfat : Yüz ve kılık, bir kişi ya da nesnenin geçici hali.

Sığın : Benekli geyik, büyük çöl geyiği, ceylan geyiği.

Sırma : Altın yaldızlı ya da yaldızsız gümüş tel.

Sıratköprüsü : Yol. Cehennemin üzerine kurulduğuna inanılan dar, geçilmesi güç köprü. Tanrı'nın iyi kulları bu köprüyü geçip cennete giderler, dince suç sayılan işleri yapmış olanlar ise cehenneme düşerler.

Sifi : Bkz. Seyfi.

Sin : Ölü gömülen çukur. Kabir.

Sine : Göğüs.

Siyeç : Bağ, bahçe duvarı.

Sokunmak : Çiçek takınmak.

Soyka : Ölünün üzerinden soyulan giysi ve çamaşır.

Soyka kalmak : Çırılçıplak kalmak, yoksul düşmek.

Soyunmak : Üzerinde bulunan giysileri çıkarmak. Karar vermek, bir işe girişmek. Derviş giysilerini giymek için kendi giysilerini çıkarmak.

Sualciler : Ölen kimseye, öteki dünyada soru soracak olan melekler. Sorgu melekleri : Münker ve Nekir.

Sumat : Sofra, şölen.

Süleyman : Davut Peygamber'in oğlu. Tevrat'a göre babasının ölümünden sonra onun yerine geçmiştir. Kuş dili bilir, tüm hayvanlarla konuşabilirmiş. Halk arasında Hz. Sü-

leyman olarak bilinir. Tevrat'ta peygamber olmadığı belirtildiği halde Müslümanlar peygamber olarak tanırlar.

— Ş —

Şahan (şahin) : Şahin, bu adla bilinen av kuşu; karagöz soyundandır, çoğu bununla turna avlarlar.

Şâh-ı Merdan : Erler şeyhi. Hz. Ali.

Şahbaz : Kendi gibilerden büyük ve güzel olan, yiğit, serdengeçti, gözünü budaktan sakınmaz, cömert, soylu.

Şahbaz at : Soy at, güzel ve gösterişli at.

Şal : Çoğu Hindistan'da dokunan, özel desenli, değerli bir yün kumaş. Şaldan boyun atkısı, kuşak, hırka, örtü gibi şeyler yapılır.

Şar : Kent.

Şavk : Işık, parıltı.

Şavk vermek : Işık saçmak, parıldamak, ışıl ışıl yanmak.

Şayetmek : Bir haberi yaymak, açıklamak, gizli yönünü ortaya çıkarmak, açık etmek.

Şeriat : Tanrı'nın inanış ve tapınma ile ilgili olarak koyduğu kuralların tümü.

Şeyda : Sevgiden aklını yitirmiş, deli gibi olmuş.

Şeyda bülbül : Gülün sevgisi ile yanıp tutuşan, bu yüzden deli gibi olmuş, kendini yitirmiş bülbül.

Şıvga : İncecik, yeni süren dal.

Şimden geri : Şimdiden sonra.

Şol : Şu.

Şunda : Şurada.

— T —

Tamu : Cehennem anlamına gelen Türkçe bir sözcüktür. Dünyada, din buyruklarına uymayıp günah işleyenlerin cezalandırılacakları yer. Kuran'daki açıklamalardan anlaşıldığına göre cehennemde cezalandırma işlemi ateşle yapılacaktır. En üstte cennem ve en altta Gayya Kuyusu olmak üzere yedi bölümden oluşan bu yerin yedi kapısı

bulunmaktadır. Bu kapılardan değişik suçları işleyenlerin gireceği açıklanmıştır. Burada cezalar Zebânî denilen meleklerce yerine getirilecektir. Cehenneme Sıratköprüsü'nden geçemeyenler düşeceklerdir.

Tanakalmak: Şaşakalmak, şaşırmak.

Tanrı'nın ödüncü: Can.

Tatar Han: Osmanlı Devleti'ne bağlı Kırım Hanlığı.

Tavaf etmek: Çevresinde dolaşma. Hacı olmak için Kâbe'nin çevresinde dönmek.

Tay: Yük dengi, hayvanın iki yanında denkleşen yükün her biri.

Taylak: İki yaşında deve, deve yavrusu.

Tecir (tacir): Ticareti meslek edinmiş kimse. Tüccar.

Tedbiri şaşmak: Alınan önlemlerin işe yaramaz hale gelmesi. Yapılan ön hazırlıkların işe yaramaması. Ne yapacağını bilememek.

Tel alışkın saz: Telleri düzenli ses çıkaran iyi akort edilmiş saz.

Tellal: Bir şeyi satmak ya da duyurmak için çarşıda pazarda yüksek sesle bağıran kişi.

Telli turna: Güzel görünüşlü, parlak tüylü turna.

Tenha: Yalnız, tek başına, kalabalık olmayan. Başkalarının bulunmadığı yer.

Terkin vericek: Terk edip gidince.

Taze alışkın: Yeni düzenlenmiş, yeni alışmış.

Teze: Taze. Genç kızlık çağına yeni giren.

Timar: Padişah buyruğu ile verilen toprak parçası. Osmanlı İmparatorluğu'nda geçimlerine ya da yaptıkları görevlere karşılık bir bölük asker ya da devlet yöneticilerine ayrılmış toprak parçası.

Tırnak çalıp ele geçirmek: El atıp tutmak, yakalamak.

Topak boylu: Boyu kısa olan.

Topkuş: Gövdesi yuvarlakça olan bir kuş.

Tor: Acemi, toy. Bir işi yapmakta becerisi olmayan.

Tozamak: Toz çıkarmak, çok hızlı koşmak.

Tuğ: At kuyruğundan yapılmış püskül, sancak, kutas kuyruğundan yapılmış sancak ve bayrak gönderinin ucuna takılan püskül. Tuğ taşımak beylik belgesidir. Orunlarına

göre beylerin ayrı sayıda tuğları vardı. Örneğin, **Genç Osman Destanı**'nda üç tuğ taşıma yetkisinin vezirlerde olduğu anlaşılıyor: **«Vezirlik isterse üç tuğ vereyim»** deniliyor.

Turaç: Kekliğe yakın büyüklükte, güzel görünüşlü, eti nazik bir av kuşu. Sülüne benzeyen bir tür keklik.

Turalanmak: Tuğra biçiminde kıvrılmak. Özellikle saç kıvrımı için kullanılır.

Tur Dağı: Tanrı'nın Musa'ya yüzünü yansıttığı dağ. Bkz.: Musa.

Turunç: Portakal türleri. Şiirlerde kızın göğüslerini simgeliyor.

Tülek: Tüyünü değiştirmekte olan kuş.

— U —

Ucundan: Yüzünden. **Dilber ucundan**: Güzel yüzünden.

Uçmak: Cennet. Sık dallarla gölgeli, yeri görünmeyen, güneş görmeyen bahçe anlamında Arapça bir sözcük olan cennetin Türkçe karşılığı «uçmak»tır. Müslüman inançlarına göre inanan, Tanrı'nın sevgilisi olanların gideceği yerdir ki, tüm tat alınacak şeyler burada bulunmaktadır. Cennette ırmaklar, havuzlar, kaynaklar vardır, bunlardan içen bir daha susamaz. Bkz.: Cennet-i Âlâ.

Uğru: Göğüs bölümü. Entarinin önü.

Ulam ulam: Birbirine ulanmış olarak, ardı arkası kesilmeden.

Unulmak: Yara kapanmak, iyileşmek, şifa bulmak.

Urmak: Vurmak.

Urum: Eskiden Orta ve Batı Anadolu. Osmanlılar döneminde boğazların batı yönünde kalan ülkeler.

Urumeli delisi: Eski Osmanlı ordusunda, öncü görevi yapan ve çıplak yürüyen askerler. Genel olarak gözü pek, yiğit, babayiğit kimse.

Usul boy: Uzun boy.

Ut: Utanma duygusu.

Utlu: Utangaç.

— Ü —

Üce: Yüce, yüksek.

Ücesine : Yükseğine.

Ülker yıldızı : Boğa burcunda, boyun kısmında, adı «Alycone» olan parlağının çevresinde toplanmış altı ya da yedi yıldızdan oluşan takım. Türkmen inançlarına göre Ülker yıldızı 18 Mayısta doğarmış. Bu tarih büyük felaketlere gebe olarak düşünülür. Türkmenler arasında bu konuda söylenmiş şöyle bir atasözü vardır: **«Ülgerde dünya sele giderse de inan, dünya yansa da inan.»**

Ün : Ses.

Ün etmek (ün eylemek) : Seslenmek, çağırmak.

Üryan : Çıplak, çırılçıplak.

— V —

Vadesi gelmek : Bir borcun ödeme zamanının gelmesi, ömrün tükenmesi, ölümü çok yakın olmak.

Vala : Gelinin başına örtülen bir tür örtü.

Vazgelme : Vazgeçme, bırakma.

Vebal : Günah.

Veli : Tanrı'ya ulaşmış kişi, eren kişi.

Viran olmak : Perişan olmak, mutluluğunu ve güzelliğini yitirmek.

Vird : Belli zamanlarda okunan ve önceden düzenlenmiş bulunan Kuran ve peygamber buyruklarından seçilen sözler. Her zaman yinelenen ve dilden dile söylenen sözler için de kullanılan bir sözcük.

— Y —

Yaban : Çöl, kır, kasabadan uzak yer, ıssız yer, insan bulunmayan yer.

Yad olmak : Yabancı hale gelmek, tanınmamak.

Yağlık : Mendil.

Yakasız gömlek : Kefen.

Yakup : İsrail Oğullarının peygamberlerinden. Yusuf'un babası. Menkıbeye göre, Yusuf'u kardeşleri sattıktan sonra çok sevdiği oğlunun özlemiyle ağlaya ağlaya gözleri kör olmuş.

Yal (yele) : Atın ensesinde bulunan uzun kıllar.

Yanal alma: Kırmızı, parlak, bir yanı kırmızı, bir yanı beyaz olan elma.

Yâren: Eş, dost, arkadaş.

Yaslamak: Yatmak, serilmek, dayanmak. Dümdüz etmek.

Yavıklamak: Yitirmek.

Yayını asmak: Yayını gevşetmek, kurulu düzeni bozmak.

Yazı: Düzlük, kır, ova.

Yeğin at: İyi koşan at.

Yekindirmek: Kaldırmak, yürütmek.

Yelgin: Hızlı, yel gibi.

Yelmek: Ciddî olmayan işler peşinde koşmak.

Yemine çekme: Söz vermek için zorlama.

Yer götürmez asker: Sayıca çok fazla olan asker.

Yetirmek: Yetiştirmek, olgunlaştırmak, kavuşturmak.

Yetmiş iki millet: Milletin bir anlamı da bir din ve mezhepte olanlardır. Şiirde, yetmiş iki millet sözü ile mahşer günü tüm insanların bir araya toplanacakları anlatılmıştır. Ancak, Hz. Muhammet; «Bana inananlar yetmiş üç bölüme ayrılacak, içlerinden yalnız biri kurtulmuş olanlardan oluşacaktır, öbürleri cehennemliktir» demiştir. Şiirde bu sözün içeriği de anımsanılmış gibi gözükmektedir.

Yetüptürüz: Yetişip dururuz.

Yesir: Esir, tutsak, savaşta yakalanmış kimse.

Yıkışmak: Güreşmek, sarmaş dolaş olmak.

Yoğ inen gitmek: Her soruya «hayır» diye karşılık vermek.

Yol avlamak: Yol kesmek, yol gözlemek.

Yolların bağlanması: Yolların türlü nedenlerle —sel, kar, harami— geçilemez olması.

Yumak: Yıkamak, temizlemek, kirini arıtmak.

Yunus: İsrail Oğulları peygamberlerinden. Ulusu Tanrı'ya inanmadığı için Tanrı'nın kendilerini cezalandıracağını söylemiş, bunun üzerine ulusu çullar giyip çöllere düşmüşler, Tanrı'ya yalvarmışlar, özür dilemişler. Tanrı onlara acımış. Ancak, kısa süre sonra sözlerinde durmamışlar. Yunus, sözü yalan çıktığı için kaçmış, bir gemiye binip denize açılmış. Büyük bir fırtına çıkması üzerine gemide

bulunanlar; «İçimizde bir suçlu var, bu yüzden belaya uğrayacağız» demişler. Yapılan kura seçimi sonunda Yunus'un suçlu olduğu kanısına varılmış ve kendisi denize atılmış. Yunus'u bir balık yutmuş, kırk gün balığın karnında yaşadıktan sonra yeniden dışarı çıkmış.

Yusuf: İsrail Oğulları peygamberlerinden Yakup'un oğlu. Kendisi de peygamberdir. On bir erkek kardeşi içinde en güzelidir. Babası en çok onu severmiş. Bu nedenle kardeşleri onu kıskanıp bir kuyuya atarlar. Bir kervancı onu kurtarır. Ancak bu kez de kardeşleri, köleleri olduğunu ileri sürerek Yusuf'u satarlar. Kervancı da kendisini Mısır'a götürüp satar. Memun'un karısı Yusuf'a âşık olur, bu yüzden zindana atılır. Yedi yıl zindanda kalır, daha sonra ülkenin kıtlıktan kurtulmasını sağladığı için mali işlerin yönetimine atanır. Babası ve kardeşleri Mısır'a gelip kendisi ile buluşurlar. Edebiyatta güzelliğin simgesi olarak yer alan Yusuf ile ilgili öyküler düzenlenmiştir; **Yusuf ile Zeliha** gibi.

— Z —

Zâr: Sesle ağlayan, inleyen. Ağlama, inleme.

Zarilenmek: Durmaksızın ağlayıp inlemek.

Zay etmek (olmak): Yitirmek, boş yere tüketmek, elinden kaçırmak.

Zemheri: Kışın en soğuk günleri. Türkmenler arasında zemheri 31 gün sürer. Ocak ayı zemheri sayılır. Şubattan 24 Marta kadar geçen süreye de «Zemheri yamacı» adı verilir.

Zemzem: Kâbe yakınında bu adla anılan kuyudan alınan ve Müslümanlarca kutsal sayılan su.

Zerhab: Sırma ile işlenmiş.

Zubun: İç gömleği.

Zülüf: Kadınlarda yüzün iki yanına sarkan uçları kesik saç.

KAYNAKÇA

AHMET REFİK : **Anadolu'da Türk Aşiretleri (966 - 1200)**, İstanbul 1930.

AKDAĞ, Mustafa : **Celâli İsyanları (1550 - 1603)**, A.Ü. DTCF Yayınları, Ankara 1963. Bu yapıt, **Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası** (Bilgi Yayınları, Ankara 1975) adıyla yeniden yayımlanmıştır.

ALANGU, Tahir : **100 Ünlü Türk Eseri**, Milliyet Yayınları, İstanbul 1974.

ÂŞIK CEVDET : «Karacaoğlan'ın Bilinmeyen Bir Şiiri», Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, Cilt 3, Sayı 49, Ağustos 1953.

BANARLI, Nihad Sami : **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, 9. Fasikül, Devlet Kitapları, İstanbul 1976.

BAŞGÖZ, İlhan : «Bilim Gözüyle : Kaç Karacaoğlan Var?», Yeni Ufuklar Dergisi, Sayı 16, Ocak 1955.

Karacaoğlan, Cem Yayınevi, İstanbul 1977.

İzahlı Halk Şiiri Antolojisi, Ararat Yayınevi, İstanbul 1968.

BORATAV, Pertev Naili : **Halk Edebiyatı Dersleri**, Ankara 1942.

«Halk Şiiri», Türk Dili Dergisi, Halk Edebiyatı Özel Sayısı, Cilt XIX, Sayı 207, Aralık 1968.

«Âşık Edebiyatı», Türk Dili Dergisi, Halk Edebiyatı Özel Sayısı, Cilt XIX, Sayı 207, Aralık 1968.

100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1969.

«Çukurova'da Folklor Derlemeleri», DTCF Dergisi, Cilt 2, Sayı 5, Mayıs-Haziran 1947 (Bu yazıda, adı geçen bölgeden Karacaoğlan, Pir Sultan Abdal ve Dadaloğlu'na ait şiirler yer almaktadır).

BORATAV, Pertev Naili - ERATLI, Halil Vedat : **İzahlı Halk Şiiri Antolojisi**, Maarif Matbaası, Ankara 1943.

CEM, İsmail : **Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi**, Cem Yayınevi, İstanbul 1970.

CEVDET PAŞA : **Tezâkir 21 - 39**, TTK Yayınları, Ankara 1963.

CUMBUR, Müjgan : **Karacaoğlan**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1973.

«Tabiat Şairi Karacaoğlan», Milli Kültür Dergisi, Cilt 3, Sayı 4, Eylül 1981.

ERGUN, Sadettin Nüzhet: **Halk Şiiri Antolojisi,** Devlet Basımevi, İstanbul 1938.

Karacaoğlan - Hayatı ve Şiirleri, Maarif Kitaphanesi, 19. Basım, İstanbul 1969.

Karacaoğlan, İkbal Kitaphanesi, İstanbul 1933.

EYUBOĞLU, Sabahattin: **Pir Sultan Abdal,** Cem Yayınevi, 2. Basım, İstanbul 1982 (Bu yapıtta ilhan Başgöz'ün önsözü ile Azra Erhat'ın bir sunu yazısı da yer almaktadır).

GÖKYAY, Orhan Şaik: **Dede Korkudun Kitabı,** Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, Kültür Yayınları, İstanbul 1973 (Yapıtın özellikle VI. bölümü Türkmenlerle ilgili motifleri ve töreleri ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.)

GÖREN, Fevzi: **Karacaoğlan ve Şiirleri,** İstanbul 1977.

İNALCIK, Halil: **Adaletnâmeler,** Belgeler, Cilt II, Sayı 3-4, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1967.

KARAALİOĞLU, Seyit Kemal: **Resimli, Motifli Türk Edebiyatı Tarihi,** Cilt I, İnkılap ve Aka Kitabevleri, 2. Basım, İstanbul 1980.

Resimli Türk Edebiyatı Sözlüğü, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1974.

KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat: **Edebiyat Araştırmaları,** TTK Yayınları, VII. Seri, Makaleler Külliyatı, Sayı 47, Ankara 1973 (Bu yapıttaki yararlandığımız yazılar: «XVI. Asır Türk Şairleri» (s. 157-164), «Türk Edebiyatında Âşık Tarzının Menşe ve Tekâmülü Hakkında Bir Tecrübe» (s. 195-238), «Saz Şairleri - Dün ve Bugün» (s. 165 - 193).

Türk Saz Şairleri, Milli Kültür Yayınları, Ankara 1963 (Yararlandığımız III. Fasikülde Karacaoğlan, Gevheri ve Âşık Ömer'e yer verilmiştir.)

Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Hikâyesi, Evkaf Matbaası, İstanbul 1930.

KURDAKUL, Şükran: **Şairler ve Yazarlar Sözlüğü,** Bilgi Yayınevi, 2. Basım, İstanbul 1973.

KURGUNAL, Muharrem Zeki: **Büyük Halk Ozanı Karacaoğlan'ın Aşk Maceraları,** Bolayır Yayınevi, İstanbul 1968.

ÖZTELLİ, Cahit: «Ali Ufkî, Karacaoğlan ve İstanbul», Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, Cilt 12, Sayı 239, Haziran 1969.

«Karacaoğlan'ın Yaşadığı Çağ», Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, Cilt 4, Sayı 83, 84, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 94, Haziran 1956 - Haziran 1957.

Karacaoğlan - Hayatı, Sanatı ve Şiirleri, Varlık Yayınları, 5. Basım, İstanbul 1952.

Karacaoğlan - Bütün Şiirleri, Milliyet Yayınları, İstanbul 1970.

SEVENGİL, Refik Ahmet: **Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri,** Atlas Yayınevi, İstanbul 1965.

SÜMER, Faruk: **Oğuzlar (Türkmenler),** Ana Yayınevi, Eklerle 3. Basım, İstanbul 1965.

STEFANOS, Yerasimos: **Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye I, Bizans'tan Tanzimat'a,** Gözlem Yayınları, İstanbul 1974.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı: **Osmanlı Tarihi,** Cilt III, I. Bölüm, TTK Yayınları, Ankara 1951.

YALGIN, Ali Rıza: **Cenupta Türkmen Oymakları,** Cilt I - II (Haz. Sabahat Emir), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1977.

YAŞAR KEMAL: **Üç Anadolu Efsanesi,** Cem Yayınevi, İstanbul 1970 (Bu yapıt; «Köroğlu'nun Meydana Çıkışı», «Karacaoğlan» ve «Ala Geyik» adlı üç bölümden oluşmaktadır.)

TİĞLI, Erhan: «Karacaoğlan'da Benzetme, Söz Sanatları ve İmgeler», Varlık Dergisi, Sayı 867, Aralık 1979.

ZELYUT, Rıza: **Halk Şiirinde Gerçekçilik,** Ayko Yayınları, Ankara 1982.

Türk Ansiklopedisi'nin «Âşık Edebiyatı», «Halk Edebiyatı», «Karacaoğlan», «Gevheri» ve «Âşık Ömer» bölümlerinden de yararlanılmıştır.

ozanlar dizisi

Karacaoğlan, XVI. yüzyılda biçimlenmeye başlayan âşık türü şiirin en gelişkin yüzyılı olan XVII. yüzyılda yaşamış bir halk ozanıdır. Halkın beğenisinden, düşüncesinden, duyarlığından kopmadan şiirler söylemiş, halkın gönlünde ölümsüzleşmiştir. Deyiş özgünlüğü, sanat yeteneği, imge zenginliği, yerel dili kullanmadaki ustalığı, doğal öğelerle duygusal öğeleri bireştirmede gösterdiği başarı ve divan ozanlarının etkisinden uzak kalarak içinde yaşadığı toplumun beğenisine seslenmesi ile Karacaoğlan, taşıyıcısı olduğu şiir geleneğinin en ünlü ozanı durumuna gelmiş ve güçlü toplumsal bağları ile kendi söylencesini kurmuştur. Onun şiir geleneğinin en değerli yönü, hangi tarihsel kalıtın ortağı olursa olsun, sevgi anaduygusu çevresinde, Türkmenlerin tüm yaşamsal etkinliklerini dile getirmiş olmasındadır.

İnceleme-Eleştiri dizimizin ilki olan bu kitap, Hüseyin Seçmen'in özgün bir çözümlemesidir ve bu niteliğiyle, Karacaoğlan'ı yaşadığı tarihsel ortam ve koşullar içinde değerlendiren ilk tutarlı araştırmadır.

DENİZ YAYINLARI